

Vlaams
Parlement

ingediend op **377** (2014-2015) – Nr. 1
26 mei 2015 (2014-2015)

Verslag van de hoorzittingen

namens de Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand
uitgebracht door Karl Vanlouwe, Yamila Idrissi en Joris Poschet

over de demografische evolutie
en de gevolgen in Brussel en de brede rand

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Katia Segers.

Vaste leden:

mevrouw Lieve Maes, de heren Bart Nevens, Peter Persyn, Willy Segers, Karl Vanlouwe, Karim Van Overmeire;
de heer Michel Doomst, mevrouw Katrien Partyka, de heren Joris Poschet, Peter Van Rompuy;
de heren Lionel Bajart, Jo De Ro;
de dames Yamila Idrissi, Katia Segers;
mevrouw Elke Van den Brandt.

Plaatsvervangers:

de heren Piet De Bruyn, Matthias Diependaele, Marc Hendrickx, Marius Meremans, mevrouw Nadia Sminate, de heer Jan Van Esbroeck;
de dames Karin Brouwers, Sonja Claes, Martine Fournier, de heer Ward Kennes;
de dames Ann Brusseel, Gwenny De Vroe;
de heren John Crombez, Bruno Tobback;
mevrouw An Moerenhout.

Toegevoegde leden:

de heer Christian Van Eyken.

INHOUD

I. De demografische evolutie in cijfers (18 maart 2015)	4
1. Uiteenzetting door Astrid Sierens van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)	4
2. Vragenronde.....	6
3. Uiteenzetting door Edwin Pelfrene en Edith Lodewijckx van de Studiedienst van de Vlaamse Regering	8
4. Vragenronde.....	11
5. Uiteenzetting door prof. Patrick Deboosere, demograaf, faculteit Economische en Sociale Wetenschappen, VUB.....	13
6. Uiteenzetting door prof. Michel Vandenbroeck, vakgroep Sociaal werk en Sociale Pedagogiek UGent	17
7. Vragenronde.....	19
II. De gevolgen op diverse domeinen (29 april 2015)	22
1. Uiteenzetting door prof. Dimokritos Kavadias, vakgroep Politieke Wetenschappen VUB en directeur BRIO	22
2. Vragenronde.....	24
3. Uiteenzetting door Eline Deblaere, onderzoeker PIN-studie 'Instroom in de Vlaamse Rand – Behoeftenonderzoek'	26
4. Vragenronde.....	28
5. Uiteenzetting door Jo Van Vaerenbergh, PRIC Vlaams-Brabant	31
6. Vragenronde.....	33
7. Uiteenzetting door Erik Devillé, oud-voorzitter PIN en diensthoofd Sociale en Welzijnsdienst Sint-Pieters-Leeuw	34
8. Vragenronde.....	36
III. De gevolgen op diverse domeinen (vervolg) en stads- en regionale ontwikkeling (13 mei 2015)	37
1. Uiteenzetting door Filip De Maesschalck, onderzoeker Steunpunt sociale planning Vlaams-Brabant	37
2. Vragenronde.....	40
3. Uiteenzetting door Peter Cabus, secretaris-generaal Ruimte Vlaanderen	41
4. Vragenronde.....	44
5. Uiteenzetting door prof. Chris Kesteloot, afdeling Geografie KU Leuven	47
6. Vragenronde.....	49
7. Uiteenzetting door Eva Fonteyn, projectcoördinator Reconversie Vilvoorde-Machelen	52
8. Vragenronde.....	55
Gebruikte afkortingen	58
Bijlagen: zie dossierpagina op de website www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand hield in het voorjaar van 2015 een aantal hoorzittingen over de gevolgen van de demografische evolutie in Brussel en de brede rand – dit is ruimer dan de officiële Vlaamse Rand. Dit verslag is onderverdeeld per hoorzitting. De volgende sprekers werden uitgenodigd:

1. op 18 maart over de demografische evolutie in cijfers:
 - a. Astrid Sierens en Jean-Pierre Hermia, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA);
 - b. Edwin Pelfrene en Edith Lodewijckx, Studiedienst van de Vlaamse Regering;
 - c. prof. Patrick Deboosere (demograaf, faculteit Economische en Sociale Wetenschappen, VUB);
 - d. prof. Michel Vandenbroeck (vakgroep Sociaal werk en Sociale Pedagogiek, UGent);
2. op 29 april over de gevolgen op diverse domeinen:
 - a. prof. Dimokritos Kavadias (vakgroep Politieke wetenschappen VUB en directeur BRIO);
 - b. Eline Deblaere, onderzoeker PIN-studie Instroom in de Vlaamse Rand – Behoeftenonderzoek;
 - c. Jo Van Vaerenbergh (Coördinatie PRIC Vlaams-Brabant, EVA Integratie en Inburgering);
 - d. Erik Devillé (oud-voorzitter PIN, diensthoofd Sociale en welzijnsdienst Sint-Pieters-Leeuw);
3. op 13 mei over de gevolgen op diverse domeinen (vervolg) en stads- en regionale ontwikkeling:
 - a. Filip De Maesschalck, onderzoeker Steunpunt sociale planning Vlaams-Brabant;
 - b. Peter Cabus, secretaris-generaal Ruimte Vlaanderen;
 - c. prof. Chris Kesteloot (afdeling Geografie, KU Leuven);
 - d. Eva Fonteyn, projectcoördinator Reconversie Vilvoorde-Machelen.

Bij elke uiteenzetting werd een powerpointpresentatie gegeven. Deze zijn als bijlage terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. De demografische evolutie in cijfers (18 maart 2015)

1. Uiteenzetting door Astrid Sierens van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Sierens presenteert de demografische evolutie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest grotendeels op basis van een recente publicatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), de FOCUS 7 met als titel 'Demografische barometer 2014 van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest'. De FOCUS is een elektronische publicatie die gedownload kan worden via www.bisa.irisnet.be. Op die website zijn ook andere publicaties, cijfers en weetjes over Brussel terug te vinden. De barometer wordt jaarlijks herhaald en geeft de belangrijkste demografische evoluties van het afgelopen jaar weer. Gegevensbronnen zijn de geanonimiseerde individuele gegevensbestanden van Statistics Belgium, dat de cijfers van het Rijksregister verwerkt en corrigeert en de officiële bevolkingsstatistieken publiceert. Loopcijfers geven het verloop tijdens het jaar (de geboortes, sterfgevallen en migraties); stockcijfers de stand van de bevolking op 1 januari. De meest recente loopcijfers gaan over het jaar 2013. De recente stockcijfers dateren van 1 januari 2014. De cijfers gaan over de wettelijke bevolking wat niet hetzelfde is als de feitelijke bevolking. Vreemdelingen die hier niet gedomicilieerd zijn, diplomaten, mensen zonder papieren, daklozen en sinds 1996 ook de asielzoekers, zitten niet in de cijfers.

Uit de grafiek van de jaarlijkse bevolkingsgroei tijdens de afgelopen vijftig jaar, die geen absolute cijfers bevat, maar aangeeft met hoeveel de bevolking ieder jaar is toegenomen of afgenomen, blijkt dat Brussel in de jaren zestig een bevolkingsgroei kende tot 1,08 miljoen op 1 januari 1968. Daarna volgde een periode van dertig jaar waar de bevolking bijna elk jaar daalde tot 950.000 op 1 januari 1994. Sindsdien groeit de bevolking jaar na jaar aan tot 1,163 miljoen inwoners op 1 januari 2014, het hoogste bevolkingscijfer ooit. De bevolkingsgroei is niet elk jaar even groot.

De voorbije tien jaar was er eerst een versnelling van de groei, daarna een vertraging, maar desalniettemin een groei. De groei is uit te splitsen in verschillende componenten. Vooreerst is er het natuurlijke saldo, zijnde het verschil tussen het aantal geboortes en het aantal sterftegevallen. Dat saldo is positief, in het eerste deel van het decennium nam het licht toe, maar sinds enkele jaren is het constant. In 2013 was het natuurlijke saldo negenduizend, meer dan in de andere gewesten. Dat is het gevolg van het relatief groot aantal geboortes en het lage aantal sterftegevallen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Een tweede component is het intern migratiesaldo, het saldo van verhuizingen tussen de gewesten, dus wie zich vanuit Vlaanderen en Wallonië in Brussel vestigt, verminderd met degenen die vanuit Brussel naar de andere gewesten gaat wonen. Dat saldo is in Brussel als enige gewest jaar na jaar negatief. Brussel verliest jaarlijks tussen de twaalf- en dertienduizend inwoners aan de andere gewesten.

De laatste component is het internationale migratiesaldo, dat de verhuisbewegingen tussen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het buitenland in kaart brengt. Dat saldo is positief en de belangrijkste oorzaak van de bevolkingsgroei. Het saldo heeft eerst een versnelling gekend en dan een vertraging, net als de totale bevolkingsgroei.

Inzoomend op de laatste vier jaren, de periode van de vertraging, blijkt dat vooral het dalende internationaal migratiesaldo de vertraging van de groei verklaart. In 2012 was het internationaal migratiesaldo ongeveer 19.500, het laatste jaar ongeveer 12.000. Het internationale migratiesaldo wordt samengesteld uit de internationale immigratie, de heringeschrevenen na schrapping, de veranderingen naar register (binnen), verminderd met de internationale emigratie, de ambtshalve schrapping, de veranderingen naar register (buiten). De internationale immigratie daalt jaar na jaar, wat de eerste oorzaak is van de daling van het internationale migratiesaldo. Die daling is een gevolg van het strengere migratiebeleid en de financiële crisis. In 2013 is de stijging van het aantal ambtshalve schrappingen van 13.500 tot 19.600 een tweede en de belangrijkste verklarende factor. Dergelijke schrapping vindt plaats als een persoon niet meer op het adres woont en hij nergens anders in België gedomicilieerd is. Eigenlijk is het een vorm van emigratie, waardoor de bevolking daalt.

De groei van de laatste tien jaar is niet gelijk verdeeld. De bevolkingsgroei is het laagst in het zuidoosten van het gewest, de gemeenten in het noorden, en vooral in het westen kenden de sterkste groei. Anderlecht heeft de grootste bevolkingsgroei, namelijk 24 percent extra inwoners, ongeveer 22.400 personen. Dat is op tien jaar een enorme groei.

Uit de vergelijking van de leeftijdsstructuur van de drie gewesten de afgelopen tien jaar blijkt duidelijk dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest het jongste gewest is en nog verder verjongt. De andere twee gewesten verouderen. De verjonging is veroorzaakt door de internationale immigratie van vooral jonge mensen en door het hoge natuurlijke saldo in Brussel. De leeftijdspiramides op 1 januari 2014 voor tienduizend inwoners bewijzen dat Brussel relatief meer jonge kinderen en jongvol-

wassenen telt dan het Vlaamse Gewest. In de leeftijdscategorieën vanaf 45 jaar telt Brussel relatief minder inwoners dan Vlaanderen.

In de cijfers over de huidige nationaliteit wordt een persoon die naast de Belgische een andere nationaliteit heeft, als Belg gerekend. Op 1 januari 2014 waren er ongeveer 380.000 buitenlandse onderdanen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, ongeveer 33 percent van de totale Brusselse bevolking. Een hoog percentage, aangezien in geheel België 10 percent en in het Vlaamse Gewest 7,5 percent een andere nationaliteit heeft. Het gaat voornamelijk over personen met een nationaliteit van een van de landen van de EU. De nationaliteiten zijn divers, en hun aandeel evolueert sterk. Op 1 januari 2014 zijn de Fransen de grootste groep, en de laatste tien jaar steeg hun aantal jaarlijks tot meer dan 58.000. De tweede grootste groep zijn de Marokkanen, maar hun aantal daalt. In 2004 waren ze nog de belangrijkste nationaliteit. Ook het aantal Turken daalt gestaag. Die dalingen zijn het gevolg van de stabilisatie van de internationale migratiestromen voor deze twee groepen maar ook van de naturalisaties.

Het aantal Roemenen, Polen en Bulgaren stijgt de laatste tien jaar met een factor vijf tot vijftien. Hun recente toetreding tot de EU verklaart de sterke stijging. Tien jaar geleden daalde het aantal Italianen, Spanjaarden en Portugezen, nu stijgt het ten gevolge van de crisis die die landen sterker treft.

Samenvattend zegt Astrid Sierens dat Brussel een bevolkingsgroei kent, die de laatste jaren vertraagt, vooral in 2013, al blijft de groei dubbel zo groot als in Vlaanderen en Wallonië. Dat is het gevolg van een positief natuurlijk saldo. Het negatieve interne migratiesaldo wordt ruimschoots gecompenseerd door een positief internationaal migratiesaldo, al is dat saldo de laatste jaren minder hoog, het laatste jaar voornamelijk ten gevolge van de ambtshalve schrappingen. Brussel is een jong gewest, alsook divers op vlak van nationaliteiten. Tussen de gemeenten zijn er grote verschillen in demografische evoluties, met de sterkste stijgingen in het noorden en westen van het gewest.

2. Vragenronde

Karim Van Overmeire vraagt hoe de spreker verklaart dat de leeftijdsgroep van 10 tot 19 jaar in Brussel heel wat kleiner is dan de groep net jonger of net ouder. Voorts wil hij weten hoe hij de leeftijds piramide moet begrijpen.

Astrid Sierens legt uit dat vooral mensen tussen 20 en 40 jaar naar een ander land gaan wonen, waardoor die blokjes in de Brusselse piramide sterk zijn. Zij zitten in hun vruchtbare jaren en sommige groepen hebben doorgaans meer kinderen. Ze brengen dus jonge kinderen mee of krijgen kinderen, het natuurlijk saldo is hoog in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, waardoor de jongste leeftijden sterker vertegenwoordigd zijn dan de categorie tussen 10 en 19.

Joris Poschet heeft vragen bij het opnemen van de ambtshalve schrappingen bij de internationale migratie. Komt iedereen die ambtshalve geschrapt wordt, wel voort uit internationale migratie? De ambtshalve schrappingen hebben een grote invloed op de evolutie van dat cijfer. De financiële crisis heeft inderdaad gevolgen op de migratiestromen, maar dat wordt dan weer gecompenseerd door de stroom Polen, Bulgaren, Roemenen. Hoe komt het dat de instroom dan toch daalt?

Astrid Sierens legt uit dat het aantal ambtshalve schrappingen conjunctureel is. Allicht zal het volgend jaar niet meer zo hoog zijn. Het hoge aantal is het gevolg van de gemeenteraadsverkiezingen 2012. Bij het controleren van de oorzaak voor het terugkomen van oproepingsbrieven, bleek dat heel wat van die personen niet meer op het aangegeven adres woonden en ook nergens elders in België. Het afgelopen jaar zijn er 3100 Fransen geschrapt, 2900 Belgen en 2200 Roemenen, meteen de

top drie nationaliteiten van de schrappingen. Methodologisch gezien horen ze thuis onder internationale emigratie omdat die personen niet meer in België wonen. Het laatste jaar is het internationale migratiesaldo sterker afgenomen dan de vorige jaren, wat dus verklaard wordt door die ambtshalve schrappingen.

Yamila Idrissi verwijst naar een recente studie van het Vlaamse Gewest met demografische prognoses waar de Vlaamse Regering haar beleid op stoelt. Dat er geen cijfers over Brussel in stonden verklaarde de minister-president doordat het een gewestelijke studie was, maar ook doordat er geen gegevensuitwisseling is tussen Brussel en Vlaanderen. Vlaanderen beschikt enkel over verouderde, weinig bruikbare cijfers over Brussel, aldus de minister-president. Ze informeert of er gegevens uitgewisseld worden en of de methodologie overeenstemt zodat vergelijken mogelijk wordt. Hoe ziet BISA dat evolueren?

Astrid Sierens repliceert dat de bevolkingsprojecties op gemeentelijk niveau per gewest opgesteld worden. De Studiedienst van de Vlaamse Regering heeft die het afgelopen jaar uitgevoerd, BISA is van plan de prognoses van 2010 in de tweede helft van 2015 te updaten. De cijfers zullen klaar zijn ten laatste in het begin van 2016.

Lionel Bajart vraagt in welke delen van Brussel de demografische groei en de internationale immigratie het grootst is en hoe die te vergelijken zijn met de evoluties in de stad Brussel.

Zoals gezegd groeit de bevolking het sterkst in het noorden en vooral het westen, aldus *Astrid Sierens*. De internationale immigratie is in die gemeenten en vooral in het centrum van het gewest sterk. Het zuidoosten groeit minder snel en kent minder immigratie. De instroom is ook anders van samenstelling, met veel eurocraten.

Karl Vanlouwe vraagt of er naast vergelijkingen tussen de gewesten ook vergelijkingen bestaan tussen Brussel als stadsgewest en andere steden. Zo kan bepaald worden of de situatie in steden als Gent, Antwerpen en Luik gelijkaardig is. Brussel wordt trouwens vaak de toegangspoort tot andere steden genoemd.

Astrid Sierens zegt dat BISA dat tot nog toe nog niet gedaan heeft, maar het wel van plan is.

Karl Vanlouwe concludeert dat het administratieve beleid van ambtshalve schrappingen in de cijfers terug te vinden is. Sommige gemeenten zijn allicht meer toegewijd of hebben het gemakkelijker. Heeft BISA het verschil tussen de gemeenten in de ambtshalve schrappingen nagegaan? *Astrid Sierens* zegt dat er niet dadelijk een verband is tussen de grootte van de gemeenten en het aantal schrappingen, hoewel er duidelijk grote verschillen zijn. In de gemeente Elsene is het aantal schrappingen verdrievoudigd, in de gemeente Schaarbeek verdubbeld. Dat zijn de sterkste stijgers, hoewel ook in Brussel het aantal gevoelig steeg. Elsene kende het afgelopen jaar een negatief internationaal migratiesaldo en zelfs een afname van de bevolking ten gevolge van die schrappingen.

Voor *Karl Vanlouwe* zou consequent jaarlijks ambtshalve schrappen een juister beeld geven van de demografische evoluties dan enkel schrappen bij de gemeenteraadsverkiezingen. De ambtshalve schrapping van Syriëstrijders was veel beperkter in Brusselse gemeenten dan in Vlaamse gemeenten als Vilvoorde. Volgens het lid is dat een beleidskeuze.

Patrick Deboosere, professor VUB, vult aan dat het Rijksregister de gemeenten vraagt om hun gegevens op peil te houden. Als iemand of een gezin op een adres ingeschreven wordt, controleert de wijkagent dat. Als er nieuwe bewoners ingeschreven worden, wordt de vorige bewoner, zo blijkt dat hij in geen enkele

andere gemeente ingeschreven is, ambtshalve geschrapt. Moeilijker in kaart te brengen is het als enkel een gezinslid naar het buitenland verhuist, om te studeren, om te werken, om te genieten van zijn pensioen enzovoort. Syriëstrijders zijn vaak jonge mensen die nog bij hun ouders wonen. Pas bij een administratieve daad als een verkiezing waarbij mensen opgeroepen worden, kan een gemeente diegenen waarvan ze de oproepingsbrief terug krijgt extra controleren en eventueel schrappen. Uiteraard is dat in de steden moeilijker te volgen dan in kleine gemeenten. Het grote aantal in de gemeente Elsene heeft te maken met de typische samenstelling van die gemeente. Elsene telt vrij veel eurocraten en studenten. Het is daardoor ook de gemeente met de grootste bevolkingsmobiliteit, wat de grootste correcties bij verkiezingen verklaart.

Schaarbeek is dan weer een heel diverse gemeente, met aan de kant van het Meiserplein toch ook een groot aantal bewoners die rond de EU hangen, en studenten, met opnieuw een groot verloop, dus ook een grotere schrappingsgraad. Ambtshalve schrapping valt uiteraard onder internationale migratie, anders worden er zielen geteld die niet meer aanwezig zijn. De registratie zal altijd een beetje achterlopen op de realiteit, maar op momenten van verkiezingen en volkstellingen wordt er gecorrigeerd. Volkstellingen zijn ondertussen louter administratief, de laatste op het terrein was in 2001 en toen zijn er 40.000 mensen uit het register geschrapt. Het is logisch dat er tien jaar later een even groot aantal schrappingen zijn.

3. Uiteenzetting door Edwin Pelfrene en Edith Lodewijckx van de Studiedienst van de Vlaamse Regering

Edwin Pelfrene zal enkele bevolkingsprognoses voor Vlaamse steden geven, met de focus op de Vlaamse Rand. Zijn collega *Edith Lodewijckx* zal de huishoudensprognoses voor haar rekening nemen. De Vlaamse Rand zijn de negentien gemeenten rond het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, waaronder zes met taalfaciliteiten. Voor de analyse zijn de gemeenten zonder taalfaciliteiten verder ingedeeld volgens de categorieën die ook het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (BRIO) hanteert voor zijn taalbarometer. Volgens die indeling zijn Vilvoorde, Machelen en Zaventem tewerkstellingsgemeenten. Residentiële gemeenten zijn Tervuren, Overijse en Hoeilaart. Semi-urbane gemeenten zijn Beersel, Sint-Pieters-Leeuw en Dilbeek. Semirurale gemeenten zijn Asse, Merchtem, Meise en Grimbergen; zij liggen ten noorden van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Vooraleer de projectieresultaten toe te lichten, geeft de spreker nog enkele cijfers over migratie. Die bewijzen dat in de Vlaamse Rand de intensiteit van de buitenlandse migratie hoger is dan in het Vlaamse Gewest. De externe of internationale migratie-intensiteit is de som van de inwijkingen en de uitwijkingen van en naar het buitenland. Het externe migratiesaldo is positief in de Vlaamse Rand maar kleiner dan in het volledige Vlaamse Gewest. De migratie uit het buitenland is in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een belangrijke groeicomponent, hoewel het de laatste jaren licht daalt blijft het saldo veel groter dan in het Vlaamse Gewest en de Rand.

De binnenlandse migratie-intensiteit in de Vlaamse Rand is aanzienlijk hoger dan de buitenlandse. Het binnenlandse migratiesaldo in de Vlaamse Rand is groter dan het buitenlandse migratiesaldo en sterker positief dan het doorsnee binnenlandse migratiesaldo in het Vlaamse Gewest, terwijl het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest voor de binnenlandse migratie een negatief saldo heeft. Brussel is dus als het ware een internationale magneet, maar ook een doorvoerstad voornamelijk naar het randgebied. Het is dus een proces van suburbanisatie. In Antwerpen en Gent zijn de patronen van stadsvlucht vooral bij de jongere bevolking gelijkaardig. Het interne migratiesaldo is ook negatief voor Antwerpen, Gent en Leuven. De interne

migratiestromen zijn voor de Vlaamse Rand dan weer een oorzaak van bevolkingsgroei.

De voorbije veertien jaar nam de bevolking in de Rand toe, de studiedienst verwacht dat de bevolking in de Rand aan hetzelfde ritme zal blijven toenemen in de periode 2015-2019. De prognose voorspelt dat het positieve extern migratiesaldo geleidelijk aan zal afzwakken. De studiedienst verwacht dus een dalende externe migratie; de dienst leidt dat af uit hypothesen van het Federaal Planbureau, alsook recente observaties. De interne migraties zijn de belangrijkste groeicomponent in de Vlaamse Rand. De studiedienst schat dat het zo zal blijven de komende jaren. Het gaat vooral om een netto-instroom uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, want van de Rand naar de rest van Vlaanderen alsook naar Wallonië is er een netto-uitstroom. Uiteindelijk is de Rand dus een magneet voor mensen uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, maar de gevestigde bevolking schuift door naar andere steden en gemeenten in Vlaanderen en Wallonië.

De studiedienst voorspelt een verdere stijging van de bevolking van de Rand met 6 percent over 10 jaar. Van 417.000 inwoners op 1 januari 2014 tot ongeveer 444.000 inwoners in 2024. Die stijgingsgraad is sterker dan voor het geheel van het Vlaamse Gewest. De groei is sterker in de niet-faciliteitengemeenten van de Rand, met name 7 percent versus 3 percent. De groei zal vooral markant zijn in de tewerkstellingsgemeenten aan de noordkant van Brussel en minder geprononceerd in de residentiële gemeenten. De sterkste bevolkingsgroei wordt verwacht in Vilvoorde en in Machelen. De spreker vernoemt ook enkele gemeenten nabij de Rand die allicht een grote bevolkingsgroei zullen kennen, mogelijks door migratie uit de Rand, bijvoorbeeld Opwijk. Voor geen enkele Randgemeente verwacht de studiedienst een daling van de bevolking, wat wel het geval is in West-Vlaanderen en enkele gemeenten in Limburg.

Na een initiële lichte knik in hun aantal, van 14.000 naar 13.800, verwacht de studiedienst dat het aantal 0- tot 2-jarigen zal stijgen met 8 percent tegen 2024 tot 15.100. Die groei is dubbel zo sterk als doorsnee voor het Vlaamse Gewest. De stijging zal min of meer gelijk zijn in faciliteiten- en andere Randgemeenten, maar wel meest markant in de tewerkstellingsgemeenten.

Het aantal 6- tot 11-jarigen stijgt licht en niet altijd gestaag. Tegen 2024 zal hun aantal met 6 percent toegenomen zijn. Ook die groei is dubbel zo sterk in de Vlaamse Rand als in het Vlaamse Gewest. De stijging is markanter in de niet-faciliteitengemeenten en dan vooral in de tewerkstellingsgemeenten. In de residentiële gemeenten verwacht de studiedienst een daling van de lagereschoolbevolking.

Voor de middelbareschoolbevolking verwacht de studiedienst een groeispurt, namelijk een stijging van 10 percent op 10 jaar tijd. De stijging van de middelbareschoolbevolking in het volledige Vlaamse Gewest wordt van dezelfde orde. De stijging is markanter in de Randgemeenten zonder taalfaciliteiten en zeer opmerkelijk in de tewerkstellingsgemeenten, waar een stijging met bijna een kwart wordt voorspeld. In de residentiële gemeenten wordt echter een lichte daling van de middelbare scholieren verwacht.

Het aantal 65-plussers stijgt van alle bevolkingsgroepen vermoedelijk het sterkst. De studiedienst denkt met om en bij de 16 percent tegen 2024 ten opzichte van basisjaar 2014. In het Vlaamse Gewest verwacht de studiedienst een nog sterkere stijging van 20 percent. Tussen de faciliteiten- en de niet-faciliteitengemeenten zijn er weinig verschillen. In de groep zonder taalfaciliteiten is de sterkste vergrijzing te verwachten in de semirurale gemeenten, in het bijzonder in Meise. In de Vlaamse Rand zal de vergrijzing dus minder uitgesproken zijn dan in de rest van Vlaanderen. De sterkste vergrijzing wordt verwacht in Limburg, de Noorderkempen en aan de kust.

Kortom, de spreker herhaalt de conclusies per bevolkingscategorie, maar wijst ook op de sterke aangroei in alle leeftijdscategorieën in tewerkstellingsgemeenten, vooral in Machelen en Vilvoorde. Een zwakkere aangroei van de bevolking wordt voorspeld in de faciliteitengemeenten en in de residentiële gemeenten van de groep zonder taalfaciliteiten. In de semirurale gemeenten, vooral in Meise, wordt een overmatige aangroei van 65-plussers verwacht.

Edith Lodewijckx zegt dat de studiedienst projecties maakt van het aantal private huishoudens, ingedeeld volgens omvang en per gemeente voor de periode 2015-2030. Voor de technische uitleg over de huishoudparticipatiegraden verwijst de spreker naar de website. De bevolking wordt verdeeld volgens de grootte van het huishouden waartoe ze behoren. De berekeningen gebeuren op basis van geobserveerde participatiegraden en de toekomstige participatiegraden, toegepast op de geprojecteerde bevolking. Daaruit kan dan het aantal huishoudens afgeleid worden.

Het aantal huishoudens stijgt in alle gemeenten van de Vlaamse Rand, maar er is wel een grote variatie. In 2014 zijn er 167.000 huishoudens in de Rand, verwacht wordt een stijging met 8 percent tegen 2024 tot 180.000. De verwachte procentuele toename voor de Vlaamse Rand is groter dan voor het Vlaamse Gewest. De stijging is sterker in de niet-faciliteitengemeenten. Binnen deze groep wordt een zeer sterke toename van het aantal huishoudens verwacht in de tewerkstellingsgemeenten. De kleinste prognose van 4 percent geldt voor de residentiële gemeenten.

Het aantal één- en tweepersoonshuishoudens kent in alle gemeenten de sterkste stijging met meer dan 10 percent elk. Voor de tweepersoonshuishoudens betekent dat een stijging van 53.000 in 2014 naar 59.000 in 2024. Het percentage van grotere huishoudens, van drie, vier of meer dan vijf leden, stijgt tussen 3 en 5 percent. De huishoudens van vijf personen of meer stijgen met ongeveer vierhonderd in de komende tien jaar. Het aantal grote huishoudens zal naargelang de gemeente licht stijgen, dalen of nauwelijks wijzigen. Zowel in de faciliteiten- als in de niet-faciliteitengemeenten nemen de één- en tweepersoonshuishoudens sterk toe. Voor de faciliteitengemeenten wordt slechts een hele kleine verandering van het aantal driepersoonshuishoudens verwacht, het aantal vier- en vijf- en vijfpluspersoonshuishoudens zal er zelfs dalen. In de niet-faciliteitengemeenten wordt er een stijging verwacht, ook van de grotere huishoudens. In de vier subgroepen van Randgemeenten zonder faciliteiten stijgen de één- en tweepersoonshuishoudens overal, in de tewerkstellingsgemeenten stijgen zelfs de huishoudens van drie en meer personen. In residentiële gemeenten daalt het aantal huishoudens van meer dan vier personen.

De éénpersoonshuishoudens stijgen vooral door de toename van het aantal alleenwonende ouderen die de toename van jongere alleenwonenden overtreft. Van alleenwonende vrouwen ouder dan 65 jaar bijvoorbeeld, verwacht de studiedienst in de Rand een toename met tweeduizend tussen 2014 en 2024. Die trend wordt verwacht zowel in faciliteiten- als in niet-faciliteitengemeenten. Het aantal jongere alleenwonenden in de faciliteitengemeenten stijgt iets minder snel. In de tewerkstellingsgemeenten evenwel zal het aantal jonge alleenwonenden sterker stijgen dan het aantal oudere alleenwonenden. In subrurale en residentiële gemeenten is het geraamde stijgingspercentage van oudere alleenwonenden opvallend hoog. In residentiële gemeenten is de geschatte toename van jonge alleenwonenden het kleinst, bij de mannen onder de 65 jaar wordt nauwelijks een toename verwacht tussen 2014 en 2024.

Edith Lodewijckx vat samen dat alom in de Rand een stijging van het aantal huishoudens verwacht wordt, vooral één- en tweepersoonshuishoudens, waarbij het aantal alleenstaanden boven de 65 jaar de snelste stijger wordt. Tewerkstel-

lingsgemeenten kennen een sterkere groei dan de Rand in het algemeen. Afwijkend van de trend groeit daar het aantal jongere alleenwonenden sterker dan de oudere. Faciliteitengemeenten en residentiële gemeenten vallen op door een zwakkere groei en door een daling van de huishoudens van vier personen en meer. Logischerwijze omdat de huishoudparticipaties toegepast worden op de geprojecteerde bevolking, is er een correlatie met de bevolkingsprognoses.

4. Vragenronde

Lieve Maes vraagt op welke criteria de onderzoekers zich baseren om zo gedetailleerde prognoses per gemeente te doen. Kan met lokaal beleid de evolutie wijzigen?

Edwin Pelfrene antwoordt dat de projecties louter gebaseerd zijn op demografische componenten, hoewel zeer gedetailleerd. De trends, de evoluties in geboorten en sterftecijfers, worden nagegaan per gemeente, en daarbinnen per geslacht, per leeftijd. De studiedienst heeft bijvoorbeeld vruchtbaarheidsprofielen per gemeente. Voorts worden de immigratie- en emigratiestromen, binnenslands en buitenslands, in kaart gebracht, per gemeente, per geslacht en per leeftijd. Er wordt geen rekening gehouden met beleidsplannen, projecten voor woonuitbreidingszones enzovoort omdat dat praktisch niet te organiseren valt. Ooit zijn de gemeenten wel gevraagd om hun plannen over te maken, met weinig respons. Bevolking is een grote massa, wat steeds inertie als kenmerk heeft. Inertie in de betekenis van weerstand tegen verandering, waardoor de bevolking van het verleden de bevolking van de toekomst bepaalt. Ook de interne migratiestromen zoals stadsvlucht wijzigen traag. Opwijk kan bijvoorbeeld van oudsher de migratiestromen uit de Rand ontvangen. Wispelturiger en dus altijd een teer punt bij projecties zijn de aannames over buitenlandmigratie. De push- en pullfactoren in het buitenland kunnen veranderen, het beleid kan restrictiever of permissiever worden.

Jo De Ro wijst erop dat de cijfers van de studiedienst gebruikt worden voor het beleid, bijvoorbeeld om de capaciteit die nodig is voor scholen of woonzorgcentra te bepalen. De inertie die in de rest van Vlaanderen geldt, is beperkter in Brussel en de Vlaamse Rand. In Vilvoorde worden er de komende tijd met steun van de overheid en Europa, een twee- tot drieduizend wooneenheden bijgebouwd, goed voor een bevolkingstoename van vijf- tot tienduizend mensen. Hoewel de studiedienst dergelijke projecten niet per gemeente in kaart kan brengen, kan de gemeente dat zelf wel. Voor de verdeling van de schaarse middelen moet het parlement een systeem vinden dat de prognoses van de studiedienst combineert met lokale plannen. Dat moet verrassingen zoals de voorbije jaren in het onderwijs en de welzijnssector vermijden. Weet de studiedienst voorts of de gezinnen met twee personen voornamelijk alleenstaande ouders met één kind of koppels zijn? Dat onderscheid is belangrijk voor het lokale beleid.

Vooralsnog is alleen het Federaal Planbureau tot in dergelijk detail gegaan, maar slechts tot op arrondissementeel niveau, aldus *Edith Lodewijckx*. Het is wel de bedoeling dat de studiedienst over twee jaar in staat is ook detailprojecties van types huishoudens te leveren. De studiedienst kent wel de leeftijd van de personen in de tweepersoonshuishoudens. Waar de tweepersoonshuishoudens toenemen, is het verhoudingsgewijs vooral door een stijgend aantal oudere tweepersoonshuishoudens.

Michel Doomst is ook geïnteresseerd in de prognoses voor de zestien andere gemeenten van Vlaams-Brabant die mogelijks nog vruchtbaarder zijn dan de negentien. Wat zijn de demografische verhoudingen tussen beide groepen gemeenten? Voorts informeert hij of de projecties maximumprognoses zijn.

Edwin Pelfrene wijst er vooraf op dat projecties geen vaststellingen zijn. De grootste onbekende zijn de externe migraties en de studiedienst heeft die veeleer conser-

vatief geraamd. Tussen 2016 en 2025 raamt hij dat de immigratie doorsnee zal dalen en dat er constante, sterke emigratie zal zijn. Kortom, een daling van het internationale migratiesaldo. Daarbij heeft de studiedienst zich gealigneerd met de projecties van het Federaal Planbureau die overeenstemmen met de vaststellingen van de laatste jaren. Mogelijks is dat een conservatieve projectie die daarenboven lokaal kan variëren. Dat is de reden waarom de projecties om de drie jaar opnieuw gemaakt worden. Projecties hebben een tijdelijke waarde, wat niet wegneemt dat de studiedienst zo goed mogelijk tracht te ramen, in de zin dat alle demografische gegevens in rekening worden gebracht.

In een krans van gemeenten rond de Vlaamse Rand verwacht de studiedienst ook een grotere bevolkingsgroei. De interne migratiesaldi bewijzen dat er een instroom is van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest naar de Vlaamse Rand, maar een uitstroom naar het Vlaamse Gewest en het Waalse Gewest, voornamelijk naar buurgemeenten.

Yamila Idrissi merkt op dat, hoewel de Vlaamse Gemeenschap bevoegd is voor persoonsgebonden aangelegenheden in Brussel, ze geen prognoses maakt voor de hoofdstad. Probeert de studiedienst die cijfers te krijgen? Anders zijn de gegevens voor beleidsondersteuning onvolledig. Het Planbureau maakte recent nieuwe cijfers over de bevolkingsgroei in Brussel bekend. Daaruit blijkt dat de bevolking sterker dan verwacht blijft toenemen. Elke grootstad dijt uit, Brussel ook, naar de Rand. Al te veel worden de demografische evoluties in de Rand en in Brussel benaderd als twee afzonderlijke fenomenen, terwijl het één een logisch gevolg is van het ander. Is er coördinatie tussen de diensten van Brussel en Vlaanderen?

Edwin Pelfrene zegt dat er in ieder geval informeel overleg is. Het Federaal Planbureau staat in voor de bevolkingsprognoses van het rijk, de gewesten en de bestuurlijke arrondissementen, maar dan vooral om het sociaalezekerheidsbeleid te stofferen. Voor de lokale projecties staan de drie gewestelijke diensten in: BISA voor Brussel, Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) voor Wallonië, de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. De gewestelijke diensten treffen elkaar voor kennisname van de projecties door het Federaal Planbureau. BISA kent de Brusselse situatie heel goed, bestudeert de statistische sectoren waar SVR niet zo mee bezig is, ook omdat de data niet altijd voorhanden zijn. Elk heeft dus zijn specialiteit, maar er wordt wel overlegd. Voorts is er een project gestart om te komen tot een federale statistische autoriteit, waarin de diverse statistische instellingen van het land ook formeler gaan samenwerken.

Yamila Idrissi beaamt dat elk zijn statistische specialiteit heeft, maar het blijft vreemd dat een beleidsondersteunende studiedienst voor Vlaanderen, die in Brussel belangrijke bevoegdheden heeft die heel wat invloed ondervinden van de demografische evoluties, de Brusselse cijfers niet opneemt.

Bart Nevens zegt dat prognoses gemakkelijker zijn bij constant en consequent beleid. Tussen 2000 en 2010 zijn er piekjaren in interne en externe migratie, wat hem het gevolg lijkt van regularisatiecampagnes. Klopt dat?

Edwin Pelfrene beaamt dat het externe migratiesaldo het meest grillige patroon vertoont. Dat is ook de reden waarom immigratie zo moeilijk te voorspellen is. Natuurlijke aangroei is mede het gevolg van cumulatieve effecten van de verjonging van de bevolking, vooral in de tewerkstellingsgemeenten. De immigratie van jongvolwassenen beïnvloedt het aantal geboortes.

Joris Poschet informeert of de studiedienst samenwerkt met de weet- en meetcel van de VGC. Niet op vlak van bevolkingsprognoses, aldus *Edwin Pelfrene*, omdat die cel zich daar niet mee bezighoudt. BISA doet dat voor Brussel.

5. Uiteenzetting door professor Patrick Deboosere, demograaf, faculteit Economische en Sociale Wetenschappen, VUB

Professor *Patrick Deboosere* zal trachten de discussie open te trekken, zowel in de tijd als in de ruimte. De bevolkingsevolutie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in zijn huidige omvang groeit gestaag tussen 1870 en 1968, waarna er een ontvolking ontstaat. Dat wordt gevolgd met een knik en daarop, vanaf 1995 een vrij sterke stijging. In realiteit is de groei de laatste jaren nog iets groter dan de projecties van het Planbureau van 2008. De periode van ontvolking is dus een trendbreuk.

Uit de volkstellingen kan de gemiddelde groei per jaar tussen twee volkstellingen afgeleid worden. Het Belgische groeiritme in de negentiende eeuw was sterk, met een gemiddelde jaarlijkse aangroei van 1 percent. Sinds de twintigste eeuw is de sterkste stijging vastgesteld in de jaren twintig en in de afgelopen tien jaar. Tussen 1991 en 2001 is er een stijging die de 0,8 percent benadert. Het gaat echter om groeipercents, dus berekend op het absolute bevolkingsaantal. In absolute cijfers is de laatste periode dan ook de sterkste groei die België ooit gekend heeft. De afgelopen vijftien jaar steeg het aantal inwoners met ongeveer een miljoen.

Tussen 1981 en 1991 groeit het gemiddelde aantal inwoners per Belgische km² van 320 naar 324, wat een quasi stabiele populatie is. De gebieden die inwoners verliezen zijn de steden. De ontvolking loopt daar in die periode op haar laatste benen. De overheid, zich bewust wordend van die ontvolking, begint een stedelijk beleid te voeren. In een latere periode van 2001 tot 2011 draait het patroon om. In die periode groeit het gemiddelde aantal inwoners per km² met ongeveer 20 personen. Quasi het hele grondgebied kent een bevolkingsgroei, behalve enkele uitzonderlijke gemeenten. De steden kennen de sterkste groei: Brussel, Antwerpen, Gent, Luik. Charleroi is een uitzondering met slechts een kleine groei. Op de assen tussen de steden groeien gemeenten als Mechelen ook aanzienlijk. Eigenlijk groeit de bevolking in het hele gebied tussen de steden aanzienlijk.

De factoren van verandering zijn de stadsvlucht, de internationale migratie en de economische transformatie. Suburbanisatie is mogelijk door de toename van individuele mobiliteitsmogelijkheden, maar ook de manier waarop er in België omgesprongen is met de ruimte. Iedereen kon ongehinderd om het even waar een villa neerpoten. De suburbanisatie werd nog bevorderd omdat de steden onaangename plaatsen waren om te wonen. In de jaren zestig en zeventig waren de steden typisch industrieel. Gent was niet bekend om de torens van de kathedralen maar om de schoorstenen van de fabrieken. Bij de desindustrialisatie kwamen heel veel van de panden leeg te staan. De verkrotting daarvan verbetert het beeld van de steden niet. Meer nog, door de steden worden autostrades getrokken, zoals in 1958 in Brussel. Ook dat bevordert het vertrek. Het orgelpunt is 1968, maar de stadsvlucht begint veel eerder, met name onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog en vooral vanaf de jaren vijftig. Alleen bleek het toen niet in de bevolkingscijfers omdat er tegelijk nog een migratie was naar Brussel, de belangrijkste tewerkstellingspool.

De migratie is in periodes in te delen. Tussen 1946 en 1973 was er de georganiseerde arbeidsmigratie uit het Middellandse Zeebekken – Italië, Spanje, Portugal maar ook Turkije – ingezet met de kolenslag van Achiel Van Acker. In 1973 worden met de petroleumcrisis de grenzen gesloten, waarop in 1974-1975 een piek in de migratie door de gezinshereniging volgt met daarna een periode van quasi nulmigratie. Er vertrekken dan dus min of meer evenveel mensen als er binnenkomen. De spreker laat die periode eindigen in 1989 met de val van de Muur, een belangrijke factor in de migratiepatronen. De nieuwe migratie begint dan.

'The global flow of people', een recent artikel in Science, toont aan dat de wereld tussen 1990 en 2010 enorme migratiestromen kent. De bevolkingsbewegingen in België passen daarin. De oorlogen van midden de jaren negentig, in het bijzonder de oorlog in Rwanda, vormden een aanzet van asielmigratie. Meer nog brachten de oorlogen die Europa voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog kende in Joegoslavië, heel belangrijke asielmigratie op gang. Ook de gebeurtenissen in de voormalige Sovjet-Unie hadden een grote invloed. Eigenlijk is dat een van de belangrijkste landen van herkomst van migranten in België, maar omdat ze opgesplitst zijn in heel veel subnationaliteiten komt dat niet tot uiting in de statistieken.

De belangrijkste gebeurtenis voor migratie is de eenmaking van de Europese economische markt in 1992. Vanaf 1989 is er de uitbreiding tot Oost-Europa, met in 2004 Polen, in 2007 Bulgarije en Roemenië, in 2013 Kroatië, tot de uiteindelijke EU-28. Europa is dan wel economisch eengemaakt, de grenzen zijn weg, maar er is geen eengemaakt sociaal Europa. In 2007 stijgt de bevolking in de centra van economische groei sterker: de Keltische tijger, Italië en Spanje waar Madrid veel sterker groeit dan Brussel. In bepaalde landen van Oost-Europa, onder andere de Baltische staten, en later ook Roemenië en Bulgarije is er een ontvolking. Na de economische crisis van 2011 schiet er van de bevolkingsgroei in Ierland niet veel meer over. Ook in Spanje stagneert de groei of daalt de bevolking, de groei in Italië is aanzienlijk kleiner dan voorheen, in Griekenland daalt de bevolking. België houdt zijn migratietempo echter aan. Dat heeft te maken met de relatieve prestaties van de economie. De economische aantrekkingskracht van België is na de crisis van 2008 nog even blijven aanhouden omdat de economie het relatief beter deed dan bijvoorbeeld de Zuid-Europese landen.

Twee derde van de Belgische migratie is intra-EU. Zelfs van het derde van buiten de EU, uit de Verenigde Staten, Japan, Brazilië, India enzovoort, wordt een belangrijk aandeel gedreven door de economie. Als de economie verzwakt, zullen alle landen, maar vooral de belangrijkste toeleveranciers van arbeidskrachten in de EU een verzwakking van instroom en een verhoging van uitstroom kennen. De bewegingen gaan ook in beide richtingen: heel wat Roemenen keren naar hun land terug nadat ze enkele jaren in België werkten.

Het Belgische internationale migratiesaldo per duizend inwoners in de periode 2010-2013 toont aan dat de steden en op de eerste plaats Brussel de toegangspoorten zijn. Wat logisch is aangezien steden meer bekendheid genieten. Eenmaal in het land, beslist de migrant niet altijd meteen waar hij zich definitief vestigt. De binnenlandse migratie wordt echter ook gestuurd door andere factoren.

In 1961 was de industriële tewerkstelling in België het belangrijkste: de secundaire sector was goed voor 48 percent, de tertiaire sector voor 45 percent. In 2001, de laatste volkstelling waarvan de cijfers al allemaal bekend zijn, vertegenwoordigt de secundaire sector 23 percent van de werkgelegenheid, de tertiaire sector 75 percent. Het gaat hier enkel over de werkgelegenheid, niet over de industriële economische output die wel gestegen is. In 1961 was Brussel de grootste industriestad van het land, met meer dan 160.000 arbeiders. In 2011 is de situatie helemaal omgedraaid. In de secundaire sector werken nog ongeveer 51.000 mensen, 7,3 percent, terwijl dat voor de tertiaire sector meer dan 600.000 of 92,7 percent is. Kortom, België is geëvolueerd van een industrienatie naar een kennis- en diensteneconomie, wat een impact heeft gehad op het opleidingsniveau van de bevolking.

Een vergelijking tussen de evolutie van het percentage 25- tot 64-jarigen met een diploma hoger onderwijs in België en in Sint-Pieters-Woluwe, de gemeente met het hoogste percentage, is tekenend. Het is geen toeval dat die gemeente Brussels is omdat daar de administratie en de hoofdzetels van veel bedrijven gevestigd

zijn. In 1961 had 7 percent van de bevolking een diploma hoger onderwijs, in Sint-Pieters-Woluwe 20 percent. Tien jaar later: 8 percent voor België, 26 percent voor Sint-Pieters-Woluwe. In 1981 respectievelijk 12 en 33 percent; in 1991 19 en 45 percent; in 2001 30 en 66 percent. Nu volgt meer dan de helft van de jongeren hoger onderwijs. De centra van opleiding liggen doorgaans in de steden. Brussel is de eerste studentenstad van het land, gevolgd door Gent en Antwerpen en dan pas Leuven. Niet alleen daardoor trekken de steden jonge mensen aan, de diensten- en kenniseconomie is ook vaak gecentraliseerd in de steden. Onderzoek heeft nagegaan waar de studenten in het hoger onderwijs van 19 tot 23 jaar in 2001 woonden en waar ze tien jaar later verbleven. Daaruit blijkt dat de steden aantrekkingspolen zijn voor jonge hoogopgeleide mensen, wat het gevolg is van de transformatie van de economie. De aankomststroom in de stad bestaat dus uit twee verschillende componenten: internationale migratie en migratie van jonge hoogopgeleiden. Die groei is groot in alle steden, opnieuw met uitzondering van Charleroi.

De vijf gevolgen zijn: superdiversiteit, verjonging, nieuwe stedelijkheid, extensieve groei en nieuwe behoeften. Zelfs als de 50 belangrijkste andere nationaliteiten in Brussel beschouwd worden, zijn er nog 7 percent andere nationaliteiten. De migranten zijn dus enorm divers en uit de hele wereld afkomstig. Het gaat al lang niet meer om georganiseerde arbeidsmigratie geregeld in akkoorden tussen België en andere landen: Marokko, Spanje, Turkije of Italië. Uiteraard spelen historische banden tussen landen nog wel een rol. Rwanda of Congo zijn meer vertegenwoordigd, maar toch ook Kameroen, Guinee en Brazilië. Daarnaast heeft twee derden van de Brusselaars de Belgische nationaliteit. Uit analyses blijkt dat ongeveer de helft daarvan minstens één grootouder heeft die uit het buitenland komt. In totaal heeft dus minstens twee derden van de Brusselse bevolking minstens één grootouder die uit het buitenland komt. Die verhouding zal snel doorsijpelen naar de rest van het land. Nu is dat in het geheel van België ongeveer zo voor één op drie.

Het cliché dat jongeren naar de stad komen en ouderen van de stad wegtrekken, klopt niet. In alle leeftijden zijn er mensen die in Brussel gaan wonen en mensen die er weggaan. Wel is er in bepaalde leeftijdscategorieën een overschot. Zo is er tussen 18 en 36 jaar een positief saldo: meer immigratie dan emigratie. In de iets oudere groepen is het saldo licht negatief, waardoor er ook iets meer kinderen uit Brussel wegtrekken dan er komen wonen. Dat past in het levenspatroon waarbij jonge mensen in Brussel wonen en als er kinderen komen en hun inkomen iets hoger is, op zoek gaan naar een gepaste woning.

Dat patroon is pas ontstaan vanaf 1995, maar als het jaar na jaar herhaald wordt, heeft het een stelselmatige verjonging van de bevolking tot gevolg. In 1961 was de gemiddelde leeftijd in België 35,5 jaar, in een grotere, gemiddelde Brusselse gemeente als Schaarbeek 40,3 jaar. In 2011 is de gemiddelde leeftijd in België 41 jaar, in Schaarbeek 34,7 jaar. Precies de omgekeerde beweging dus. Uiteraard beïnvloedt dat het natuurlijke saldo dat voor Brussel in 1985 nog negatief was. Door de verjonging komen er meer gezinnen met kinderen. Het aantal kinderen per vrouw ligt gemiddeld nauwelijks hoger in Brussel dan in de rest van het land, maar het aantal geboortes is er dus hoger, gewoon omdat de bevolking er jonger is. Die natuurlijke aangroei zal zeker nog een tijdje doorgaan.

In 'The triumph of the City' toont Edward Glaeser, een Amerikaans econoom, aan dat er wereldwijd een ommekeer ontstaan is sinds de jaren tweeduizend, met name de nieuwe stedelijkheid. Wat het interne migratiesaldo betreft, denkt Patrick Deboosere dat het woordgebruik moet aangepast worden aan de veranderde realiteit. Het interne migratiesaldo van Brussel is stelselmatig negatief, zij het dat het in de midden van de jaren negentig wat minder negatief was, maar opnieuw dieptepunten bereikt vanaf 2005. Dat saldo verdoezelt een complexer

patroon. In 2006 gaan iets meer mensen uit Vlaanderen naar Wallonië wonen dan omgekeerd. Dat heeft onder meer te maken met grond- en woningprijzen. Vanuit Brussel vertrekken er ongeveer 19.000 mensen naar Vlaanderen en 15.000 naar Wallonië. Omgekeerd komen in dat jaar ook 11.000 mensen uit Vlaanderen en 10.000 uit Wallonië in Brussel wonen. Dus de bevolkingsbewegingen in Brussel zijn jaarlijks ongeveer 21.000 nieuwkomers en 33.000 wegtrekkers. Dat negatieve saldo is verbonden met voornoemde levenscyclus.

Met enkel die negatieve interne migratiestroom zou Brussel verder ontvolken. Gecombineerd met het internationale migratiesaldo blijft er groei door migratie. Die groei is vooral op gang gekomen na 2005, maar de laatste jaren sterk afgekalfd. In 2013 kent Brussel geen groei meer door migratie, enkel een natuurlijke groei. Dat weerspiegelt het algemene migratiepatroon van België, met een toppunt in 2010, waarna de migratie drie jaar na elkaar behoorlijk daalt met ongeveer 20.000 personen. De veranderde demografische realiteit in Brussel is dus demografische groei, waardoor de stad extensief groeit en onder druk komt te staan.

Mensen gaan nu buiten de stad wonen omdat ze geen keuze hebben. Daarom groeien de tewerkstellingsgemeenten. Het woonpatrimonium daar is anders dan in de residentiële gemeenten. Machelen en Vilvoorde zijn typische arbeidersgemeenten met bijhorende behuizing, dus goedkope woningen. Jonge gezinnen kunnen niet terecht in Hoeilaart of in residentiële gemeenten in Brussel zoals Ukkel of Watermaal-Bosvoorde waar de woningprijzen veel te hoog zijn. Het suburbanisatiepatroon is dus gewijzigd in migratie uit noodzaak. Dat is de reden waarom Brussel verder uitdijt. De spreker vermoedt dat steden als Ninove, Aalst en Geraardsbergen daar een invloed van zullen ondervinden omdat de treinverbindingen goed zijn en omdat de huizenprijzen van de voornamelijk kleinere arbeiderswoningen er door de verouderende bevolking in elkaar gestort zijn. Het gaat dus niet zozeer om de gemeente, maar om de prijs. Zo zijn er geen verschillen in fysieke patronen tussen de Potaardestraat in Sint-Pieters-Woluwe, in Kraainem of in Wezembeek, of tussen Schaarbeek en Vilvoorde of tussen Evere en Machelen.

Uit het migratiesaldo van de interne verhuisbewegingen van 2010-2013 blijkt dat vooral de gemeenten nabij Brussel inwoners winnen vanuit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Typisch is dat de extensieve groei vooral ten westen en ten noorden van Brussel plaatsvindt, niet alleen wegens de typische kanaalzone met goedkopere woningen, maar ook omdat de gemeenten aan die kant van Brussel de sterkste groei kennen. Bewoners uit Anderlecht zijn meer vertrouwd met Dilbeek dan met Schaarbeek. Inwoners uit Schaarbeek zijn meer vertrouwd met Vilvoorde dan met Ukkel, dus verhuizen ze naar buurten die ze kennen. Twee factoren spelen dus: bekendheid en woonmarkt. Uiteraard hebben die demografische ontwikkelingen gevolgen voor de mobiliteit.

De verjonging van de bevolking in alle steden zorgt ervoor dat het aantal jonge kinderen stijgt. Heel wat twintigers komen naar de stad en dat is dé leeftijd om een gezin te stichten. Hij onderlijnt het belang van te investeren in die jonge kinderen met een artikel in Science over 'The Abecedarian Project', een experiment van de jaren zeventig. Honderd kinderen uit achtergestelde wijken gingen van jongs af aan naar goed begeleide kinderopvang en daarna kleuteropvang. Na tien jaar bleek uit een vergelijkende studie de enorme verschillen in mogelijkheden, in schoolse ontwikkeling, het succes van de kinderen ten opzichte van andere groepen. Op twintig jaar zat het grootste deel van de experimentgroep op het gemiddelde van de succesrijke carrières van het geheel van de bevolking terwijl de controlegroep het heel wat minder goed deed. De laatste check-up dateert van 2014. Van de controlegroep die geen kleuteronderwijs genoten, waren er al verschillende overleden, andere hadden zware gezondheidsproblemen of waren werkloos. Van de honderd mensen van de experimentgroep was niemand overleden en had bijna niemand gezondheidsproblemen. Wat de kinderen in Brussel en de

Randgemeenten nu aangeboden krijgen, zal hun toekomst maar ook die van de stad bepalen, van de economie en de sociale zekerheid.

De bevolkingsprojecties 2010 van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van het Federaal Planbureau, werden in de jaren na 2010 door de reële groei overtroffen, maar sinds 2013 is de groei aanzienlijk kleiner dan de projectie, wat voornamelijk het gevolg is van de externe migratie. De gecorrigeerde projecties van 2012 en 2014 blijken tot nog toe ook overschattingen. Als dit weekend in De Standaard wordt aangekondigd dat er tegen 2020 170.000 personen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bijkomen, gaan de haren van de spreker rechtop staan. Het gaat immers terug op projecties van het Federaal Planbureau van 2008, en de groei is al halverwege de rit. Waarschijnlijk komen er in de komende vijf jaar maximaal 20.000 personen bij.

6. Uiteenzetting door prof. Michel Vandenbroeck, vakgroep Sociaal werk en Sociale Pedagogiek UGent

Professor *Michel Vandenbroeck* zal de gevolgen van de demografische evoluties voor de basisvoorzieningen voor jonge kinderen toelichten. Hij zal zich daarvoor baseren op twee cartografiestudies van 2005 en 2010 over vraag en aanbodbewegingen in de kinderopvang, die uitgevoerd zijn op vraag van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. De nieuwe studie van 2015 is eergisteren begonnen. In Brussel zijn er, zoals de vorige sprekers al zeiden, verhoudingsgewijs meer jonge kinderen dan in Vlaanderen, maar ook meer jonge ouders, waardoor het aantal jonge kinderen hoog zal blijven. Het aantal voltijds werkende moeders stijgt, alsook het aantal mensen met lage inkomens en het aantal kinderen wiens ouders een niet-Belgische geschiedenis heeft. De verwachtingen zijn dat de verschillen tussen Vlaanderen en Brussel op dat vlak nog zullen toenemen. Een derde van de inwoners heeft de Belgische nationaliteit niet, die verhouding is uitgesprokener bij jonge kinderen. Brussel is superdivers, er worden volgens de Taalbarometer in de huiskamers 102 verschillende talen gesproken. Een derde van de kinderen geboren in Brussel zijn noch Nederlandstalig, noch Franstalig, waardoor het onderscheid tussen de gemeenschappen voor hen van geen tel is. Meertaligheid is dus de nieuwe norm. De Gini-index bewijst dat de inkomensongelijkheid in Brussel ook groter is dan in de andere gewesten. Doorgaans worden in de dichtstbevolkte en armste gemeenten de meeste kinderen geboren. Een derde van de Brusselse kinderen loopt volgens de internationale definities een armoederisico, leeft dus op of onder de armoededrempel, wat het dubbele is van het Vlaamse Gewest. Bij Brusselaars van niet-Belgische origine is dat zelfs meer dan de helft. Ook het aantal moeders dat alleenstaand is bij de bevalling, ligt een stuk hoger dan in Vlaanderen.

Armoede treft vooral kinderen, met dramatische effecten op hun ontwikkeling. Goede kinderopvang en kleuterschool kunnen een buffer vormen. The Abecedarian Project was de eerste longitudinale studie over de effecten van kinderopvang en kleuterschool. Dat heeft recenter en dichter bij huis The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE)-studie in Groot-Brittannië ook aangetoond. In die studie worden al een hele tijd drieduizend kinderen die ondertussen zestien zijn, gevolgd. De effecten van kinderopvang zijn nog altijd meetbaar in het secundair onderwijs, zelfs als kinderen naar mediocre lager onderwijs gingen. De voorwaarde is wel dat de kinderopvang van goede kwaliteit is, middelmatige kwaliteit heeft weinig effect, slechte kwaliteit eerder het omgekeerde effect. Dat is wat de studiedienst van UNICEF de Childcare Transition noemt: in alle rijke landen brengt een meerderheid van de jonge kinderen een meerderheid van zijn tijd niet thuis door, wat gigantische mogelijkheden biedt om gelijke kansen te scheppen. Om die reden pleiten UNESCO, de Wereldbank, de OESO voor het principe van het progressief universalisme: geen aparte voorzieningen voor kansarme kinderen, wel aparte aandacht voor kansarme kinderen in universele structurele voorzieningen. In

Brussel gebeurt echter het omgekeerde: de verdeling van kwalitatieve kinderopvang is omgekeerd evenredig met de welstand van hun gebruikers.

Naarmate het opleidingsniveau stijgt, neemt de informele opvang, door eigen familie bijvoorbeeld, af en neemt de opvang in de beste, de erkende en gesubsidieerde, vaak private voorzieningen toe. Uit de studie van 2010 blijkt dat de gemiddelde prijs van de private opvang in Brussel een heel stuk hoger is dan in Vlaanderen, namelijk ongeveer 500 euro per maand, wat niet betaalbaar is voor eenoudergezinnen en heel wat andere gezinnen. Het aandeel inkomensgerelateerde opvang is er ook lager dan in Vlaanderen.

Merkwaardig is dat er door de Vlaamse en de Franse Gemeenschap veel geïnvesteerd is in kinderopvang. Het aantal plaatsen, ook de erkende en gesubsidieerde, is toegenomen, maar de dekkinggraad, de verhouding tussen het aantal plaatsen en het aantal kinderen, is niet gestegen en zelfs licht gedaald. Dat is het gevolg van de demografische evoluties. In 2010 was de gemiddelde dekkinggraad in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest 45,7 percent, dus conform de Europese doelstellingen. Het gaat hier om de dekkinggraad van kinderopvang, erkend of met een attest van toezicht Kind en Gezin, berekend op de Brusselnorm, zijnde een derde van de Brusselse bevolking. De dekkinggraad verschilt aanzienlijk tussen de gemeenten.

In 2010 was het daarenboven zo dat 2400 van de plaatsen die in de Vlaamse statistieken staan enkel Franstalig zijn. Niemand spreekt er Nederlands, noch de managers, noch diegenen die in contact staan met kinderen of ouders. Die uit de statistieken halen, leidt tot een poverder beeld, waarbij de dekkinggraad in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, nogmaals op de Brusselnorm, niet meer de Europese doelstellingen haalt. De verschillen tussen de gemeenten blijken ook dan gigantisch, gaande van 162 percent voor Haren, dus meer dan anderhalve plaats per kind op de Brusselnorm, tot maar 7 percent in Sint-Joost-Ten-Node.

Wat de spreker als meest relevante informatie aan de parlementsleden wil meegeven, is de spreiding van de betaalbare, dus inkomensgerelateerde, Nederlandstalige kinderopvang in de negentien gemeenten. De dekkinggraad afgezet tegen de gemiddelde inkomenscoëfficiënt maakt duidelijk dat hoe hoger het gemiddelde inkomen van de gemeente is, hoe meer kans er is op kinderopvang met subsidies van de Vlaamse Gemeenschap. Dit is één van de belangrijkste oorzaken van de reproductie van de ongelijkheid in Brussel, en dan nog via de Vlaamse voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen. Gezien de belangrijke en langdurige effecten van kinderopvang op de verdere ontwikkeling en de schoolloopbaan is dat onaanvaardbaar. Uit vergelijkingen tussen 2005 en 2010 blijkt daarenboven dat het verschil toegenomen is. Daarvoor zijn er twee redenen. Vooreerst worden er in de arme, zeer dichtbevolkte gemeenten, vaak wat meer kinderen geboren. De andere reden heeft te maken met de subsidiepolitiek van de Vlaamse Regering. Als die beslist extra geld vrij te maken voor kinderopvang, wil ze dat die plaatsen zo snel mogelijk gerealiseerd worden. Ze vraagt dan aan de voorzieningen wie voor het einde van het jaar plaatsen bij kan creëren. Bijna altijd gaan de middelen dan ook naar uitbreiding van bestaande voorzieningen en niet naar de bouw van nieuwe voorzieningen, wat enkele jaren vergt. Door de subsidiepolitiek groeit het aanbod waar er al kinderopvang is. Waar er weinig kinderopvang is, vaak dichtbevolkte gebieden waar de plaatsen niet zo gemakkelijk te creëren zijn, neemt het aanbod veel minder sterk toe, waardoor de kloof nog groter wordt.

Bij de vorige cartografiestudie is er in heel wat kinderdagverblijven ook gedurende één maand geïnventariseerd welke mensen een plaats geweigerd werd. Op 350 gezinnen is het aandeel gezinnen van niet-Belgische origine, gezinnen met lager geschoolde ouders en eenoudergezinnen dubbel zo groot als in de Brusselse bevolking. Het gelag – de economische gevolgen, de mogelijkheid op werk – voor

het niet-vinden van een plaats wordt uitsluitend door de vrouwen betaald. Het heeft weinig effect op de loopbaan van de mannen. Bij hoger opgeleiden is het effect voor de vrouw dat ze haar verlof opspaart, dat ze een beroep doet op familie of tussenoplossingen, tot ze, later dan gewenst weliswaar, een plaats vindt. Hoewel dat soms pas een jaar later is – wat toch voor heel wat moeilijkheden zorgt – is de impact op de economische situatie van het huishouden op langere termijn quasi nul. Voor lager geschoolde vrouwen is het effect dat ze de aangeboden training niet kunnen volgen of de job niet kunnen aannemen. De sociaal-economische effecten op het huishouden zijn dus veel groter.

Zoals gezegd heeft het ook grote effecten op de ontwikkeling van de kinderen. In een deze week gepubliceerde studie heeft Gaëlle Amerijckx (ULB) aangetoond dat het al dan niet toegang hebben tot kinderopvang de kansen van een kind in de kleuterschool beïnvloedt. Vlaanderen maakt zich terecht zorgen over het absentisme in de kleuterschool. Kleuterscholen gaan er echter meer en meer vanuit dat kinderen al een ervaring met groepen hebben. Zelfs in de kleuterschool verschillen de leerkansen tussen kinderen die al naar de kinderopvang gingen en anderen. Kinderopvang beïnvloedt de kansen van kinderen dus al van in het instapklasje.

Sinds 2010 zijn er wel enkele belangrijke positieve evoluties. Eén ervan is het recente Educare-project van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, dat voor het eerst de link tussen kinderopvang en kleuterschool legt waardoor ook de transitie in beeld komen. Voorts is er een vzw opgericht die het inschrijvingsbeleid van de ongeveer 95 kinderdagverblijven stroomlijnt. Daarnaast is er het nieuwe decreet met ambitieuze doelstellingen over de kinderopvang van baby's en peuters. Tot slot is er de nieuwe cartografiestudie die deze week start, en die de impact van die maatregelen zal meten.

In de vorige cartografiestudie van 2010 blijkt dat de toen 83 verantwoordelijken van kinderdagverblijven sinds 2005 toch geëvolueerd zijn. Ze hebben meer oog voor sociale aspecten en scheppen meer mogelijkheden voor crisisopvang. Kortom, ze zijn zich bewuster van de impact op de reproductie van ongelijkheid. In de periode 2005-2010 is het percentage kansengroepen in de kinderopvang dan ook verdubbeld, maar nog altijd een heel deel lager dan hun percentage in de Brusselse bevolking. Ongewijzigd beleid zal niet volstaan. Als Vlaanderen ingehaald wordt door de (demografische) realiteit en er niet in slaagt de ongelijkheid te doorbreken op de jonge voorschoolse leeftijd, leidt dat over tien tot twintig jaar tot een explosieve situatie in een stad als Brussel. De Brusselse situatie met negentien gemeenten en twee gemeenschappen maakt dat ingrijpen niet simpel. Daarom is er volgens de spreker een strategisch actieplan Brussel in het kwadraat ('SAB²'), nodig. Snellere uitbreiding van de kinderopvang is nodig, maar dan vooral op nieuwe plaatsen. Voor een kinderopvangbeleid van hoge kwaliteit dat rekening houdt met de sociale dimensie is wel wat ervaring nodig. Om die reden pleit de spreker voor het model Elmer. Volgens dat model komen er voorzieningen op plaatsen waar er geen zijn, maar als bijhuizen van bestaande voorzieningen zodat kan voortgebouwd worden op bestaande kennis. Elmer is oorspronkelijk een kinderdagverblijf achter het Noordstation, dat zich niet beperkt heeft tot uitbreiding ter plaatse, maar onder-tussen vier andere vestigingen in andere wijken heeft.

7. Vragenronde

Joris Poschet is gecharmeerd door de idee van een SAB² en is het eens met de doorgaande lijn tussen zorg en leren waar Educare ook op inzet. De eerste duizend dagen van de opvoeding zijn cruciaal voor de ontwikkelingskansen van een kind. Hij zit met vragen over het verschil tussen voorspellingen en realiteit. Zijn er daardoor aanpassingen aan de voorspellingsmethodologie gebeurd waardoor de komende voorspellingen dichter bij de waarheid zullen zitten dan de vroegere? Het Planbureau zei in 2014 dat de Brusselse bevolking met 14 percent zal toenemen,

gisteren zei het dat het aantal Brusselaars met 28 percent zal stijgen. Waarom dat verschil van 150.000 inwoners op één jaar tijd?

Brussel krijgt er 150.000 of 300.000 inwoners erbij, maar wordt er rekening gehouden met de verhuizingen uit Brussel, bijvoorbeeld naar de Rand? In 2013 stijgt het aantal Brusselaars enkel nog door natuurlijke groei. Het Federaal Planbureau rechtvaardigt zijn bijstelling van de ramingen net door de internationale migratiebeweging.

Professor *Patrick Deboosere* legt uit dat projecties geen voorspellingen zijn, maar projecties op basis van de huidige evoluties gebruikmakend van de beste projectiemethoden, gegeven dat alles gelijk blijft. In de jaren tachtig heeft het Nationaal Instituut voor de Statistiek een projectie gemaakt van de demografische evolutie van België waaruit bleek dat het aantal inwoners nooit tot meer dan tien miljoen zou stijgen. Integendeel, volgens die projecties zou België nu nog acht miljoen inwoners tellen. Migratie heeft een grote invloed op de voorspellingen. Het gaat om doorgaans jonge mensen, ze leven langer dan het gemiddelde van de bevolking en ze krijgen snel kinderen. Zelfs een kleine onderschatting in migratiecijfers levert, als die zich jaar na jaar herhaalt, op lange termijn grote afwijkingen op. Dat is de reden waarom de spreker bevolkingsprognoses van langer dan twintig jaar zinloos acht. Bevolkingsprognoses zijn altijd indicatief. Hoe kleiner het gebied, hoe groter de kans op afwijkingen. De pogingen van de studiedienst om voorspellingen tot op het niveau van de gemeente te doen, klasseert de spreker als bijzonder heldhaftig. Dat is bedoeld om lokale besturen te informeren over wat kan gebeuren, maar het zijn niet meer dan potentiële evoluties. Een verkavelingsproject kan de demografie enorm beïnvloeden. Hoe groter het gebied, hoe stabielere de projecties.

Voor de groeicijfers van Brussel wordt er wel degelijk rekening gehouden met alle elementen: internationale én interne migratie, natuurlijke groei. Het Federaal Planbureau houdt over zijn projecties ook een brede raadpleging met experts op alle niveaus, het archief, vreemdelingenzaken enzovoort, en tracht ook rekening te houden met wijzigende wetgeving, met wijzigingen in de economie enzovoort. De kennis op het moment van de projectie is altijd het vertrekpunt. Voorheen gebeurden de projecties tienjaarlijks, wat geen probleem was omdat de bevolking nauwelijks evolueerde. In 2006-2007 trokken wetenschappers aan de alarmbel. Toen heeft het Federaal Planbureau, samen met het Nationaal Instituut voor de Statistiek, in 2008 de nieuwe projecties opgesteld en de goede gewoonte aangenomen om tweejaarlijks projecties te doen.

De projectie van het Federaal Planbureau van 2014 heeft enkel gegevens geobserveerd tot op 1 januari 2014. Er is altijd enige terughoudendheid om snel tendensen bij te stellen omdat bijvoorbeeld administratieve schrappingen een groot effect hebben. Gegeven de economische evolutie in Europa, verwacht de spreker dat de migratie de eerstkomende jaren zal afnemen. Als de economie opnieuw aantrekt, kan de situatie keren.

Dat de EU haar instellingen in Brussel heeft, heeft een enorme aantrekkingskracht. Brussel is na Washington de tweede diplomatieke hoofdstad ter wereld. Ongeveer honderdduizend mensen wonen er alleen omdat Brussel de hoofdstad van Europa is. De uitbreiding van de EU heeft dus een directe impact gehad op de bevolkingsgroei. Nu de unie niet meer uitbreidt, groeit de bevolking niet meer om die reden. Migraties zijn in ieder geval een onzekere factor in bevolkingsprojecties. Sterfte en geboorte zijn relatief stabiele gegevens. Projecties van leeftijdscategorieën zijn redelijk betrouwbaar. De globale evolutie van de bevolking valt niet exact te voorspellen. Een simpele wetswijziging kan al verschil maken. Anderzijds is twee derden van de migratiestroom niet onderhevig aan welke wetswijziging dan ook, tenzij Europa opgedoekt wordt. Het andere derde van de stroom is zo divers dat de wetgeving er marginale effecten op heeft. De oorlog in Syrië of de gevolgen

van de vernietiging van het Libische systeem heeft veel grotere effecten dan welke wet dan ook. Ongeveer vijfhonderd tot duizend immigranten minder door wetten, terwijl crises voor een toevloed van twee- tot drieduizend mensen zorgen. Die evoluties zijn niet voorspelbaar.

Bart Nevens begrijpt dat kinderopvang belang heeft voor sociale en taalvaardigheden. Is het dan niet beter om kleuteronderwijs vanaf 2,5 jaar te verplichten?

Professor *Michel Vandenbroeck* is het daarmee eens, met twee nuanceringen. Nergens in de wereld gaan er zoveel jonge kinderen naar school als bij ons. Voorts wijst hij op het onderscheid tussen kleuters die niet ingeschreven zijn, een beperkt aantal, en kleuters die wel ingeschreven zijn maar minder vaak gaan dan leeftijdsgenoten. De eerste groep zijn grotendeels middenklassers, vaak uit hogegeschoolde gezinnen, die om religieuze of andere principiële overtuigingen vinden dat ze hun kind zelf moeten opvoeden. In de tweede groep zitten de kansengroepen. Omdat niet bekend is waarom die hun kind thuishouden – wat de spreker betitelt als een beleidslacune – lopen er verschillende onderzoeken. Voorlopig blijkt dat die ouders heel goed weten dat kleuteronderwijs belangrijk is voor de ontwikkeling van hun kind. Ze zijn echter bezorgd over hun kind. Zo zijn ze onzeker wat er gebeurt als het kind de leerkracht niet begrijpt, of het dan gestraft zal worden. Bovenal is er dus meer dialoog nodig; dan pas kan aan verplichting gedacht worden.

De tweede nuancing is dat er, zeker in Brussel, weinig inzicht is in de lijn tussen voorzieningen, de raadplegingen, de kinderopvang, de kleuterschool, de lagere school. Welke talige en andere vormende trajecten volgen mensen? Op vraag van de Vlaamse Gemeenschap zal de volgende cartografiestudie dat trachten in kaart te brengen, maar dat is een dure zaak. Het zou veel simpeler kunnen als de Nederlandstalige Brusselse kleuterscholen bij inschrijving de ouders enkele vraagjes over de voortrajecten zouden stellen. Dat zou ook duidelijk maken of mensen van Nederlandstalig naar Franstalig onderwijs overstappen en waarom.

Katia Segers is enthousiast over een 'Brussels strategisch actieprogramma in het kwadraat', maar vraagt of het niet beter is, in het licht van de bevolkingsbewegingen tussen Brussel, de Rand en de omliggende gemeenten, zelfs andere provincies, een strategisch actieplan voor Brussel en de brede rand te ambiëren?

De cijfers illustreren duidelijk dat Brussel niet los staat van de omliggende gebieden en dat de bewegingen in twee richtingen gaan, aldus *Michel Vandenbroeck*. Voor voorzieningen van jonge kinderen is het tekort aan plaatsen en het effect op de verschillende socio-economische groepen veel groter in Brussel dan in de Vlaamse Rand. De ongelijkheid, maar ook de tekorten zijn er groter, de wachtlijsten langer. De prioriteit voor investeren in basisvoorzieningen voor jonge kinderen is dus anders.

Patrick Deboosere acht het des mensen om de problemen te beschouwen door de bril van wat is, bijvoorbeeld de administratieve grenzen. Los daarvan is er duidelijk een continuüm tussen de armere gebieden, de zogenaamde arme sikkels in Brussel en langs het kanaal naar de gebieden ten noorden en zuiden daarvan, ook buiten de gewestgrenzen, maar ook een continuüm tussen de rijkere gebieden van Brussel, eigenlijk de suburbanisatiegebieden binnen de administratieve grenzen van het gewest en die erbuiten. Een strategisch plan voor Brussel en de Rand is dus goed, maar met prioriteit voor de gemeenten in de Rand die de tewerkstellingsgemeenten genoemd worden. Vilvoorde, Machelen en in mindere mate Dilbeek, en misschien ook nog Beersel hebben gelijkaardige kenmerken als het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Voor die gemeenten is het verstandig na te gaan of gelijkaardig beleid als in de armere gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest nodig is.

II. De gevolgen op diverse domeinen (29 april 2015)

1. Uiteenzetting door prof. Dimokritos Kavadias, vakgroep Politieke Wetenschappen VUB en directeur BRIO

Dimokritos Kavadias belicht de gevolgen van de demografische evoluties in Brussel en de Rand op het onderwijs. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bestaat uit de negentien gemeenten. De Rand is een diverse groep van gemeenten: de zes facilitengemeenten, tewerkstellingsgemeenten zoals Zaventem, Machelen, Vilvoorde, residentiële gemeenten als Tervuren, Overijse, Hoeilaart, semirurale gemeenten zoals Merchtem, Meise en Asse, en suburbane gemeenten. Met statistische modellen zijn demografen in staat om een accuraat en betrouwbaar demografisch beeld te schetsen van de huidige situatie, en op korte en middellange termijn. Die modellen maken gebruik van informatie over vruchtbaarheid, geboorte- en sterftecijfers, migratiebewegingen, economische conjunctuurevoluties. Hoe meer parameters het model bevat, hoe accurater en realiteitsgetrouwer het model. Wetenschappelijke informatie, zeker sociaalwetenschappelijke informatie, levert echter nooit een exact beeld op. Er is altijd een foutmarge. Ondanks wat in sommige media gesuggereerd werd, geeft het toch een vrij betrouwbaar beeld, veel betrouwbaarder dan het gewoon rechtlijnig doortrekken van de trends. Hoe korter de termijn van projecties, hoe nauwkeuriger.

Een eerste geactualiseerde prognose voor alle steden in Vlaanderen was de projectie van het Planbureau in 2007. De spreker, toen voorzitter van het lokaal overlegplatform (LOP) Brussel Basisonderwijs, gebruikte die cijfers om aan de vertegenwoordigers in de Vlaamse Gemeenschapscommissie aan te tonen dat het Nederlandstalige onderwijs maar ook het Franstalige onderwijs in Brussel voor capaciteitsproblemen stonden. Voornamelijk de stijging van de 6- tot 11-jarigen was, zoals voorspeld, groot en heeft in beide gemeenschappen problemen veroorzaakt. De geactualiseerde cijfers 2014 van het Planbureau zeggen dat het aantal Brusselse inwoners tussen nul en achttien in de periode tot 2028 zal toenemen met 12,8 percent.

In het arrondissement Halle-Vilvoorde is het aantal 0- tot 18-jarigen in 2014 ongeveer de helft van dat in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Toch komen er tegen 2028 12.800 jonge inwoners bij, of een stijging van ongeveer 9 percent. Die stijgingen hebben gevolgen voor de kinderopvang, maar ook voor het onderwijs.

Vanaf 1971 heeft het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een duale onderwijsstructuur: een Nederlandstalig en een Franstalig onderwijsnet. De Franstaligen prefererden de vrije onderwijskeuze omdat in die periode vooral Vlaamse kinderen naar Franstalige scholen gingen en verfransten. In 1971 wordt de vrije onderwijskeuze aanvaard en de Vlaamse Gemeenschap opteert ervoor om te investeren in het Nederlandstalige onderwijs, wat begin jaren zeventig zorgde voor een groei. Franstalige ouders wilden hun kinderen tweetalig opvoeden en stuurden ze naar het Nederlandstalige onderwijs. Ook anderstalige ouders opteerden voor het Nederlandstalige onderwijs, zij zagen het Nederlandstalige onderwijs als een garantie op sociale mobiliteit. De spreker is het product van dergelijke keuze. Zijn beide ouders spreken nog steeds geen Nederlands. Daarnaast was het een daad van Vlaams burgerschap om een kind uit de Rand naar het Nederlandstalige Brusselse onderwijs te sturen.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie en haar voorlopers hielden cijfers bij over het onderwijs. Daaruit blijkt dat het aantal leerlingen in het kleuteronderwijs vanaf eind jaren zeventig gestaag stijgt, terwijl het aantal leerlingen in het lager onderwijs afneemt tot begin jaren tachtig, en in het secundair onderwijs zelfs tot eind jaren negentig. De oorzaken zijn suburbanisatie, stadsvlucht, vergrijzing. De

directies registreerden ook of de kinderen uit taalhomogene gezinnen kwamen en of een van beide ouders Nederlandstalig was. In het kleuteronderwijs was er eind jaren zeventig nog ongeveer 72 percent van de kinderen afkomstig uit homogeen Nederlandstalige gezinnen. In het lager onderwijs was dat ongeveer 85 percent. Nu is dat nog slechts 10 percent.

Het Nederlandstalige onderwijs in Brussel heeft een eigen dynamiek die moeilijk te vergelijken is met de rest van Vlaanderen. Vanaf 2003 begonnen ouders te kamperen om hun kind ingeschreven te krijgen in een school met een goede reputatie. Die toestanden waren nieuw voor het Vlaamse onderwijs. Terwijl het in het begin nog een geïsoleerd fenomeen leek, beperkt tot bepaalde scholen, begon het zich ten gevolge van de demografische druk stilaan uit te breiden. Vanaf 2008-2009 kampeerden ouders tot twee weken voor de officiële inschrijvingsperiode voor de schoolpoort.

Daardoor gealarmeerd, maar ook door de demografische projecties, heeft toenmalig Brussels Onderwijsminister Guy Vanhengel beslist om een onderzoek naar de capaciteit van het Nederlandstalige basisonderwijs in Brussel te bestellen. Rudy Janssens van het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum leverde die studie op in 2009. Hij gebruikte demografische projecties om per gemeente de behoeften op korte en middellange termijn te ramen, met een focus op 2014. Hij stelde een plaatstekort vast in het kleuter- maar vooral in het lager onderwijs. Hij beval aan om minimaal 400 plaatsen bij te creëren. De onderzoeksmethode is sindsdien opgepikt door het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse dat geregeld projecties maakt om de tekorten in basis- en secundair onderwijs in kaart te brengen. In 2010 voorzag het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse een tekort van 30.000 plaatsen in het basisonderwijs tegen 2020 en 12.500 in het secundair onderwijs.

Het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling onderzocht de afstemming tussen aanbod en vraag om de spreiding van nieuwe scholen te kunnen bepalen. Uit die cijfers blijkt dat het Nederlandstalige onderwijs met 3931 nieuwe plaatsen in de periode 2010-2014 proportioneel meer inspanningen heeft geleverd dan het Franstalige met 4500 plaatsen. Niet alleen hebben alle scholen elke ruimte die ze hadden, benut, er zijn ook projecten voor nieuwe gebouwen. Het aantal geplande plaatsen in het Nederlandstalige onderwijs ligt lager dan in het Franstalige.

Tegen september zullen enkele projecties gemaakt worden, gebaseerd op demografische gegevens maar ook op de samenstelling van de Nederlandstalige scholen in Brussel per gemeente. Van nu tot 2020 zullen nog 3000 leerlingen bijkomen, op alle schoolse niveaus, met de sterkste stijging in de groep van 6- tot 11-jarigen. Zeker op dergelijke korte termijn zijn deze projecties robuust.

De directies registreren daarnaast op vraag van de Vlaamse Gemeenschapscommissie de woonplaats van de kinderen. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig kwam tussen 25 en 35 percent van de leerlingen basisonderwijs van buiten Brussel, nu is dat nog 10 tot 15 percent voor het basis- en 35 percent voor het secundair onderwijs. Het aantal leerlingen uit de Rand daalt gestaag. Het Departement Onderwijs beschikt ondertussen over meer gedetailleerde cijfers over de gemeenten waar de jongeren wonen. De cijfers wijzen ook uit dat het aandeel uit homogeen Nederlandstalige of taalgemengde gezinnen afneemt. Omgekeerd stijgt vooral het aantal kinderen uit Brusselse taalgemengde gezinnen en anderstalige gezinnen in scholen van de Rand.

Tot slot herhaalt de spreker dat demografische projecties hun nut bewezen hebben. Ondanks hun gebreken blijven ze een belangrijk instrument voor beleidsplanning en -voorbereiding. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is een institutionele constructie. Omdat beide gemeenschappen communicerende vaten zijn, zijn er

afspraken nodig met de andere gemeenschappen om de capaciteit te monitoren en de demografische evoluties te kunnen opvangen. Daarnaast is er een meer gedetailleerd inzicht nodig in de leerlingenstromen tussen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de Rand die nu vooral van Brussel naar de Rand verlopen. Voorts is het nodig de beschikbare gebouwen en terreinen in kaart te brengen in een kadaster. Dat is belangrijk voor de planning van nieuwe scholen.

Kwaliteitsvol onderwijs staat of valt met goede leraren. Jonge leerkrachten zijn niet geneigd in het Brusselse onderwijs te blijven. In het basisonderwijs verlaat om en bij de vijftig percent de eerste vijf jaar het lerarenberoep. De lerarenoverschotten zijn er vooral in Limburg en Oost-Vlaanderen, in Brussel vinden heel wat scholen geen leerkrachten.

In 1992-1993 was er het vierde congres van de Brusselse Vlamingen, met het middenveld, de beleidsmakers, met als doel de toekomst van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel uit te stippelen. In de marge daarvan heeft spreker zijn eerste onderzoek uitgevoerd, een toekomstverkennde Delphi-studie op basis van gesprekken met belanghebbenden. Zo kon hij een beeld schetsen van de toekomst, maar vooral de kansen inventariseren die mensen met ervaring zien. In die periode van afkalving van het Brusselse Nederlandstalige onderwijs, zagen de belanghebbenden in het onderwijs een kans om nieuwe Brusselse Vlamingen op te voeden. Dat was en is een goede reden om te blijven investeren in het Nederlandstalige onderwijs te Brussel.

2. Vragenronde

Lieve Maes informeert hoe het staat met de afspraken met de Franse Gemeenschap. Voorts wil ze graag weten wanneer een kaart van de beschikbare gebouwen en terreinen alsook een projectie van het aantal leerkrachten klaar zal zijn.

Ann Brusseel merkt dat er ook in het secundair onderwijs heel wat bijkomende plaatsen nodig zijn, zij het minder dan in het lager onderwijs. De plaatsen die volgens het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling gepland zijn, zijn echter veel lager dan de gecreëerde. Het parlement kan bijkomende budgetten vrijmaken en de inrichtende machten aanmoedigen om plaatsen bij te maken. Bepaalde populaire scholen zien echter geen mogelijkheid om hun capaciteit uit te breiden. In de stad is de ruimte inderdaad beperkt. Daarom is het goed dat er gewerkt wordt aan het kadaster. Ze zal eens informeren hoe ver het daarmee staat. Kortom, ze voorziet grote problemen in het secundair onderwijs, niet alleen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest maar ook in randsteden als Vilvoorde, de Noordrand van Brussel als geheel. Hoe pakt het beleid dat best aan?

Michel Doomst wil weten of de demografische beweging in alle delen van Brussel dezelfde is. Zo neen, is er dan geen andere aanpak nodig naargelang het probleem? Voorts vraagt hij in hoeverre het oor van de Franse Gemeenschap meer luisterbereid geworden is.

Voor *Yamila Idrissi* zijn de cijfers dramatisch. Volgens de projecties zullen er tegen 2020 30.000 plaatsen tekort zijn in het lager en 12.500 in het secundair onderwijs. Het aantal geplande plaatsen, berekend door het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling, is disproportioneel klein. Afstemming, projecties, een kadaster zijn mooie voornemens, maar gaan niet naar de kern van de zaak. Tweetalig Brussels onderwijs is een denkspoor, maar ook een andere relatie met de Rand. Nu wordt vooral getracht om de beweging van Brussel naar de Rand tegen te houden, bijvoorbeeld door inburgeringscursussen te verplichten. Wat denkt de heer Kavadias over dergelijke oplossingen die buiten het normale denkkader vallen?

Bart Nevens wil graag weten welke invloed het verdwijnen van enkele grote Brusselse scholengemeenschappen in de jaren negentig heeft gehad. Die gebouwen staan trouwens nog altijd leeg. Wat was de oorzaak? Hoewel er een terugval van het aantal Nederlandstaligen uit de Rand was, denkt het lid niet dat een tekort aan leerlingen de hoofdoorzaak kan zijn.

Karl Vanlouwe leerde uit de vorige hoorzitting dat de migratie naar Brussel omvangrijk maar vooral internationaal van aard is, meestal vanuit de Europese Unie. Dat gaat gepaard met een stadsvlucht. Het saldo van de interne migratie is voor Brussel als enige geweest negatief. Brussel zou jaarlijks 12- tot 13.000 inwoners verliezen aan de andere gewesten. De internationale migratie is de belangrijkste oorzaak dat Brussel desondanks groeit, hoewel trager dan voorheen.

Voorts bleken ook de grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten onder meer in bevolkingsgroei. Men spreekt van de 'croissant van armoede'. De groei is het laagst in de gemeenten in het zuidoosten en in het noorden, en het grootst in het westen en het centrum. Anderlecht en Molenbeek groeien het sterkst. Vergen de verschillende gebieden een andere aanpak? En wat met populaire scholen met lange wachtlijsten en andere met veel kleinere wachttijden?

Het Nederlandstalige onderwijs in Brussel kent een andere dynamiek dan het Franstalige. Maar heeft spreker al vergelijkingen gemaakt met andere steden, Gent, Antwerpen, Luik, Charleroi? In de periode tot eind 2014 heeft de Vlaamse Gemeenschap proportioneel meer plaatsen extra gecreëerd dan de Franse. Kent de heer Kavadias daar verklaringen voor? Voor overleg wordt al lang gepleit, maar het mag niet zo zijn dat de ene gemeenschap de capaciteitsdruk afwentelt op de andere.

Dimokritos Kavadias weet van pogingen om afspraken te maken tussen de beide gemeenschappen onder Brussels minister Vanhengel toen hij bevoegd was voor Onderwijs. Voor een buitenstaander lijkt het wel of er luisterbereidheid is. Minister Crevits heeft in de commissie gezegd dat de contacten met haar Franstalige collega's heel goed zijn, zo weet *Yamila Idrissi*. *Dimokritos Kavadias* denkt voorts dat het kadaster van beschikbare gebouwen opgesteld wordt, maar kent de tijdsplanning niet. De projecties van leraren maakt de VUB in eigen beheer en hoopt die klaar te hebben tegen september 2015. Rudy Janssens doet dat in opdracht van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, zowel voor het Nederlandstalige als Franstalige onderwijs.

Ook in het secundair onderwijs zijn er meer plaatsen nodig dan gepland. Die onderwijsvorm is extra delicaat. De Onderwijsspiegel geeft enkele kritieken op het Brusselse secundair onderwijs, sommige ietwat bot geformuleerd gezien de instroom. Terecht is wel de opmerking van het disproportioneel aantal aso-scholen versus tso- en bso-scholen. Brussel heeft goede vakscholen nodig, in eerste instantie een beroepsschool. Sinds het bijzonder decreet is er geen stok meer om inrichtende machten te dwingen scholen in te richten. Het gemeenschapsonderwijs, ingericht door de Vlaamse Gemeenschap en gefinancierd door het Vlaams Parlement, heeft echter een publieke taak. Voor zover de spreker weet is de scholengroep Brussel bereid te investeren in bso- en tso-scholen.

In de 'croissant van armoede' ligt de vruchtbaarheid hoger, is het aantal kinderen per gezin groter. In het noorden van Brussel is de druk groter. Geografische fijnmazigheid is inderdaad noodzakelijk. Spreker heeft hier in zijn uiteenzetting veralgemeend maar de meeste projecties zijn gemaakt per gemeente en kunnen zelfs tot het niveau van de statistische sector, zijnde enkele straten, verfijnd worden.

Het verschil tussen projectie en planning is inderdaad dramatisch, maar sinds 2008 doen onderwijsactoren er alles aan om dat verschil kleiner te maken. Een

en ander kan gefaciliteerd worden door beleidsmakers. Dimokritos Kavadias acht het niet zijn taak om oplossingen buiten het referentiekader te suggereren wegens te gevoelig. Tweetalig en zelfs meertalig onderwijs kan mooi zijn, maar gezien het institutionele kader vreest de spreker voor de haalbaarheid ervan. Hij heeft wel weet van enkele stadsvernieuwingsprojecten, waarbij hem telkens opvalt hoe weinig plaats voorzien wordt voor kinderopvang of scholen. Vooral jonge kapitaal-krachtige gezinnen vertrekken uit Brussel. Zij kunnen tegengehouden worden door bij nieuwbouwwijken of renovatieprojecten scholen en kinderopvangmogelijkheden te plannen. Dimokritos Kavadias acht het zinvol te overwegen om bij stadsvernieuwingsprojecten ruimte voor kinderopvang en scholen te verplichten.

Hij kan alleen maar speculeren waarom er scholengroepen uit Brussel verdwenen zijn. Het ging om technische scholen. Hij heeft er geen onderzoek naar gedaan en wil niet bijdragen tot het verspreiden van geruchten. Het klopt wel dat er gebouwen leeg staan. Mogelijk is het deels veroorzaakt door een kortzichtige besparingspolitiek waardoor er niet meer geïnvesteerd werd in gebouwen tot die niet meer voor bewoning geschikt waren. In dit geval denkt hij echter niet dat het de hoofdreden was. Het is aan de verkozenen des volks om de inrichtende machten meer uitleg te vragen.

Hij heeft enkel vergelijkingen gemaakt met het Antwerpse onderwijs op het vlak van segregatie en daaruit geleerd dat de afspraken in Brussel veel efficiënter zijn. In Brussel zijn, zoals gezegd, beide gemeenschappen communicerende vaten. Dat zowel het LOP als de Vlaamse minister bevoegd voor Onderwijs het project trokken, heeft geholpen om de 4000 plaatsen te scheppen. Op een bepaald moment waren de twee ministers bevoegd voor Onderwijs (de Vlaamse minister en het college-lid van de VGC) het eens, wat ook extra kansen gegeven heeft aan de Vlaamse Gemeenschap om extra plaatsen te creëren.

3. Uiteenzetting door Eline Deblaere, onderzoeker PIN-studie 'Instroom in de Vlaamse Rand – Behoeftenonderzoek'

Eline Deblaere heeft in 2014 een onderzoek gevoerd naar de aard en de gevolgen van de instroom van nieuwe inwoners in de Rand. Nieuwe inwoners zijn niet noodzakelijk nieuwkomers, het gaat om elke inwoner die twee jaar of minder in de gemeente woont. Aan het regionale onderzoek namen veertien gemeenten deel. De reden is dat er in die gemeenten integratiediensten waren. Het onderzoek en de enquête pasten in het project 'toeleiders in diversiteit' van PIN vzw. Specifiek aan de enquête was dat er toeleiders ingezet zijn om mensen in hun moedertaal te bevragen. Nadien kregen de respondenten, via de methodiek van onthaalgesprekken, een introductie in de gemeente, een kort vervolgtraject.

De doelstelling was tweeledig. Vooreerst via behoefteonderzoek zicht krijgen op de percepties, motieven en behoeften van een diverse groep nieuwe inwoners in de Vlaamse Rand. En daarnaast een inhaalbeweging doen en deze groep proactief aanspreken, motiveren en toeleiden naar het regulier lokale en bovenlokale aanbod.

360 huishoudens werden ondervraagd, iets meer dan 1000 personen. De eerste vragenlijst is algemeen en bedoeld voor mensen die twee jaar of minder in de gemeente wonen. De selectie is een toevalsteekproef. De vragen gingen over verschillende levensdomeinen, over hun profiel maar ook over kinderopvang, onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting. Geen enkele respondent kwam eerder in contact met toeleiders in de diversiteit. Om de randvoorwaarden in kaart te brengen werden er met honderd zestig personen feedbackgesprekken gevoerd. Dat zijn telefonische gesprekken geleid door de toeleiders die de personen al hadden begeleid of er al onthaalgesprekken mee gevoerd hadden. De bedoeling was na te gaan wat het integratietraject voor die persoon precies inhield, hoe de toeleider op een aantal thema's heeft gewerkt, welke informatie hij heeft gegeven, naar welke

initiatieven hij hen heeft toegeleid en welke randvoorwaarden vervuld moesten zijn om vooruitgang te boeken. In samenwerking met het Steunpunt sociale planning, deskundig in kwantitatief onderzoek, en het Kruispunt Migratie en Integratie, bedreven in kwalitatief onderzoek, zijn de resultaten verwerkt en in een rapport gegoten.

Omdat het in lijn is met wat de Integratie- en Inburgeringsmonitor en het Minderhedenrapport al veel gedetailleerder gepubliceerd hebben, zal de spreker niet lang stilstaan bij het profiel van de geënquêteerden. Interessanter is wat de respondenten te zeggen hebben over de diverse thema's en hun integratiepad. Enkele gegevens zijn kwantitatief. Andere zijn antwoorden op open vragen, die zijn kwalitatief verwerkt. 55 percent van de geënquêteerden is vrouw. De meeste ondervraagde gezinnen hebben kinderen, met name 42 percent. 50 percent woont minder dan 5 jaar in België. 63 percent heeft een vreemde nationaliteit, 7 percent een dubbele nationaliteit. Diegenen van vreemde origine komen het vaakst uit Sub-Saharaans Afrika, de Maghreblanden, Europa en de Balkan. De meeste gezinnen, 51 percent, woonden eerst in Brussel; 22 percent komt uit het buitenland; 12 percent uit andere gemeenten van de Rand. 66 percent van de ondervraagden volgde ooit een cursus NT2; 34 percent nog niet, maar daarvan is 81 percent bereid of van plan een NT2-cursus te volgen. De twee belangrijkste redenen om een NT2-cursus te volgen zijn werk vinden en vlotter communiceren.

Van de personen die NT2 volgden, stoppen er heel wat voortijdig. Dat is in 20 percent van de gevallen het rechtstreeks gevolg van het behalen van het certificaat. Sommige hebben voldoende aan een NT2 1.2 om een VDAB-opleiding te volgen. De verwerving van het Nederlands houdt dan niet op, maar het doel is bereikt. Voorts stopt ongeveer een derde omdat hij of zij geen gepast leermoment meer vindt, bijvoorbeeld als ze een kind krijgen of werk vinden.

Meer dan 42 percent van de ondervraagde gezinnen heeft kinderen: 110 kinderen in het basisonderwijs, 42 kinderen in het secundair onderwijs. De meeste kinderen gaan in Brussel naar school, dat is allicht omdat heel wat gezinnen uit Brussel afkomstig zijn. Op het moment van de enquête is 53,2 percent aan het werk. Ook de Integratie- en Inburgeringsmonitor gaf dergelijke lage cijfers. Een derde van de werknemers heeft een statuut van onbepaalde duur, iets meer dan de helft een uitzendcontract. Slechts 43 percent van de vrouwen is aan het werk. Het eigen informele netwerk is het belangrijkste kanaal om werk te vinden: 36 percent vindt werk via familie of vrienden. 7 percent vindt werk via een stage of vorige werkgever, dus eigenlijk ook via het eigen netwerk. De respondenten vinden blijkbaar slechts in beperkte mate hun weg naar het VDAB- of uitzendkantoor. 18 percent vindt werk via jobsites, dat zijn zowel de VDAB-site als particuliere sites als Kapaza.

Voor de meeste respondenten is taal de belangrijkste barrière om werk te vinden. Daarmee bedoelen ze niet enkel Nederlands, sommige zeggen dat ze meerdere talen moeten kennen om werk te vinden. Sommigen beschikken niet over de juiste documenten en een veeleer klein percentage zegt dat discriminatie hen hindert werk te vinden.

72 percent van de ondervraagde gezinnen huurt zijn woning, 22,5 percent is eigenaar, 6 percent woont in. Het gaat dan om meerderjarige kinderen of mensen die tijdelijk bij kennissen wonen. Vrienden en kennissen zijn één van de voornaamste kanalen om een woning te vinden in de Rand. 20 percent van de mensen van vreemde origine staat op een wachtlijst bij een sociale huisvestingsmaatschappij, maar slechts 3 percent krijgt ook effectief een sociale woning toegewezen. Ongeveer 40 percent zegt moeilijk een huis te vinden, vooral wegens de hoge huur- of koopprijzen. Andere belangrijke hinderpalen zijn discriminatie en strenge voorwaarden. De onderzoekers hebben zich erop toegelegd een duidelijk onderscheid te maken tussen discriminatie en strenge voorwaarden.

Wat de vrije tijd betreft participeren de huishoudens relatief vaak, maar niet volgens de geijkte methodes. Het aanbod van verenigingen is zeer slecht bekend, dat blijkt ook uit de summiere antwoorden op de vragen. Het sportaanbod is beter bekend dan de bibliotheken en de voorstellingen, waar uiteraard de taaldrempel groter is. Ze weten vaak niet dat er in de bibliotheek ook boeken in andere talen zijn. De taalpromotie in de lessen NT2 zorgt ervoor dat de anderstaligen zich bewust worden van hoe belangrijk Nederlands is voor het vinden van werk en een woonplaats. De vrijetijdsmogelijkheden kunnen allicht nog wat beter gepromoot worden.

De feedbackgesprekken met mensen die ooit begeleid werden, bewijzen dat de begeleiding door toeleiders in veel gevallen als effectief ervaren werd. Het is moeilijk daar een gemiddelde op te plakken omdat het sterk afhangt van thema tot thema. Op de gebied van onderwijs en werk ervaart 60 percent voordelen van de begeleiding. Voor kinderopvang is dat veel kleiner, daar komen mensen op wachtlijsten terecht. Zelfs met professionele begeleiding van iemand die de contactpersoon aanspreekt en de sociale kaart goed kent, blijven er enkele drempels die moeilijk te slechten zijn.

De spreker vervolgt met de algemene conclusies. Doorheen het onderzoek viel op dat de respondenten zich sterk bewust zijn van hun mogelijkheden en hun verantwoordelijkheden. Zeker als ze uit Brussel komen, zien ze betere kansen op onderwijs voor de kinderen, op huisvesting. Doorgaans zijn ze sterk gemotiveerd voor NT2 en taalverwerving. Het blijft moeilijk om werk te vinden. Naast taalverwerving is een bijkomende opleiding vaak nodig. Op vlak van huisvesting zien de onderzoekers een duale situatie: een precaire groep en welgesteldere expats. Taalpromotie blijkt te werken in de zin dat mensen zich bewust zijn van het belang van de Nederlandse taal. Wat wel nodig is, is meer gerichte informatie en aanbod op maat over oefen- en leerkansen, ook al om de uitval tegen te gaan. De promotie van de vrijetijdsmogelijkheden kan beter.

Naast een duidelijk taalbeleid is er ook een systematisch onthaalbeleid nodig, waarbij een grote groep algemene informatie krijgt. Dat spaart tijd, maar geeft ook de kans om de mensen juist door te verwijzen. Een gemeentelijk onthaalbeleid dat laagdrempelig is en inclusief werkt, lijkt de spreker opportuun. Daarbij worden dan best de toeleiders in de brede zin van het woord betrokken, dus ook sleutelfiguren uit de verenigingen en het middenveld. Tot slot zijn mogelijkheden van informele contactmomenten en een gedecentraliseerd en gediversifieerd aanbod NT2 nodig.

4. Vragenronde

Ann Brussee vraagt waarom gemeenten als Aalst, Dendermonde en Ninove niet bij het onderzoek betrokken werden. Dat zijn nochtans ook gemeenten met heel wat nieuwe inwoners, uit Brussel of uit het buitenland. Voorts wil ze weten of de participatie aan vrijetijdsmogelijkheden, die de integratie zo bevorderen, van kinderen en volwassenen afzonderlijk in kaart gebracht zijn. Misschien is het mogelijk via de kinderen het aanbod beter bekend te maken. Ook scholen kunnen kinderen de weg tonen naar het vrijetijdsaanbod.

Wachtlijsten in de kinderopvang worden als een drempel ervaren. Hoeveel ouders hebben moeten wachten op een plaatsje? Als ouders geen plaatsje nabij vinden, moeten ze verder trekken, wat weegt op de levenskwaliteit.

Lionel Bajart vraagt of, gezien de meeste respondenten uit Brussel komen en gezinnen zijn met kinderen, ze te vatten zijn onder de gewone stadsvlucht. Of zijn er andere redenen, zo ja welke? Zijn er verschillen tussen de migranten die in Brussel blijven en zij die naar de Rand of elders uitwijken? De minister van Inburgering wil ook migranten die minder dan vijf jaar in België verblijven en uit een ander gewest komen, verplichten tot inburgering. Hoe groot is die groep?

Yamila Idrissi vraagt of mensen stoppen met NT2 omdat het aanbod niet groot genoeg is of omdat ze geen kinderopvang vinden. Ook dit lid wil weten hoe de spreker denkt over een eventuele uitbreiding van de verplichte inburgering. Voorts informeert ze of de spreker meer maatregelen nodig acht tegen discriminatie bij huisvestingstoewijzing.

Bart Nevens wil weten of nieuwkomers meer kansen krijgen in de Rand dan in Brussel. Zoals N-VA al jaar en dag zegt, bewijst de studie nu dat taalpromotie werkt. Misschien zou het nuttig zijn dat nieuwkomers in Brussel ook een inburgeringscursus volgen. Zo krijgen ze misschien een voorsprong en kansen en hoeven ze niet naar de Vlaamse Rand te komen. Is het profiel van diegenen die geen werk vinden of geen NT2 volgen, bepaald? PIN heeft dat bewust niet gedaan, aldus *Eline Deblaere*, omdat de steekproef te klein was om onder te verdelen naargelang origine. Dat valt misschien wel af te leiden uit de Integratie- en Inburgeringsmonitor.

Lieve Maes informeert wanneer de studie uitgevoerd werd. En of PIN voor NT2 ook contact heeft met vzw 'de Rand'? Voorts wil ze weten op welke uren cursisten zeggen les te kunnen volgen, terwijl er dan geen is. Ze vraagt ook of er verschil in kwaliteit tussen integratieambtenaren vastgesteld is. Tot slot vraagt ze of er een verschil was tussen antwoorden van expats en van mensen die langer in de Rand komen wonen.

Michel Doomst weet dat PIN goed werk levert voor Vlaams-Brabant, een besef dat stilaan alom doordringt. Hij informeert of er naargelang de subregio een andere aanpak nodig is. Zo ja, kan de spreekster daar een paar suggesties over geven?

Katia Segers vraagt of PIN de onderwijscijfers kan opsplitsen voor kleuter-, lager en secundair onderwijs. Het zou al heel wat zijn als kinderen ten minste kleuter- en lager onderwijs volgen in een Nederlandstalige school in de Rand. De besparingen bij vzw 'de Rand' baren het lid zorgen, net om het belang van het NT2-aanbod en de taalpromotie. Hoe ziet PIN dat?

Eline Deblaere antwoordt dat het onderzoek gepland was van januari tot november 2014. Om zinvol werk te leveren in dergelijke korte periode is het onderzoek beperkt tot gemeenten met een integratiedienst en een integratienetwerk waar het project Onthaalgesprekken al plaatsvond. Dat betekent niet er niet een en ander mogelijk is in het kader van intergemeentelijk samenwerking, alsook kunnen gemeenten die niet betrokken waren inspiratie voor beleidsinstrumenten halen uit de bevindingen over gemeenten met gelijkaardige instroomkenmerken: bijvoorbeeld Denderleeuw bij Liedekerke.

De enquête informeerde heel concreet naar de vrijetijdsbesteding van elk gezinslid: bezoek aan voorstellingen, bibliotheek, lidmaatschap van verenigingen enzovoort. Omdat die gegevens te detaillistisch zijn, zijn de cijfers niet verwerkt in het rapport. Meer dan bij andere vragen werd er op vrijetijdsthema's summier geantwoord. Allicht omdat de respondenten het aanbod onvoldoende kenden, maar ook omdat hun eerste zorg uitgaat naar huisvesting en werk. *Yamila Idrissi* wijt dat aan de overlevingsmodus waarin veel migratiehuishoudens zich bevinden. *Eline Deblaere* beaamt dat. Dat is de reden waarom het toeleidersproject inzet op vrije tijd, ook als hefboom voor sociale mobiliteit.

Ongeveer dertig respondenten zeiden niet onmiddellijk terecht te kunnen bij de kinderopvang of in een school en daardoor soms zelfs hun kind te moeten thuishouden. Daarbij moet voor ogen gehouden worden dat respondenten eerst primaire redenen aanhalen om geen lessen NT2 te kunnen volgen, bijvoorbeeld de lesmomenten, en dan pas nadenken over secundaire redenen zoals kinderopvang. Vandaar is er allicht een onderrapportering wat betreft problemen met kinderopvang.

Omdat PIN geen demografische extrapolatie kan maken, kan Eline Deblaere niet antwoorden op de vragen over gezinssamenstelling en stadsvlucht. PIN heeft evenmin geïnformeerd naar de motieven om naar de Rand te verhuizen. Ook de verschillen in socio-economische situatie zijn niet in rekening gebracht bij het onderzoek dat specifiek ging over de behoeften en de percepties. Of het een goed idee is de verplichte inburgering uit te breiden, hangt af van de doelgroep. Gaat het enkel over mensen met een andere nationaliteit, dan zal de groep echter beperkter zijn dan algemeen aangenomen wordt. Daarnaast is de bereidheid om Nederlands te leren groot, maar mensen vallen af omdat ze niet lokaal ingeburgerd zijn. Daarom is er een sterke samenwerking tussen integratie en inburgering nodig. De lokale invulling van inburgering staat zeker op de planning, om de mensen die niet via het informele netwerk een huis of werk vonden, toch te bereiken. De doelgroep werkt bewust een integratietraject af, maar misschien niet altijd via de geijkte paden, daarom is die lokale invulling belangrijk.

Dat mensen geen geschikt lesmoment vinden, is inderdaad het gevolg van een te weinig gediversifieerd aanbod. Naast de lesmomenten vormen ook de locaties een hinderpaal. Terwijl uit een studie van de VUB en Actiris blijkt dat er in één van de drie sollicitaties een vermoeden van discriminatie is, meldt slechts 7 percent van de PIN-respondenten ongelijke behandeling bij zijn zoektocht naar werk. Dat was ook voor de onderzoekers verrassend. De intrinsieke motivatie is allicht zo groot dat zij dat minder expliciet als reden vermelden. Op vlak van huisvesting liggen de kaarten anders. Misschien omdat daar ongelijke behandeling duidelijker voelbaar is en aan te tonen valt.

Eline Deblaere weet voorts niet of nieuwkomers in de Rand meer kansen krijgen dan in Brussel. Mensen ervaren een verhuizing naar de Rand wel als positief omdat hun leefomgeving verbetert. Ze denkt dat taalpromotie mensen kan motiveren om hun kinderen naar het Nederlandstalig onderwijs te sturen. PIN heeft zijn studie trouwens voorgesteld op de stuurgroep van vzw 'de Rand'. Over het onderdeel taalpromotie is er overlegd, onder meer om het aanbod breder te maken zodat zoveel mogelijk mensen kunnen deelnemen.

Het rapport is regionaal, het is niet de bedoeling de gegevens op te splitsen per gemeente. Wel kan een gemeente op basis van de bevindingen zelf zijn aanbod evalueren, de knelpunten inventariseren. Het belang van een divers NT2-aanbod en van het informele netwerk zijn belangrijke constataties voor elke gemeente. Voorts heeft het onderzoek geen onderscheid gemaakt tussen expats en anderen omdat het niet informeerde naar de redenen van de migratie en socio-economische gegevens. PIN heeft met het onderzoek de lokale besturen willen motiveren om, al dan niet in samenwerking, lokale acties uit te rollen, inpickend op de motivatie en het bewustzijn van de doelgroep.

53 percent van de kinderen van de respondenten volgt basisonderwijs in Brussel, 46 percent in de Rand, 1 percent in Wallonië. 83 percent van de kinderen volgt secundair onderwijs in Brussel, 10 percent in de Rand. De meeste gezinnen komen uit Brussel en hebben dus al een band met Brussel en zijn scholen. Daarnaast zijn heel wat gezinnen gemotiveerd om hun kinderen zeker basisonderwijs in het Nederlands te laten volgen. Het aandeel van Europese scholen is beperkt tot 2 percent, wat doet vermoeden dat het aandeel van expats in het onderzoek niet heel groot is.

Zoals gezegd toont het onderzoek aan dat het aanbod NT2 niet zozeer moet worden uitgebreid, maar wel gediversifieerd: niet alleen de tijdstippen of de locatie maar ook het format. In het concept Brede School worden NT2-lessen bijvoorbeeld gekoppeld aan ouderparticipatie. De diversiteit van de doelgroep vergt een breed scala aan oefenkansen en initiatieven. Gemeenten kunnen daarin een rol spelen.

5. Uiteenzetting door Jo Van Vaerenbergh, PRIC Vlaams-Brabant

Jo Van Vaerenbergh is coördinator van het Provinciaal Integratiecentrum Vlaams-Brabant dat sinds 1 januari 2015 deel uitmaakt van het nieuwe EVA Integratie en Inburgering. Hij start met het voorbeeld van Sint-Pieters-Leeuw dat in 2014 2246 nieuwe inwoners kreeg, waarvan 83 percent met de Belgische nationaliteit. Neemt men echter de geboorteplaats van minstens één van de twee gezinshoofden in aanmerking, blijkt dat meer dan 60 percent van de nieuwe inwoners van vreemde origine is. Gemeenten als Vilvoorde en Machelen vertonen nog hogere percentages.

De specifieke realiteit van de Vlaamse Rand is een grote instroom van nieuwe inwoners met een migratieachtergrond, vooral uit Brussel, en zeer snelle evoluties van de bevolkingssamenstelling. Dat legt een grote druk op de gemeentelijke voorzieningen en op de samenleving, scholen, voorzieningen, buurtbewoners. De gemeenten hebben niet het statuut van centrumstad, nochtans zijn er heel wat gelijklopende uitdagingen. Zeker op wijk- of deelgemeenteniveau zijn de cijfers vergelijkbaar met Antwerpen of Brussel. Daarnaast is bewezen dat de regio historische achterstand heeft op het vlak van reguliere voorzieningen en eerstelijnswork.

Om die redenen hebben heel wat burgemeesters aan de alarmbel getrokken, afzonderlijk maar ook via het overleg van de burgemeesters, dat ondertussen een permanent karakter kreeg. Ze vroegen erkend te worden als centrumregio/centrumsteden. Het platform van gemeenten uit de Vlaamse Rand heeft daarop beslist bijkomend onderzoek te voeren. Vooreerst het kwalitatieve onderzoek naar de behoeften van de nieuwe inwoners, uitgevoerd door PIN, maar ook een kwantitatief onderzoek door het provinciale Steunpunt sociale planning. Die signalen hebben gezorgd voor specifieke passages in de beleidsnota's Vlaamse Rand en Integratie en Inburgering. Daaruit is een rondzendbrief voortgesprongen waarin de minister de opdracht geeft een gepast antwoord te zoeken op de specifieke behoeften en vragen van gemeenten in de brede Vlaamse Rand waar steeds meer personen van vreemde herkomst komen wonen. Voor ondersteuning kunnen de lokale besturen een beroep doen op het agentschap Inburgering en Integratie.

Het agentschap Integratie en Inburgering werd dan benaderd door PRIC, Kruispunt Migratie en kabinet om zo snel mogelijk een project op maat van de Vlaamse Rand te ontwikkelen, het Project Integrale Aanpak Instroom Vlaamse Rand. De strategische doelstelling is: 'de lokale besturen in de brede Vlaamse Rand zijn beter toegerust om op een kwaliteitsvolle en effectieve manier om te gaan met de instroom en aanwezigheid van inwoners met een migratieachtergrond in hun gemeente'. De operationele doelstelling is in minstens zes (clusters van) lokale besturen in de brede Vlaamse Rand tegen juni 2018 een integrale aanpak ontwikkeld hebben voor het omgaan met inwoners met een migratieachtergrond. Een integrale aanpak betekent: vanuit de lokale omgeving via een horizontale aanpak over alle beleidsdomeinen heen, in maximale afstemming tussen het lokale, provinciale en Vlaamse beleidsniveau, onder regie van het lokale bestuur een behoeftedekkend aanbod realiseren.

Het integratieproces verloopt immers voornamelijk in de lokale realiteit. De vele nieuwe inwoners worden onthaald door de volledige lokale ontvangende samenleving. Integratie wordt vormgegeven in de verschillende lokale beleidsdomeinen. Het lokale draagvlak op beleidsniveau is dan ook cruciaal. De gemeenten zijn zich heel erg bewust van de problemen, en hebben er ook al heel wat aan gedaan. Het is trouwens de ervaring van de spreker dat alle partijen, alle beleidsgeledingen zich bewust zijn van het belang.

Om een maximale afstemming te garanderen is het de bedoeling om per gemeente, onder regie van het lokaal bestuur – de integratie- of andere verantwoordelijke

ambtenaar, de schepen van Integratie, de burgemeester, de gemeentesecretaris enzovoort – in een lokaal plan van aanpak vast te leggen welke diensten, acties en beleidsdaden nodig zijn om deze instroom te benaderen en wie van de betrokken partners daarbij welke taak zal opnemen. Sinds maart lopen er een drietal proefprojecten. Vooreerst voor de meting en verwerking van de instroomgegevens. Hierbij worden dus niet alleen de gegevens van de bevolkingsdienst verwerkt maar ook de benaderingsstrategie aangepast aan een viertal categorieën. Sommige nieuwe inwoners zijn zelfredzaam, hebben een eigen netwerk, zij hebben voldoende aan informatie. Anderen zijn minder zelfredzaam, hebben richting nodig en soms zelfs toeleiding in integratiegesprekken enzovoort. Leefloners, mensen in kansarmoede hebben een zorgtraject nodig, van het lokale bestuur, van het OCMW.

De meeste gemeenten schaven al enkele jaren aan hun onthaal- en taalpromotiebeleid met infopakketten voor de nieuwe doelgroepen, aangepaste onthaalacties als lokale onthaalgesprekken. Lokale doorverwijzing via diensten en bevolking is belangrijk. Dat de doelgroep gemotiveerd is, is het gevolg van goede taalpromotie die nu gefragmenteerd is. Vzw 'de Rand' en de provincie beschikken over goede materialen, maar taalpromotie is een nagel waar veel op geklopt moet worden vooraleer hij helemaal in het hout zit. Daarom moeten alle diensten goed geïnformeerd zijn. Vier instanties bereiken de nieuwkomers zeker: de gemeente, de welzijnsvoorzieningen, Kind en Gezin, de school. Meer dan 90 percent van de doelgroep is tevreden over het onderwijs, over het contact met de scholen en de leraars. Als ze gewezen worden op de mogelijkheden in het belang van hun kind, zijn de meesten bereid de opties nader te bekijken. Een aanbod NT2 in de school is zeker te overwegen, daarvan zijn er al enkele succesvolle voorbeelden, zoals in Sint-Pieters-Leeuw waar zo op korte termijn meer dan honderd mensen in een voortraject richting NT2 stapten.

Na lokale onthaalgesprekken, pakketten tussen de vier en twaalf uur, afhankelijk van de behoeften, stroomt meer dan twee op de drie effectief door, naar een NT2-inburgeringsaanbod of bij kansarmoede naar het OCMW. Kind en Gezin, de centra voor algemeen welzijnswerk maar ook de wijkagenten en de huisdokters bieden perspectieven om mensen te bereiken. Voorts is het de bedoeling om ook een OCMW-inburgeringsaanbod op maat uit te werken. Maatschappelijke oriëntatie kan zich dan meer toespitsen op opvoedingsondersteuning, de zoektocht naar werk enzovoort.

Het onderwijs kampt niet alleen met plaatstekort, leraren en directies hebben ook meer ondersteuning nodig om met de veranderende populatie om te gaan, voor het werken met anderstalige leerlingen, het communiceren met de ouders. Er ontstaan ook heel wat ouderparticipatie- en bredeschoolprojecten waar ouders in de school NT2-cursussen kunnen volgen. Fietsvriendinnen, samen leren fietsen, past in de bevordering van tewerkstelling en mobiliteit.

De achterstand in de reguliere voorzieningen, gecombineerd met de snel veranderende bevolkingssamenstelling, zorgt ervoor dat ze meer dan elders ondersteuning nodig hebben, onder meer om hun deskundigheid te bevorderen, voor uitdagingen als toegankelijkheid, taalbeleid, omgang met meertaligheid. Om de sociale cohesie in de wijk te bevorderen zijn er participatieprojecten, wijkwerkingen en buurtprojecten. Heel wat nieuwkomers zijn niet vertrouwd met de verenigingscultuur. Projecten als Bijt in je vrijetijd of peter- meterschapsprojecten zorgen er wel degelijk voor dat mensen aansluiting vinden, de taal verwerven, hun netwerk uitbreiden.

Doorgaans zijn het gezinnen met iets oudere kinderen die een lening kunnen afsluiten, maar ook kansarme gezinnen verhuizen naar de Rand. Zo is in Dilbeek het aantal kansarmen gestegen van 1 naar 10 percent op vijf jaar tijd. Ook de ontvangende samenleving, het verenigingsleven en de burgers, hebben soms

steun nodig. Daartoe heeft bijvoorbeeld het Huis van het Nederlands interessante workshops over hoe te communiceren in eenvoudig Nederlands, hoe om te gaan met anderstaligheid. Zelfs korte sessies van enkele uren tijdens cultuur- of jeugdraden, renderen. Het neemt ook de koudwatervrees wat weg. Nieuwe leden zijn belangrijk voor de overlevingskansen van verenigingen. En verenigingen zijn belangrijk voor het sociale weefsel.

De gemeente dient in het NT2-overleg vraag en aanbod af te stemmen. Goede monitoring kan een basis zijn voor onderhandelingen met centra voor volwassenenonderwijs en de Vlaamse overheid over een bijkomend aanbod. Dat is aan logistieke beperkingen onderhevig, zo is er een groot tekort aan leslocaties. Daarom is het goed dat er les kan gegeven worden op scholen, de zogenaamde sociale campussen. Daar moeten de verschillende beleidsdomeinen samen op inzetten.

Dat de verschillende organisaties nu deel uitmaken van het EVA Integratie en Inburgering, vergemakkelijkt het overleg en de afstemming. Het zal voorts een gerichtere informatieoverdracht tussen de lokale besturen en het Vlaamse niveau bewerkstellingen. Inburgering en Integratie kan dan ook meer betrokken zijn bij het zorgoverleg of casemanagement van de OCMW's. Voorts kunnen gemeenten betrokken worden bij de attestuitreiking. Dat bijvoorbeeld burgemeester of schepen de attesten uitreiken, is symbolisch niet onbelangrijk.

6. Vragenronde

Michel Doomst wil weten of een aanpak als centrumregio Halle-Vilvoorde zinvol is. Moet de provincie, blijkbaar toch een beleidsniveau met enig nut, geen clusters van gemeenten benoemen? Ziet de heer Van Vaerenbergh al enige lijn in de types gemeenten, die van elkaar kunnen leren en samen naar efficiënte oplossingen kunnen zoeken?

Lieve Maes vraagt of het Provinciaal Integratiecentrum voor de onthaalmomenten en infopakketten samenwerkt met de gemeenten. Ze heeft immers weet van aanzienlijke verschillen in visie, waarbij sommige gemeenten de pakketten van vzw 'de Rand' te meertalig en te vrijblijvend vonden.

Jo Van Vaerenbergh zegt dat PRIC altijd vanuit de provinciale structuur gewerkt heeft, maar de lokale besturen zijn de sleutelfiguren. Zij hebben elkaar gevonden. Voor hem vertonen alle gemeenten van de regio min of meer dezelfde kenmerken, met een dualiteit tussen begoede en kansarme wijken. De oprichting van de integratiediensten heeft een belangrijke dynamiek op gang gebracht, onder meer door de financiële inhaalbeweging. Meer middelen heeft het de gemeenten mogelijk gemaakt een eigen beleid te voeren. De integratieambtenaren komen samen op provinciale en regionale overlegmomenten. Ze wisselen niet alleen informatie uit maar organiseren ook gezamenlijke projecten, zoals de inburgeringscoaches, de lokale integratiegesprekken; PIN stimuleert dat. De spreker acht de regio-indeling van het BRIO in zijn Taalbarometer realistisch.

Twaalf randgemeenten hebben een integratiedienst. Onder de vorige verantwoordelijke minister Bourgeois was er een laatste oproep voor gemeenten om een integratiedienst op te richten. Twaalf bijkomende gemeenten uit Vlaams-Brabant, waarvan de meeste in de Rand, tekenden daarop in. In de top tien van de vijftig gemeenten die in aanmerking kwamen, bekleedden zeven gemeenten van de Vlaamse Rand, waaronder vier faciliteitengemeenten, de eerste plaatsen. Uiteindelijk zijn er om budgettaire redenen geen bijkomende integratiediensten erkend. Ondertussen zijn de middelen vastgelegd in het Gemeentefonds en zit er dus geen uitbreiding meer in. Jammer, want met integratiediensten zou de administratie de gemeenten beter kunnen steunen.

Samenwerking moet en is maatwerk, bijvoorbeeld als concentratiewijken niet aan gemeentegrenzen stoppen: de Kassei in Vilvoorde en Ter Borgt in Grimbergen zijn eigenlijk één wijk, Ruisbroek en Lot vormen één regio. Die kaart is te maken, maar dan vooral bekeken vanuit de lokale context.

Integratiepakketten zijn van de hand van de gemeente, daarin gesteund door het EVA. De visie is in volle evolutie. Voor gemeenten die onder het werkingsgebied van vzw 'de Rand' vallen is er geen probleem, maar het materiaal over taalbeleid, taalpromotie, onthaalbeleid kan ook door andere gemeenten aangevraagd worden. Informatie volstaat voor sommige groepen, maar lokale onthaalgesprekken zijn bijzonder efficiënt. Daarbij overloopt een ervaringsdeskundige die drie maand intensief opgeleid is, met de nieuwkomers, zo mogelijk in hun taal, alle informatie. Hij krijgt zo de kans het belang van taalverwerving en lokale participatie van de kinderen uit te leggen. De ervaringsdeskundige kent de angsten en vooroordelen en kan die wegnemen.

De visie op taalgebruik van anderstalige nieuwkomers is ook geëvolueerd. De dienstverlening van een gemeente is uitsluitend in het Nederlands, maar taalpromotie kan wel in andere talen. Ook de lokale ontvangende samenleving speelt daarin een rol. Als een Vlaming merkt dat iemand een andere taal spreekt, is hij geneigd over te schakelen op het Frans of Engels, wat nieuwkomers oefenmomenten ontnemt.

7. Uiteenzetting door Erik Devillé, oud-voorzitter PIN en diensthoofd Sociale en Welzijnsdienst Sint-Pieters-Leeuw

Erik Devillé zal zijn uiteenzetting toespitsen op de praktijk. Hij is oud-voorzitter van PIN vzw die dit jaar een twintigjarig jubileum viert. Eind jaren negentig experimenteerde de vzw, eerst in Halle en nadien in de bredere omgeving, met methoden om sociale wijken leefbaar te houden. De vzw was een laagdrempelige eerstelijnsvoorziening voor iedereen die het moeilijk had, maar ook een klankbord en kanalisator voor zelforganisaties. PIN was enig in zijn soort in die regio. Omdat de vzw quasi geen middelen had, werkte ze vooral met subsidies, met ervaringsdeskundigen en met een beperkt aantal professionelen. Als voorzitter wist hij geregeld niet of hij op het einde van de maand de lonen zou kunnen betalen.

PIN ging ook toen al op zoek naar samenwerkingsverbanden met OCMW's, centra voor algemeen welzijnswerk, overheden, in eerste instantie de lokale overheid, zelforganisaties, basiseducatie, verenigingen waar armen het woord voeren, scholen, VDAB. Het belang van zelforganisatie stond centraal, ze boden mensen een sociale (t)huis. Eigenlijk was PIN een sociaal huis avant la lettre. PIN werd gaandeweg meer gesubsidieerd door overheden, maar voornamelijk projectmatig, niet alleen lokaal maar ook regionaal, dus eigenlijk was de vzw een intergemeentelijk samenwerkingsverband avant la lettre. De vzw onderhoudt goede contacten met doelgroepen, lokale actoren en alle overheden. PIN is een proactieve, projectmatige, analytische denktank, niet gekleurd en neutraal.

Heel wat projecten werden structureel verankerd, wat vooral belangrijk is voor kwetsbare jongeren. PIN doet ondertussen bepaalde dingen niet meer zelf. Zo vallen bepaalde activiteiten nu onder het aanbod van basiseducatie. Café Combinne staat op eigen benen, huistaakbegeleiding, ontmoetings- en uitwisselingsactiviteiten zijn uitbesteed. Administratieve en psychologische hulp wordt nu deels verzekerd door de centra voor algemeen welzijnswerk. Het Regionaal Instituut voor Samenlevingsopbouw ontfermt zich over andere projecten.

De snelle demografische evoluties in de Rand worden gekenmerkt door duidelijke tendensen. De ontnederlandsing zet zich door. Verfransing is het niet, aangezien voor veel nieuwkomers Frans pas de tweede of derde taal is. De instroom komt uit

Brussel, maar er is ook een feitelijke corridor van Wallonië naar de Rand, met name de Chaussée de Mons, de Bergensesteenweg. De grotere vraag zorgt voor hogere grond- en woningprijzen. Daarnaast stijgt de werkloosheid bij laaggeschoolde jongeren en ouderen. De grootste handicap voor jongeren is en blijft de taal, zoals een onderzoek van het Hoger Instituut voor de Arbeid tien jaar geleden al aantoonde. Voorts groeit de kloof tussen de bevolkingsgroepen en kennen kleuters en lagere schoolkinderen minder goed Nederlands. Het aantal leefloners stijgt, wat de OCMW's onder grote druk zet. Daarnaast stijgt ook het aantal onbemiddelbaren, een vreselijk woord waarmee een groep mensen aangeduid wordt die op elk vlak begeleiding nodig heeft.

Ongeveer tien jaar geleden werd in het Vlaams regeerakkoord de regulering van het inburgeringsbeleid aangekondigd. Een goede zaak, want het was de basis van een Vlaams inburgeringsbeleid. Heel wat gemeenten in de Rand hebben zich dan ingespannen om het inburgeringsbeleid ook provinciaal te organiseren. Ondanks de tegenstand is dat gelukt. Dankzij de structurele Vlaamse middelen en de inspanningen van de provincie Vlaams-Brabant en het PRIC, werden de lokale besturen gemotiveerd en uitgenodigd om hun integratie- en inburgeringsbeleid vorm te geven. Het is niet eenvoudig een lokaal mandataris daartoe te overtuigen omdat hij er, zeker op korte termijn, geen stemmen mee haalt.

Een tiental jaar geleden nam de provincie Vlaams-Brabant de regierol van het inburgeringsbeleid op zich waardoor het mogelijk werd onthaalbureaus op te richten, didactisch materiaal op te stellen en beroepskrachten aan te werven. Toch blijft er een lokaal, gedecentraliseerd en divers aanbod nodig. De middelen van het Sociaal Impulsfonds zijn ondertussen overgedragen aan het Gemeentefonds, maar het lokaal sociaal beleid, het sociaal huis, moeten gemeenten en OCMW's samen vormgeven. Het aantal integratiediensten in de Rand is spectaculair gestegen, zeker dankzij de Vlaamse middelen. De subsidie was dé lokker voor een lokaal integratiebeleid. Daarnaast zorgde ook het stijgende urgentiebesef voor een draagvlak in gemeenten in de ruime rand.

De spreker ziet wel enkele ongewenste evoluties. Zo verwateren de banden met zelforganisaties, ervaringsdeskundigen, lokale actoren en besturen door centralisatie en verschuiving van eerstelijnswork naar de tweedelijnswork. Het risico bestaat dat integratie- en inburgeringsambtenaren het contact met de doelgroep verliezen, onder meer door de stijgende instroom en het verminderde contact met de eerste lijn. De werking is veel theoretischer geworden, waardoor statistieken en cijfers belangrijker dreigen te worden dan het resultaat. Het actuele beleid verhoogt de drempel, door locaties voor cursussen en onthaalbureaus te schrappen, door minder zitdagen in de gemeenten. Voorts is inburgering een log staatsapparaat geworden, gevangen in sjablonen en vakjes. De personen die de brug kunnen vormen tussen inburgeraar en het lokaal bestuur en het maatschappelijke leven zijn niet de integratieambtenaren maar de toeleiders, de vrijwilligers, de wijkagenten die in tegenstelling tot de maatschappelijke werkers tijd hebben voor huisbezoeken, de gemeenschapswachten, de burens, de huisarts, de verzorgende, de bakker, de beenhouwer enzovoort.

Hij waarschuwt daarnaast voor symboolbeleid. Inburgering lijkt algemeen verplicht, maar is dit slechts voor maximum 10 percent van de instroom. De trajectbegeleiding is vandaag de dag voornamelijk administratief. Voorheen moest één voltijdse medewerker 40 trajecten begeleiden, nu heeft hij er 120, wat ervoor zorgt dat er geen tijd is voor gesprek noch voor gerichte doorverwijzing. Integratiebeleid is een generatiebeleid, maar wordt nu per regeerperiode vormgegeven. Integratiebeleid is generatieoverschrijdend, nieuwkomers moeten van de wieg tot werk begeleid worden. De wachtlijsten voor kinderopvang en de rustoorden worden alleen maar langer. Als het in de maatschappij economisch minder goed gaat, als er heel wat verandert, zijn mensen bang. Overheden moeten de tering naar de nering

zetten en budgettaire keuzes maken die een risico op polarisering inhouden. Het wordt moeilijker de maatschappij leefbaar te houden, waardoor ook radicalisering moeilijker te bestrijden is. Als er meer Brusselaars en Walen naar de Rand komen op zoek naar een beter leven, verstedelijkt ook de Rand.

De spreker eindigt met enkele suggesties voor het integratiebeleid in de Rand. Hij vraagt de politici te blijven focussen op de eerste lijn en de binding met lokale actoren en besturen herop te starten. Integratiebeleid wordt gestuurd maar niet gevoerd vanuit Brussel en Leuven. Lokale aanwezigheid moet de drempel zo laag mogelijk houden. Faciliteren is goed, maar faciliteiten verlenen niet, want die worden na een tijdje als evident ervaren. De behoeften in de wijken zijn al twintig jaar dezelfde, hoewel ze erger worden. Een buurtwerking, met opbouwwerk en straathoekwerk is nodig voor leefbare wijken. Een lokaal netwerk is cruciaal, de doelgroep moet, zeker voor lokale besturen, prioritair zijn.

Participatie, en dan niet het symbolische zitje in werkgroepen of raden omdat elke doelgroep moet vertegenwoordigd zijn, maar echte participatie aan jeugd-, sport-, cultuur-, verenigingsleven dient bevorderd te worden. Heel wat scholen in de Rand zijn concentratiescholen met soms tot negentig percent anderstaligen. Schoolopbouwwerk, brede school, school als lesplek voor NT2, ouderparticipatie zijn maar een paar van de te intensifiëren denksporen. In een leefbare maatschappij draagt iedereen zijn steentje bij, werk is dus belangrijk. Daarom moet er aandacht zijn voor Nederlands op de werkvloer, voor doorstroming vanuit VDAB-opleidingen, voor stages.

Van een experimentele aanpak is er in twintig jaar tijd overgestapt op een structurele verankering, maar het doel blijft hetzelfde: sociale cohesie in een leefbare maatschappij in de meest ruime zin waar iedereen onderwijs krijgt, werk heeft enzovoort. Dat is een antwoord tegen polarisering en radicalisering. Op de nieuwe media wordt er eigenlijk uitsluitend gebekvecht. Een beleid voor nieuwe inwoners mag hen niet alleen de hand drukken, maar moet die hand vasthouden, begeleiden waar nodig en knijpen waar het moet.

8. Vragenronde

Michel Doomst is het ermee eens dat integratie geen apparaat mag worden; vechten voor het terrein is belangrijk. De Rand wordt geteisterd door een tsunamigevoel, het gevoel dat men overspoeld wordt en dat er niets aan te doen is. Niet alleen bewindvoerders, ook inwoners denken dat het hopeloos is. Is het om die reden niet aangewezen de cijfers en de acties ruimer bekend te maken? Voorts vraagt hij zich af of de terreintechnieken niet eenvoudiger moeten. Gebeurt er niet te veel tegelijk en te weinig gestroomlijnd?

Lieve Maes vraagt welke maatregel het Vlaams Parlement volgens de heer Devillé als eerste moet nemen. *Bart Nevens* is blij met deze ervaren kijk van onderuit. Heel wat gemeentebesturen staan nog nergens, het is belangrijk dat zij een beroep kunnen doen op de bestaande expertise. Hij verwacht immers dat de rand waar Brusselaars op zoek gaan naar een beter leven, alleen maar breder zal worden. Het komt er dus op aan ook in de leefbaarheid van Brussel te blijven investeren. Rigide structuren hinderen flexibel optreden en misschien vergt niet elke maatregel extra middelen. Iedereen, ook handelaars, inwoners enzovoort, kunnen een steentje bijdragen.

Peter Persyn informeert naar tips voor minder administratieve lasten en minder bureaucratie.

Erik Devillé beaamt dat de meeste mensen die uit Brussel naar de Rand komen, op zoek zijn naar een beter leven. Soms weten nieuwe inwoners niet eens dat

ze niet meer op Brussels grondgebied wonen, de afstanden tussen de gewesten zijn ook dermate klein en men kan in het groen wonen en toch op een kwartier in het hart van Brussel staan. Het klopt dat de leefbaarheid in Brussel moet worden aangepakt, want eigenlijk is het vluchtgedrag.

Uiteraard zijn cijfers nodig en moeten initiatiefnemers de efficiëntie van hun werk kunnen aantonen, maar de verhouding is een beetje scheef. Het komt erop aan de gulden middenweg te vinden. Daarnaast zijn er nog blinde vlekken, die moeilijk ingevuld geraken. Onthaalbureaus zijn goed geplaatst om daar over te oordelen. De contacten met de lokale besturen wat aanhalen, zal allicht heel wat problemen oplossen. De wetstraat, maar ook de dorpsstraat is nodig. Kleine dingen zoals een inburgeraar die zijn attest krijgt van de burgemeester, creëren een directe band. Al die ideeën die nu als geniaal naar voren geschoven worden, waren er twintig jaar geleden ook al.

Het tsunamigevoel is reëel, maar de situatie waar mensen van wegvluchten ook. Zo vinden ze bijvoorbeeld geen plaats voor hun kinderen in een school. Het komt erop aan lokaal sterk te staan, maar ook te durven gluren bij de burens. Soms kan een lokaal bestuur het niet alleen aan en zijn intergemeentelijke projecten nodig. Wat een tiental jaar geleden onmogelijk leek, is nu realiteit. De spreker geeft enkele voorbeelden van intergemeentelijke samenwerking met de vrijwillige politiefusie tussen Halle, Beersel en Sint-Pieters-Leeuw als uitsmijter. Met het inzicht in de situatie groeit ook de bereidheid om er iets aan te doen. Meer middelen zijn altijd welkom, maar allicht kunnen de huidige middelen nog efficiënter ingezet worden. De grootste wens van Erik Devillé is een leefbare en solidaire samenleving en daar moeten zowel oude als nieuwe inwoners aan bijdragen.

III. De gevolgen op diverse domeinen (vervolg) en stads- en regionale ontwikkeling (13 mei 2015)

1. Uiteenzetting door Filip De Maesschalck, onderzoeker Steunpunt sociale planning Vlaams-Brabant

Filip De Maesschalck, onderzoeker Steunpunt sociale planning Vlaams-Brabant, zal het hebben over de wisselwerking tussen Brussel en Vlaams-Brabant, op basis van het Dossier Wisselwerking Vlaams-Brabant en Brussel (Steunpunt sociale planning, Vlaams-Brabant) en 'Over de grens. Sociaal-ruimtelijke relaties tussen Brussel en Vlaams-Brabant' (Brussels Studies). Vooreerst gaat zijn uiteenzetting over de verhuisbewegingen die vooral richting Vlaams-Brabant gaan: de omvang en evolutie, het profiel van de verhuizers en de verschillen tussen de (deel-) gemeenten. Een tweede deel gaat over de pendel die vooral richting Brussel gaat, en die ruimer is dan de werkpendel.

Met Brussel wordt het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bedoeld. Het zal niet over heel Vlaams-Brabant gaan omdat er met het oostelijke deel van Vlaams-Brabant weinig wisselwerking is met Brussel. Onder brede rand wordt hier het Vlaams-Brabantse gedeelte begrepen van het stadsgewest Brussel zoals het afgebakend is door de geografen van de KU Leuven. Daarnaast worden ook Affligem en Liedekerke betrokken bij de studie omdat daar onlangs heel wat migratiebewegingen met Brussel geweest zijn.

Eerst licht hij de omvang en de evolutie toe van de verhuisbewegingen in de rand, in de periode 2008-2012. Met die iets langere periode kan men de schommelingen opvangen die het gevolg zijn van eenmalige vastgoedontwikkelingen. In die periode zijn er 66.000 mensen van Brussel verhuisd naar de brede rand en zijn er 33.000 die de omgekeerde beweging hebben gemaakt. Er is dus een positief migratiesaldo van 33.000 mensen. Er waren ook 4000 immigranten uit het buitenland. Dat cijfer is zo laag omdat vooral Brussel de onthaalfunctie vervult voor migratie uit

het buitenland. In die periode zijn er in Brussel netto meer dan 100.000 buitenlandse immigranten aangekomen. Naar de rest van Vlaams-Brabant, de rest van het Vlaamse Gewest en het Waalse Gewest gaan er vanuit de rand telkens netto 7000 mensen. In totaal is er dus een aangroei van 17.000 mensen in die vijf jaar, waarvan de meesten uit Brussel komen. Dat is veel meer dan de natuurlijke aangroei – het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterften – die minder dan 5000 bedraagt. In totaal zijn er dus ongeveer 100.000 bewegingen van en naar Brussel. Er zijn echter nog meer bewegingen binnen de brede rand zelf.

Het migratiesaldo in de brede rand is vanaf 2000 relatief stabiel. Het ligt een beetje hoger dan in de twee voorgaande decennia, maar het ligt heel wat lager dan in de jaren 1950 tot 1970. Toen was de uitstroom uit Brussel dus nog veel groter dan nu. Samen met de immigratie uit Brussel ziet men het gemiddelde inkomen in de rand sterk stijgen. In Brussel ziet men een omgekeerde tendens. Daaruit blijkt dat de verhuizers vooral tot de hogere inkomensklasse behoren. Dat is ook in de meeste andere grote steden het geval, zij het wat minder uitgesproken.

Uit de bevolkingspiramides blijkt dat de verhuizers meestal jonge gezinnen zijn. Bij de migranten uit Brussel zijn de kinderen, de oudere twintigers en de jonge dertigers oververtegenwoordigd. De migranten naar Brussel zijn veel minder talrijk. Het zijn vooral jonge alleenstaanden. De migratie uit Brussel leidt dus tot een verjonging van de brede rand.

In 2005 was de groep met een Belgische nationaliteit bij geboorte nog goed voor meer dan de helft van de inwijkelingen in de rand. Nu is dat beduidend minder dan de helft. De groep van mensen met een Oost-Europese nationaliteit bij geboorte kent een sterke stijging. De suburbanisatie van de jonge gezinnen geldt nu dus ook voor mensen van niet-Belgische origine.

Het socio-economisch profiel van de inwijkelingen is minder goed gedocumenteerd. Daarom hebben de onderzoekers de Belgische bevolking ingedeeld in vier inkomenskwartielen. In Brussel is het laagste inkomenskwartiel sterk oververtegenwoordigd en het hoogste sterk ondervertegenwoordigd. In de brede rand ziet men het tegenovergestelde. De verhuizers van Brussel naar de brede rand hebben minder vaak een laag inkomen en vaker een hoger inkomen. Bij de verhuizers van de brede rand naar Brussel ziet men het tegenovergestelde. Het migratiesaldo van de hoogste inkomens is het belangrijkste. Het migratiesaldo van de laagste inkomens is eveneens positief, maar minder uitgesproken. Ook voor de niet-Belgen bij geboorte gaat het om de hogere inkomensgroepen. De Belgen bij geboorte hebben gemiddeld wel een hoger inkomen dan de niet-Belgen bij geboorte.

Er zijn inzake het migratiesaldo tussen Brussel en de brede rand duidelijk verschillen tussen gemeenten en deelgemeenten. Vooral de deelgemeenten dicht bij Brussel trekken heel wat mensen uit Brussel aan. De hoogste waarden worden genoteerd in de zuidelijke Zennevallei rond Ruisbroek, in het noordoosten rond Diegem en in het noordwesten rond Wemmel.

De studie heeft de Brusselse gemeenten onderverdeeld in vier groepen volgens ligging. Daaruit blijkt dat afstand een belangrijk element is bij de verhuisbewegingen, niet alleen fysieke afstand, maar ook socio-economische afstand. De mensen uit de zuidoostelijke Brusselse gemeenten trekken bijna uitsluitend naar de zuidoostelijke rand, de mensen uit de noordoostelijke rand trekken bijna allemaal naar de noordoostelijke rand en zo verder.

Voor de leeftijd en de gezinspositie zijn er geen ruimtelijke verschillen in het profiel van de verhuizers. Over het algemeen gaat het namelijk over jonge gezinnen. Er zijn wel verschillen in de origine en de socio-economische profielen. Mensen van Turkse origine wonen vaak in het noordoosten van Brussel en trekken vaak naar

de noordoostelijke rand. Mensen van Zuid-Europese afkomst wonen vaak in het zuidwesten van Brussel en trekken vaak naar de zuidwestelijke rand. Hetzelfde geldt voor het inkomen. In het zuidoosten gaat het vooral over hogere inkomens, in het noordoosten zijn de lagere inkomens relatief belangrijk. Toch gaat het zowel in het noordoosten als in het zuidoosten hoofdzakelijk over werkenden.

De pendel maakt de omgekeerde beweging. Elke dag gaan er bijna 380.000 pendelaars naar Brussel werken, waarvan meer dan een vijfde uit de brede rand komt. Vanuit Brussel pendelen er 63.000, waarvan bijna twee vijfden naar de brede rand, vooral naar de luchthavenregio. Zaventem en Machelen zijn de enige twee gemeenten die meer mensen uit Brussel ontvangen dan er naar Brussel gaan om te werken. Netto zijn er bijna 60.000 pendelaars uit de brede rand naar Brussel. In werkelijkheid zullen het er nog iets meer zijn. Dit zijn namelijk gegevens van de KSZ (Kruispuntbank Sociale Zekerheid) die geen rekening houdt met de EU-werknemers.

Dagelijks gaan er meer dan 3000 Brusselse leerlingen naar scholen in de brede rand. De omgekeerde beweging is echter ruim dubbel zo groot. Daarin ziet de spreker een aantal interessante ontwikkelingen. De stijging van het aantal leerlingen in Brussel is exclusief te verklaren door de groei van het aantal leerlingen uit Brussel zelf. Het aantal leerlingen dat vanuit de brede rand naar het Nederlandstalige onderwijs in Brussel trekt daalt immers jaar na jaar. Dat leidt tot een sterke stijging van het aantal leerlingen in de brede rand. Daarnaast is er ook een kleine aangroei van het aantal Brusselse leerlingen dat naar de brede rand trekt.

Dat is natuurlijk maar een deel van het verhaal. Het onderwijs van de Franstalige Gemeenschap is immers goed voor 83 percent van het onderwijs in Brussel en dan houdt men nog geen rekening met het Europese onderwijs. In totaal trekken bijna 27.000 leerlingen dagelijks naar Brussel.

De pendel voor de welzijnsvoorzieningen is weinig gedocumenteerd. De woonplaats van de kinderen in de voorschoolse kinderopvang wordt blijkbaar nog niet systematisch centraal geregistreerd. De gegevens zijn gebaseerd op een enquête bij de voorzieningen van Kind en Gezin. Daaruit blijkt dat er weinig Brusselse kinderen opgevangen worden in de brede rand, maar dat er wel heel wat zijn die de omgekeerde beweging maken. Bovendien had de enquête alleen betrekking op het aanbod van Kind en Gezin en niet op het aanbod van zijn Franstalige tegenhanger. In Brussel zelf zijn het Nederlandstalige en het Franstalige aanbod samen goed voor 33 percent van de Brusselse kinderen van nul tot twee jaar. De Barcelonanorm wordt dus net gehaald. In de brede rand is dat 36 percent, tegen een gemiddelde van 40 percent in het Vlaamse Gewest. Er is dus een probleem met het aanbod.

Alle andere welzijnsvoorzieningen kennen eenzelfde tendens. Er is een stroom richting Brussel, in combinatie met een vaak beperkt aanbod in de brede rand. De situatie in Brussel zelf is niet altijd gemakkelijk te achterhalen gezien de structuur van het welzijnsveld.

In de brede rand is er dus een sterke bevolkingsgroei door de instroom uit Brussel. De instroom is iets groter dan in de voorgaande decennia, maar veel kleiner dan vóór de crisis van de jaren 1980. Het gaat nog steeds hoofdzakelijk om jonge gezinnen. Het gaat meestal over hogere inkomens, zeker in vergelijking met Brussel, en om mensen die aan het werk zijn. Het gaat steeds vaker over verhuizers van niet-Belgische origine. Ook daar gaat het overwegend over jonge gezinnen en over hogere inkomens. De middenklasse van niet-Belgische origine trekt nu dus ook naar de rand. Er zijn natuurlijk grote ruimtelijke verschillen. Dat hangt samen met het profiel van de gemeente of de deelgemeente.

Er is een sterke uitstroom naar Brussel voor werk en onderwijs. Er zijn wel signalen van verminderde uitstroom, misschien omwille van het capaciteitsprobleem in het Brusselse onderwijs. Dat vergt meer onderzoek. Dat heeft hoe dan ook gevolgen voor de capaciteit van het onderwijs in de rand. Ook voor welzijnsvoorzieningen is er een uitstroom naar Brussel. Het aanbod in de brede rand is vaak heel beperkt, net als het Nederlandstalige aanbod in Brussel zelf.

2. Vragenronde

Joris Poschet weet dat er gevreesd wordt voor een versterkte stadsvlucht, vooral van de socio-economisch sterkere groepen, als het Gewestelijk Expresnet (GEN) in de komende jaren in gebruik zou worden genomen. Is die vrees terecht? Zou het GEN ook een effect kunnen hebben op mensen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt?

Karl Vanlouwe stelt vast dat de Brusselse bevolking vanaf de jaren 1950 sterk gedaald is, maar dat er vanaf de jaren 1970 opnieuw een stijging was, en vanaf 2000 zelfs een aanzienlijke stijging. In andere steden zou er een gelijkaardige tendens bestaan. Naar Brussel zouden vooral jonge alleenstaanden verhuizen, terwijl jonge gezinnen wegtrekken uit Brussel. De mensen die naar Brussel verhuizen zouden gemiddeld tot een lagere inkomensklasse behoren dan de mensen die er wegtrekken. Vindt men die tendensen ook terug in andere steden in binnen- en buitenland?

Bart Nevens vraagt of er onderzoek gedaan is naar het taalprofiel van de mensen die instromen in de brede rand.

Lieve Maes wil weten of de gegevens systematisch worden bijgehouden. Sommige data stoppen namelijk in 2010. Het is niet duidelijk uit welke periode de cijfers over de pendel dateren. Heeft de pendel naar de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel te maken met de werkpendel van hun ouders?

Filip De Maesschalck antwoordt dat de impact van het GEN momenteel moeilijk kan ingeschat worden. Zeker wat betreft de impact op de socio-economische samenstelling van de verhuizende bevolking is het koffiedik kijken. Wel is het zo dat de migratiesaldi in het verleden vooral afhankelijk waren van de socio-economische omstandigheden. In economisch gunstige tijden vertrekken de mensen sneller uit de stad. Ook de bevolkingsgroei in Brussel heeft een impact. Daarom denkt hij niet dat de infrastructuurwerken op geaggregeerd niveau een grote impact zullen hebben. Misschien zal dat wel leiden tot lokale verschillen binnen de brede rand.

Het is een algemeen verschijnsel dat jonge gezinnen de stad verlaten en dat alleenstaanden naar de stad trekken. Dat geldt ook voor andere grote steden en zelfs voor relatief kleinere steden zoals Leuven. Jonge mensen die opgroeien buiten de stad gaan studeren in de stad en blijven daar hangen. Zelfs als ze niet studeren gaan ze soms eerst in de stad wonen, onder meer omdat de huisvesting in de stad geschikter is voor jonge alleenstaanden.

Spreker heeft data opgevraagd over het socio-economisch profiel van de verhuizers van en naar Brussel. Voor Antwerpen beschikt hij niet over die data. Ook daar daalt het inkomen in het centrum en stijgt het in een aantal randgemeenten. Men kan dus veronderstellen dat er daar gelijkaardige evoluties aan de gang zijn.

In de taalprofielen van de verhuizers is hij niet gespecialiseerd. De recente studie – de Taalbarometer voor de Vlaamse Rand – van Rudi Janssens geeft daar wel een genuanceerd beeld van.

De cijfers zijn zo oud omdat de KSZ altijd een aantal jaren achterop loopt. Dit onderzoek werd vorig jaar gevoerd. Ondertussen zijn er misschien cijfers over 2011 en misschien zelfs over een gedeelte van 2012. Eigenlijk maakt dat niet veel verschil uit, want men werkt op een geaggregeerd niveau, en op dat niveau verlopen evoluties langzaam.

De cijfers over de werkpandel zijn eveneens afkomstig van de KSZ en dateren dus ook van eind 2010, net als de data over de scholen. Daarover waren er weliswaar iets recentere cijfers beschikbaar, maar niet voor de Franse Gemeenschap. De recentere cijfers staan wel in de studie die terug te vinden is op het internet.

Het is erg waarschijnlijk dat kinderen vanuit de brede rand in de Brusselse kinderopvang terecht komen omdat hun ouders in Brussel werken. Dat kan echter niet uit de data worden afgeleid.

Karl Vanlouwe leidt uit de cijfers van de schoolpendel af dat er bijna 20.000 kinderen uit de brede rand naar het Franstalig onderwijs in Brussel gaan. De meeste kinderen die vanuit de rand pendelen naar een Brusselse school, gaan daar dus naar het Franstalig onderwijs. *Filip De Maesschalck* bevestigt dat. Hij ziet een link met de capaciteit. Slechts zeventien percent van het Brusselse onderwijs is Nederlandstalig.

3. Uiteenzetting door Peter Cabus, secretaris-generaal Ruimte Vlaanderen

Peter Cabus, secretaris-generaal Ruimte Vlaanderen, verduidelijkt dat hij ook verbonden is aan de afdeling Geografie van de KU Leuven. Een aantal uitspraken zal hij veeleer vanuit die functie doen. Spreker zal kort een aantal cijfers aanhalen, die relevant zijn voor de problematiek die nu op tafel ligt. Hij zal zich echter vooral focussen op het thema stadsregio en de beleidsantwoorden.

De cijfers zijn geïnspireerd door de prognoses die in een vorige zitting hier besproken werden. Ze zijn toegespitst op de negentien Brusselse gemeenten en op de brede rand. Het gaat over de prognose tot 2060 van het Federaal Planbureau en over de prognose tot 2030 van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.

De grote piek van de immigratie (in alle gewesten) dateert van twee of drie jaar geleden. De huidige dalende tendens heeft wellicht te maken met het Europese en het Belgische beleid. Volgens de prognose zou deze daling zich voortzetten. De demografische groei zou zich bijna overal in Vlaanderen voordoen, maar zou vooral geconcentreerd zijn in het centrum van Vlaanderen. De perifere gebieden zullen minder onder druk komen te staan.

Tot 2000 telden de negentien gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen minder dan een miljoen inwoners. Dat aantal is echter gestaag gegroeid. Op dit ogenblik is er een heel sterke groei, ten gevolge van een groot natuurlijk saldo en een sterke externe migratie.

Als men die bevolkingsgroei opsplitst in zijn verschillende componenten, dan wordt het duidelijker waar de grootste uitdagingen zich bevinden. Spreker focust op het natuurlijk saldo, het externe migratiesaldo en het interne migratiesaldo. In de waarnemingen tot nu toe is er een grote discrepantie tussen de interne en de externe migratie. De bevolking van de negentien Brusselse gemeenten groeit nog altijd, zij het in een afnemend ritme ten gevolge van een groot natuurlijk saldo en een sterke externe migratie. Tegelijkertijd blijft het interne migratiesaldo op hetzelfde niveau. Elk jaar vertrekken er ongeveer 15.000 mensen uit Brussel.

De totale mobiliteit bedraagt ongeveer 2 percent op jaarbasis. Dat betekent theoretisch dat de totale Brusselse bevolking verandert op twintig jaar tijd. In Antwerpen

bedraagt de totale mobiliteit slechts ongeveer 1 percent. Deze sterk veranderende bevolkingssamenstelling is een uitdaging voor het beleid.

Spreker toont een grafiek, vertrekkend van de eerste volkstelling na de Tweede Wereldoorlog in 1947, die gebaseerd is op een Nederlands model dat uitgaat van verschillende fasen: urbanisatie, suburbanisatie, desurbanisatie of re-urbanisatie. De term suburbanisatie wijst op een uitstroom vanuit de stad naar de rand. De term desurbanisatie betekent dat de stad aan het krimpen is ten gevolge van de uitstroom. Dat is effectief het geval geweest in Brussel en in andere steden. De term re-urbanisatie betekent dat de stad na een zekere tijd opnieuw aantrekt, bijvoorbeeld door de gentrificatie van bepaalde buurten. De cijfers werden berekend voor het Vlaamse gedeelte van dat stadsgewest. De lichtblauwe lijn is het deel van de agglomeratie dat in Vlaanderen ligt. De rode lijn staat voor de suburbane gordel in Vlaanderen, die sinds de oorlog verdubbeld is in bevolking, zowel door natuurlijke aangroei als door immigratie, onder andere vanuit Brussel. De lijn onderaan de grafiek is het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Daar is er een afname tot ongeveer 2000, maar sindsdien is er opnieuw een groei. De Studiedienst van de Vlaamse Regering voorziet dat de groei doorgaat tot 2030, zowel in 'Brussel negentien' als in de brede rand. Daarom plaatst spreker een vraagteken bij het woord re-urbanisatie. Bij re-urbanisatie ziet men in theorie een versterking van de kernstad, waarbij de suburbane gordel stabiliseert. In dit geval zouden zowel de kern als de rand sterk blijven doorgroeien. De rand zou zelfs sneller groeien dan de kern. Er is dus een belangrijke interactie tussen Brussel en de rand.

Het tweede onderdeel van de presentatie is gebaseerd op een rapport uit 2009, getiteld 'Een sterke stad en een sterke stadsregio'. Daarbij werd voor de dertien centrumsteden in Vlaanderen en voor Brussel onderzocht hoe de stadsregio zich daar manifesteert. De feiten en de aanbevelingen van deze studie zijn nog altijd heel relevant. Deze studie is trouwens nog altijd beschikbaar bij het agentschap Binnenlands Bestuur. Het is duidelijk dat de geografische schaal van het stedelijk gebeuren in Vlaanderen, in België en in Europa ruimer is dan de administratieve grens. Het beleid dient rekening te houden met die realiteit. Het rapport concludeerde dat de stadsregionale sfeer op de een of andere manier zou moeten weerspiegeld worden in het beleid. In Brussel en in de Vlaamse Rand is dat heel complex gezien de institutionele situatie, maar ook in de andere steden bestaat er weinig animo om na te denken op het niveau van de stadsregio. De belangen tussen de stadscentra en de rand zijn namelijk vaak tegengesteld.

De studie formuleert 22 aanbevelingen. Voor Brussel wordt het betrekken van de verschillende bestuurslagen gezien als een deel van de oplossing. Het verkeersbeleid van twee aangrenzende gemeenten kan bijvoorbeeld alleen worden opgelost via overleg tussen de gemeenten. Dat is in de huidige Brusselse context echter nagenoeg onbespreekbaar.

Wat waren de beleidsmatige antwoorden tot nu toe? Vóór 1997 was er het groene-gordelbeleid, dat repercussies had voor het gewestplan Halle-Vilvoorde. In 1997 werd het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) goedgekeurd. Brussel vormt daarin een witte vlek. Men gebruikt het begrip stadsregio omdat het een neutraal begrip is dat verwijst naar gemeenten die met elkaar te maken hebben, bijvoorbeeld op demografisch vlak. Het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel (VSGB) werd in 2011 gefinaliseerd. In de loop van de rit is de naam veranderd van 'stedelijk' naar 'strategisch'. Daaruit blijkt hoe gevoelig de discussie over de brede rand rond Brussel ligt. Men wilde niet spreken over stedelijk gebied omdat men aldus de indruk zou kunnen wekken dat dit gebied deel uitmaakt van Brussel. Een belangrijk element van het RSV en van het VSGB is het niet-afwentelingsprincipe. Dat betekent dat de functies die in Brussel niet gewenst zijn, ook niet gewenst zijn in de Vlaamse Rand rond Brussel. Inzake nieuwe woon- en bedrijfsontwikkelingen werd er een vrij restrictief beleid

gevoerd. De nadruk werd gelegd op de ontsluiting via het openbaar vervoer en op corridors van open ruimte. Het VSGB bevat dus een verlengstuk van het vroegere groenegordelbeleid.

De lijn die rond Brussel getrokken werd in het VSGB was dus restrictief, maar tegelijkertijd omvatte ze niet de gehele Vlaamse Rand. Daardoor maakte ze het onmogelijk om een gelijkaardig beleid te voeren binnen en buiten de lijn, hoewel de problematieken gelijkaardig zijn.

Het GRUP werd opgedeeld in drie grote deelclusters, namelijk Zaventem-Machelen-Grimbergen; Groot-Bijgaarden en Halle. In die drie clusters werden er deelplannen gemaakt. Er zijn ook enkele grote projecten, zoals Parking C van de Heizel, de Machelse Kanaalzone en de Renbaan van Sterrebeek. Het programma rond wonen is vrij beperkt, en is zelfs gereduceerd. Het RSV zegde namelijk dat de woonzones in de gewestplannen volstonden om de woonbehoeften op te vangen in de planningsperiode. In Halle-Vilvoorde is er ook de problematiek van de twee bouwlagen. Lokale besturen konden daarvan afwijken mits ze het principe van wonen in eigen streek toepassen dat opgenomen is in het Grond- en Pandendecreet. In 2013 werd die bepaling echter vernietigd.

Naast het GRUP was er START, een reconversieprogramma dat ongeveer tien jaar geleden werd opgesteld na de sluiting van DHL. Daarbij werden er onder meer nieuwe buslijnen ingelegd. Ook door de optimalisatie van de Ring R0 en door de nieuwe tramprojecten van De Lijn zal de rand beter bediend worden.

Ondertussen is men gestart met de opmaak van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV), de opvolger van het RSV. De drie grote pijlers zijn het versterken van de metropolitane allure, het inzetten op mensenmaat en het verhogen van de ruimtelijke veerkracht. Het versterken van de metropolitane allure betekent dat men ook in Vlaanderen wil inzetten op stedelijkheid. Zo kan de concurrentiepositie van Vlaanderen in Europa en in de wereld versterkt worden. Inzetten op mensenmaat betekent dat de horizontale metropool een goed model is voor de ontwikkeling van Vlaanderen. De Vlaamse steden mogen dus niet worden zoals New York of Tokyo. Het verhogen van de ruimtelijke veerkracht is noodzakelijk voor de energietransitie die nodig is omwille van de klimaatuitdagingen.

Binnen het BRV-proces zijn er tien bottom-uptrajecten opgezet. Een van die trajecten heeft betrekking op de Vlaamse Rand, meer bepaald op Zaventem en de zuidrand van de luchthaven. Uit dat proces wil men een aantal generieke beleidsprincipes halen die men kan toepassen voor heel Vlaanderen. Binnenkort worden de rapporten gefinaliseerd. In het traject van Zaventem worden er een aantal quick wins gedefinieerd, onder meer het herdefiniëren van bedrijventerreinen. Zaventem heeft namelijk een aantal bedrijventerreinen uit de jaren 1970, waar heel wat leegstand is, bijvoorbeeld Keiberg. De lokale politiek vraagt om daar een meer gemengde invulling aan te geven. In het dossier Huntsman heeft men te maken met natuurontwikkeling aan de ene kant en economische ontwikkeling aan de andere kant, met een aansluiting op de E40. Het is ook de bedoeling om de versnippering van de open ruimte op een goede manier aan te pakken.

Vorig jaar heeft het departement Ruimte Vlaanderen ook een territoriaal ontwikkelingsplan voor de Noordrand opgestart. In samenwerking met het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werd er gezocht naar oplossingen voor gemeenschappelijke problemen. Binnenkort zal een eerste inspiratienota worden gepubliceerd met een aantal gezamenlijk gedefinieerde prioriteiten. Het is de bedoeling om niet alleen een aantal actuele vraagstukken op te lossen, maar om ook vernieuwende visies te realiseren. De rechtswaarde van het VSGB wordt daarmee niet in vraag gesteld, maar beleidsmakers zijn ook verplicht om na te denken over de toekomst.

Eigenlijk kadert dit binnen de opmaak van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, dat als tijdshorizon 2050 heeft.

In 2012 werd ook het zogenaamde Intergewestelijk Informatieforum Ruimtelijke Ordening geïnstalleerd. Dit forum moet leiden tot informatieuitwisseling over zaken die minstens twee gewesten aanbelangen. De meeste dossiers hebben uiteraard te maken met de relatie tussen Brussel en Vlaanderen. Er is ook een kleiner aantal Waalse dossiers met een impact op Vlaanderen. Die vroegtijdige informatie moet een beter beleid mogelijk maken. Ieder gewest blijft vanzelfsprekend bevoegd voor de eigen materies. Dat forum functioneert. Een dergelijk forum wint natuurlijk alleen aan kracht als het een echt informatieplatform is, waarbij men niet langer over sommige dossiers moet geïnformeerd worden via de krant, zoals het geval was met het dossier van Parking C.

4. Vragenronde

Jo De Ro benadrukt dat deze hoorzittingen worden georganiseerd aan het begin van de regeerperiode zodat meerderheid en oppositie er rekening mee kunnen houden in de komende jaren.

Peter Cabus heeft het al gehad over de beperkingen van het Intergewestelijk Informatieforum. Parking C is een project met een grote impact. Bovendien is het als Brussels project op Vlaamse grond ook symbolisch belangrijk. Bpost zou verhuizen naar de omgeving van de grens met Vlaanderen. Ook dat zou bespreekbaar moeten zijn. Moet het op het Intergewestelijk Informatieforum ook niet gaan over de bouw van 500 woningen, wat een impact kan hebben op de crèches, de scholen en het openbaar vervoer over de gewestgrens? Dat is hoofdzakelijk een gemeentelijke bevoegdheid.

De voorbije jaren is de bevolking sterk toegenomen en dat zou nog een aantal jaren doorlopen. De bevolkingsdichtheid neemt dus toe. Daarom is de aanwezigheid van speelruimte en van groen cruciaal, onder meer om probleemgedrag bij kinderen te voorkomen. Wordt er daarmee ook rekening gehouden bij de ruimtelijke planning? Kan men in grote projecten ook ruimte voorzien voor crèches en voor scholen? Hoe sterk kan de administratie en de wetgever optreden? Daarmee wil het lid niet beweren dat men verplichtingen moet opleggen aan de bouwheren, maar wel dat de ruimtelijke vierkante meters voorzien moeten worden.

Het beleidsdomein Onderwijs en Vorming werkt momenteel aan een masterplan Scholenbouw. In Brussel heeft de Vlaamse Regering alleen de gemeenschapsbevoegdheid Onderwijs. In Vlaanderen is ze ook bevoegd voor Ruimtelijke Ordening. Is het departement Ruimte Vlaanderen ook betrokken bij die plannen die in een regio met een grote bevolkingsstijging een grote impact zullen hebben?

Hij vindt het goed dat er over de Noordrand overleg is over de gewestgrenzen heen. Bij grote ruimtelijke projecten is het vooral belangrijk om voldoende draagvlak te realiseren. Daarbij denkt hij aan Uplace, de verbreding van de ring, de Oosterweelverbinding of het doortrekken van de tram. Het creëren van voldoende draagvlak vergt wel wat tijd. Wordt dat meegenomen in het overleg? Hoe belangrijk zijn de lokale besturen op dat vlak?

Karl Vanlouwe heeft in een van de vorige hoorzittingen de opmerking gehoord dat de Studiedienst van de Vlaamse Regering te weinig cijfergegevens zou verzamelen over Brussel. Daarom is hij blij dat Peter Cabus nu toch vanuit de Vlaamse overheid bepaalde belangrijke cijfers ter beschikking stelt.

Jaarlijks zouden er ongeveer 15.000 mensen vertrekken uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In Brussel is er een bevolkingsverandering van 2 percent per

jaar. Op ongeveer twintig jaar zou de volledige bevolking van Brussel veranderen. In Antwerpen zou de bevolkingsverandering slechts 1 percent bedragen. Hoe is dat verschil tussen Brussel en andere steden in België en in Europa te verklaren?

Michel Doomst wil weten wat Peter Cabus denkt van het idee van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen om de metropolitane allure van Vlaanderen te versterken. Hijzelf zou veeleer denken dat men Brussel verder moet laten verstedelijken, maar dat Vlaams-Brabant net minder stedelijk moet worden. Welke quick wins ziet hij om de negatieve effecten van het metropolitaniseren te voorkomen? Welke nuttige hefbomen ziet hij?

Bart Nevens stelt vast dat Peter Cabus pleit voor meer overleg tussen de gemeenten onderling en tussen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de brede Vlaamse rand. Hij acht die samenwerking zeker nuttig, maar denkt dat men eerst binnen de negentien gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest orde op zaken zou moeten stellen.

Momenteel wordt Huntsman ontsloten via een residentiële wijk. Dat is zeker een probleem. Uit de gesprekken met het Agentschap Wegen en Verkeer is echter gebleken dat het niet mogelijk is om een aansluiting op de ring te realiseren.

Momenteel zijn het vooral Machelen en Zaventem die fiscale voordelen halen uit de luchthaven. De andere gemeenten delen wel in de lasten van geluidshinder en mobiliteit, maar niet in de lusten. In de omgeving van Schiphol werd er in het verleden al een overlegplatform opgericht, waarbij er financiële middelen werden uitgetrokken om die lasten te compenseren. Dat vindt hij een interessante piste.

D'Ieteren, de invoerder van onder meer Volkswagen en Porsche, gebruikt veel ruimte voor het stockeren van wagens. Misschien moet men proberen om in de hoogte te werken zodat het ruimtegebruik kan beperkt worden. Dat zou extra kansen bieden op ontwikkeling.

Joris Poschet vindt de uitspraak van Bart Nevens dat Brussel orde op zaken moet stellen nogal kras. Andere gewesten kunnen volledig autonoom beslissen over grote infrastructuurprojecten, maar slagen daar evenmin in. De interne staatshervorming heeft er trouwens voor gezorgd dat de gewesten kunnen beslissen over projecten van bovengemeentelijk belang inzake ruimtelijke ordening.

Hij vraagt zich af of de consultatie van het Intergewestelijk Informatieforum afdwingbaar kan gemaakt worden. Is er op dat forum gesproken over de uitwerking van het VSGB? Hij vond het voorbeeld van het overleg rond mobiliteit een beetje ongelukkig. In de vorige regeerperiode is er namelijk goed overleg geweest tussen Brussels minister Grouwels en Vlaams minister Crevits. In deze periode is er ook overleg tussen Vlaams minister Weyts en Brussels minister Smet.

Hij staat positief tegenover de multilevel governance als hefboom om Brussel te betrekken bij het beleid. Het is ook belangrijk om Brussel zoveel mogelijk te betrekken in de cijfergegevens en in de studies van de Vlaamse overheid.

Lieve Maes wil weten of het onderzoek naar de bedrijvengzones in de omgeving van Zaventem ertoe kan leiden dat die niet langer voorbehouden blijven aan luchthavengerelateerde bedrijven. Deze bepaling impliceert blijkbaar dat het bedrijvenpark niet volledig ingevuld raakt.

Peter Cabus antwoordt dat hij goede contacten heeft met zijn Brusselse collega's. De diensten betrekken twee aangrenzende kantoorgebouwen en bovendien is zijn Brusselse collega een Nederlandstalige. Om de zes maanden is er ook een DG-meeting (directeur-generaal), gekoppeld aan het Europees voorzitterschap.

Het blijft echter een feit dat Vlaanderen en Brussel eigen bevoegdheden hebben op een eigen territorium. Ze hebben elkaar dus niet nodig om een beslissing te nemen. Ook de mentaliteit is anders. Het Intergewestelijk Informatieforum moet zorgen voor voldoende overleg. Het eerste werk was het uitwisselen van contactgegevens en het verduidelijken wie waarvoor verantwoordelijk is. De werking van het forum kan en moet echter beter. Men zou bijvoorbeeld kunnen vastleggen dat de opmaak van een ruimtelijk plan of de aflevering van een vergunning met een zware impact kenbaar moet worden gemaakt aan de andere gewesten. Dat zal sowieso leiden tot beter beleid. Hij stelt echter vast dat sommige belangrijke dossiers niet worden besproken op het Intergewestelijk Informatieforum. Daarbij denkt hij onder meer aan het VSGB en aan parking C.

Op dit ogenblik wordt er bij woonontwikkeling weinig of geen rekening gehouden met nevenfuncties zoals mobiliteit, scholen, winkels, welzijnsfuncties en groenvoorzieningen. Dat is wel een van de principes van het BRV dat in opmaak is. Densiteit hoeft niet te leiden tot een vermindering van de kwaliteit, integendeel. Men moet de densiteit aangrijpen om kwaliteitsverhogend te werken, bijvoorbeeld om groenvoorzieningen aan te leggen in de omgeving van de woningen en om te zorgen voor corridors naar de grote natuurruimte.

Hij beseft hoe belangrijk het draagvlak is. Daarom hecht hij veel belang aan het voortraject. Ook dat is een opdracht voor het departement Ruimte Vlaanderen. Dat voortraject is belangrijk om in de formele procedure tot besluitvorming te kunnen komen. Het zoeken naar draagvlak vergt meestal veel tijd, maar als men daar in het begin te weinig rekening mee houdt, dan krijgt men achteraf problemen, bijvoorbeeld met de Raad van State. In dit verband verwijst hij naar het decreet Complexe Projecten. Het samenbrengen van de verschillende ruimtevragen en de verschillende maatschappelijke kerntaken is een nog belangrijker opdracht.

Doordat hij in de loop van zijn loopbaan veel cijfers heeft moeten verzamelen, beschikt hij soms over langere tijdsreeksen dan de officiële instanties. De cijfers die hij net heeft gepresenteerd zijn gebaseerd op de prognoses tot 2060 van het Planbureau en op de prognoses tot 2030 van de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Hij heeft twijfels bij prognoses tot 2030 op het gemeentelijke niveau, want een gemeente is nogal klein. Op een geaggregeerd niveau heeft hij daar echter geen probleem mee. Men kan dus veronderstellen dat de interne migratie effectief op dat niveau zal blijven. Dan moet het woonaanbod in de rand die mensen kunnen opvangen, al of niet via verdichting.

Hij kan niet zomaar antwoorden op de vraag over de quick wins voor Vlaams-Brabant. Hij wil namelijk geen voorafnames doen op het proces dat nu loopt. Hij begrijpt de bekommernis over het versterken van de metropolitane allure. Dat idee is afkomstig uit het Witboek Stedenbeleid uit 2003. Daar wordt vastgesteld dat Vlaanderen sociologisch al voor tachtig percent stedelijk is. Ze wonen misschien suburbaan, maar ze werken, winkelen en studeren in de stad. Dat blijkt ook uit de OESO-statistieken. Om een juist beleid te kunnen voeren, moet men de uitdaging juist benoemen. Hij wil vooral een signaal geven. Men hoeft het woord metropool niet te gebruiken. Ook de lokale kernen maken volgens hem uit van de metropolitane gemeenschap die ontwikkeling behoeft.

In Vlaanderen is er een algemeen probleem rond de verdeling van lusten en lasten. Er bestaat geen herverdelingsmechanisme. Daarover hebben bestuurskundigen al heel wat onderzoekswerk verricht. Dat heeft dus niet alleen te maken met de institutionele complexiteit van Brussel. Er moet een herverdelingsmechanisme worden uitgewerkt via intergemeentelijke samenwerking, tussen de stad en de randgemeenten en zelfs tussen gemeenten onderling. Hij laat in het midden hoe dat mechanisme moet functioneren. Een mogelijkheid is: via het Gemeentefonds.

Het overleg op het Intergewestelijk Informatieforum is niet afdwingbaar. Hij veronderstelt echter dat goodwill op termijn onvoldoende zal zijn om een goed functioneren te blijven garanderen.

Hij gaat volledig akkoord met de opmerking dat men Brussel in de cijfers moet betrekken.

Het principe van de verweving van functies was al opgenomen in het RSV. In de praktijk is er echter nog altijd een ontweving aan de gang, waarbij specifieke functies terechtkomen in specifieke zones. Dat heeft te maken met milieureglementeringen en met het nimby-fenomeen (not in my backyard). Zaventem kent echter kantorenzones die onderbenut zijn. Daar kan men denken aan een grotere vermenging van functies. Dat werd ook besproken met de Zaventemse schepen Eric Van Rompuy, die vaststelde dat het grote aantal arbeidsplaatsen in Zaventem niet bijdraagt tot de versterking van de gemeenschap. Hij zoekt naar mechanismen om het ruimtelijk beleid te laten bijdragen tot een versterking van de lokale gemeenschap, onder meer van het verenigingsleven.

Jo De Ro herhaalt zijn vraag of het departement Ruimte Vlaanderen betrokken is bij het Masterplan Scholenbouw. *Peter Cabus* antwoordt dat het departement niet betrokken is bij het globale plan. Het heeft wel een cel Vlaamse Investeringsprojecten (VIP) waar het moeilijke dossiers probeert te ontmijnen. Daar worden ook bepaalde schooldossiers opgevangen.

Jo De Ro vindt het positief dat de Vlaamse Regering 500 miljoen euro uittrekt voor de bouw van nieuwe scholen. In stedelijke gebieden zijn de gronden echter zo schaars en zo duur dat het voor de schoolbesturen bijna onmogelijk wordt om nog te bouwen. Eenzelfde opmerking geldt voor de crèches. Bovendien bepalen de Vlaamse investeringsregels dat men met Vlaamse subsidies geen grond mag aankopen. Dan loopt men op een bepaald moment vast. *Peter Cabus* zei dat het BRV zal uitgaan van het principe dat er in grote bouwprojecten ruimte moet worden voorzien voor scholen en crèches, maar misschien zal dat niet voldoende zijn. Misschien moeten er wettelijke verplichtingen worden opgelegd. *Peter Cabus* belooft dat hij deze suggestie zal meenemen in het afwegingsproces.

5. Uiteenzetting door prof. Chris Kesteloot, afdeling Geografie KU Leuven

Professor *Chris Kesteloot*, verbonden aan de afdeling Geografie KU Leuven, verontschuldigt zijn collega André Loeckx die afwezig is om gezondheidsredenen. Hij zal een deel van de tussenkomst van André Loeckx overnemen.

Zijn bijdrage is gebaseerd op het werk binnen Metaforum, een soort van denktank binnen de KU Leuven, die probeert om de geproduceerde kennis ten dienste te stellen van de samenleving. Binnen Metaforum is er ook een werkgroep die nadenkt over Brussel en die zijn ideeën op een toegankelijke manier verwoordt heeft in de publicatie 'Wat met Brussel?'. Hij zal enkele elementen van die publicatie behandelen.

Bij de bespreking van de Brusselse problemen heeft Metaforum de aandacht toegespitst op de relaties tussen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de rand. Daarbij is er nog discussie mogelijk over de precieze betekenis van de term rand. Daarbij worden er vier pistes ontwikkeld (zie verder).

Hij overloopt een aantal kaarten. Het is duidelijk dat Brussel groter is dan de negentien gemeenten. Vanuit Brussel worden er heel wat bedrijven in België gecontroleerd. De blauwe cirkels op de kaart geven de toegevoegde waarde van deze bedrijven weer. Brussel bekleedt ook een belangrijke positie in de internati-

onale netwerken. Via niet-gouvernementele organisaties en juridische internationale diensten staat Brussel in verbinding met de grote steden in de wereld.

Het Brusselse stadsgewest – ruimer dan het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest – heeft ook troeven in termen van tewerkstelling en toegevoegde waarde in België. Hij illustreert dit aan de hand van een kaart over de tewerkstelling in 2009. De kleur van de cirkels geeft de evolutie van de tewerkstelling weer. Blauw wijst op een vermindering van de tewerkstelling, geel op een toename die lager is dan het landelijke gemiddelde en rood op een grotere toename. Daaruit blijkt dat de grote steden zoals Brussel, Antwerpen, Gent, Luik, en Charleroi geen sterke toename kennen. Er is wel een sterke toename in de periferie van die steden. Voor Brussel ziet men de grootste groei in een brede rand rond Brussel, namelijk in Zaventem, Halle, Waver, Louvain-la-Neuve, Leuven en Mechelen.

Filip De Maesschalck heeft het al gehad over de migratie van de stad naar de periferie. De suburbanisatie is een sociaal selectief proces. Van de jaren 1960 tot de jaren 1990 is men in het Brusselse geëvolueerd van een rijk centrum met een arme rurale rand naar een arm centrum met een rijke periferie. De cijfers van 2011 tonen aan dat de rijke rand verder uitdeint.

Een volgende kaart geeft de evolutie van het totaal belastbaar inkomen van 1975 tot 2005. Spreker heeft het nog niet geactualiseerd, maar er zijn al cijfers beschikbaar tot 2012 of 2013. Dat zal het algemene beeld echter niet veranderen. In de roodgekleurde gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en in enkele andere gemeenten is het totale inkomen van de bewoners, in constante prijzen, over een periode van dertig jaar niet veranderd. In Etterbeek is er zelfs een afname met 1 percent. Voor de andere gemeenten is er een toename met maximaal 10 percent. De diepblauwe zones zijn gemeenten waar het totale inkomen verdubbeld en soms wel verdrievoudigd is. Dat heeft uiteraard te maken met de bevolkingsevolutie. Van 1970 tot 2000 daalde de Brusselse bevolking en was er een grote werkloosheid. Momenteel neemt de Brusselse bevolking toe, maar de mensen die de stad binnenkomen hebben over het algemeen een laag inkomen. Er is wel degelijk sprake van gentrificatie in Brussel, maar dat proces is niet in staat om de diepe tendensen te veranderen. De mensen die een opwaartse carrière kunnen realiseren, verhuizen vaak naar de rand. Deze evolutie heeft gevolgen voor de fiscaliteit. In feite gebeurt er een negatieve herverdeling. De mensen van het centrum betalen voor de openbare diensten die ook gebruikt worden door de bewoners van de periferie. Vermits het centrum arm is, is er ook een grotere vraag naar sociaal beleid. Het resultaat is dat de belastingvoeten, bijvoorbeeld de toeslag op de personenbelasting, hoger ligt in de arme gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest dan in de rijkere gemeenten van de periferie.

Die tendens blijkt ook uit het percentage van het kadastraal inkomen dat naar de gemeenten vloeit. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft nagenoeg systematisch hogere aanslagvoeten dan de aangrenzende gemeenten van de rand, behalve misschien een aantal rijkere gemeenten in het oosten van Brussel.

Eigenlijk zou men de stad kunnen vereenvoudigen op basis van een aantal concentrische cirkels. De jobs en de diensten bevinden zich voornamelijk in het centrum, al is er een verschuiving merkbaar naar de periferie. Daarbuiten is er een tweede cirkel van armen en nieuwkomers. In een volgende cirkel vindt men de middenklasse en de rijkere bevolking. Eigenlijk heeft de stad te maken met drie groepen van mensen. In het centrum zijn dat de armen en de nieuwkomers en daarnaast de middenklasse die in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest woont en die het beleid van het centrum mee kan bepalen, op basis van een stemplicht als Belg of van een stemrecht als EU-onderdaan. Daarnaast zijn er de pendelaars, de stadsgebruikers. Zij hebben op een onrechtstreekse manier een relatief grote politieke macht over wat er gebeurt met Brussel. Vooreerst kiezen ze – als het om Vlamingen

gaat – hun vertegenwoordigers in het Vlaams Parlement, dat ook bevoegd is voor gemeenschapsmateries in Brussel. Ze kiezen ook vertegenwoordigers op federaal en op Europees niveau. Bovendien ontmoeten de burgemeesters van de Rand en de politieke mandatarissen van het centrum elkaar en overleggen ze over het stedelijk beleid. Er zijn dus kanalen waarlangs de stadsgebruikers invloed hebben op de stad.

Voor de evolutie van de stad ziet spreker verschillende scenario's. Een eerste mogelijkheid is dat de diensten en de jobs verhuizen naar de periferie waar er edge cities ontstaan. Als men die tendens doortrekt, krijgt men een nutteloos centrum. De armen en de migranten kunnen het centrum dan niet meer gebruiken als een plek waar ze allerlei kansen kunnen ontwikkelen of waar ze in contact kunnen komen met de middenklasse. Dan kwijnt de stad weg, zoals gebeurd is in bepaalde Amerikaanse steden. Een tweede scenario is het voeren van een beleid waarbij het centrum nog kansen biedt aan de middenklasse en aan de stadsgebruikers. Dat betekent dan dat de armen moeten gedisciplineerd worden. Dat kan leiden tot een repressieve stad. Dat probleem raakt nooit opgelost want er zijn altijd nieuwkomers. Deze twee scenario's bieden geen rooskleurig toekomstbeeld van de Brusselse metropolitane ruimte.

Een derde mogelijkheid is de overlegstad, waarbij de stad bekeken wordt vanuit het centrum. Daarbij moeten de drie types van bewoners samen nadenken over de toekomst. Daarbij gaat het niet alleen om het gebruik van het centrum, maar ook over de andere mogelijkheden van de stad zoals cultuur, ontspanning en groen. Dan wordt het een gedeelde metropolitane ruimte. Dat vergt het ontwikkelen van solide instellingen. Deze derde oplossing is de beste voor iedereen.

De Metaforumgroep heeft vier pistes naar voren geschoven. De groep denkt dat de huidige situatie, waarbij de gewestgrenzen ook taalgrenzen zijn, behouden dient te blijven, maar dat men er misschien iets minder houderig moet mee omgaan gezien de grote bewegingen tussen de rand en de stad, dagelijks of via verhuisbewegingen. Verder is er de evolutie van Brussel van uitstralingspunt voor België, naar hoofdstad van Europa. Ten derde is er de vormgeving van de metropolitane ruimte. Daarbij vertrekt André Loeckx van de gedachte dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, Vlaams-Brabant en Waals-Brabant drie gemeenschappelijke ruimtelijke elementen hebben, namelijk het kanaal, de ring rond Brussel en het Zoniënwoud, een groen centrum van een grote metropolitane ruimte. Dat moet verder uitgewerkt worden. Chris Kesteloot heeft meer nagedacht over het creëren van een overlegstad. Dat vergt een soort van pact tussen de drie types bewoners van de stad. Dat betekent dat de stadsgebruikers extraterritoriale rechten zouden krijgen, directe inspraak in het beleid van de metropool. Als armen en migranten mee de toekomst van de stad moeten bepalen, dan moeten ze politiek versterkt worden. Op dit ogenblik zijn ze het minst vertegenwoordigd in de politieke instellingen. Een grotere politieke macht betekent ook een sterk sociaal beleid. Onmondige mensen zullen hun eventuele politieke rechten namelijk niet gebruiken.

Ten slotte toont hij een kaart over het aandeel van de jongeren in het Brusselse. In de rood gekleurde gebieden zijn de jongeren oververtegenwoordigd, in de groene zijn ze ondervertegenwoordigd. Daaruit blijkt dat de aankomsthaven van de migranten, namelijk het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de arme sikkels rond Brussel, een fantastisch reservoir is van jongeren. Dat is de toekomstige bevolking van de metropolitane ruimte. De toekomst van de Vlaamse Rand ligt dus in het centrum van Brussel.

6. Vragenronde

Jo De Ro vindt dat de diensten voor ruimtelijke ordening zich voortdurend zouden moeten bedienen van dergelijke kaarten. Uit de laatste kaart blijkt dat Brussel

en bepaalde delen van de rand een heel jonge bevolking hebben. Momenteel is er in Brussel en in sommige delen van het Vlaamse Gewest echter onvoldoende openbare groene ruimte om kinderen op een positieve manier te laten opgroeien. De rode zone op de kaart stemt overeen met de Kanaalzone, waartoe ook Vilvoorde behoort en die men kan doortrekken tot Mechelen. Het betreft de meest dichtbevolkte zone.

Hij staat positief tegenover de term stadsgebruiker die minder vrijblijvend is dan de term pendelaar. Pendelen impliceert namelijk dat men alleen naar de stad komt om te werken. De term stadsgebruiker impliceert ook dat men naar een overlegmodel dient te gaan. Eigenlijk is er ook een dergelijke term nodig voor Brussel waarbij alle bestuurslagen – de gemeenten, de provincie, het gewest, het federale niveau en zelfs de Europese instellingen – betrokken zijn om samen een toekomstvisie uit te werken. Alle woorden van de voorbije vijftig jaar werden immers ooit al misbruikt. Deze periode met drie jaar zonder verkiezingen is misschien bij uitstek geschikt om eens een aantal jaar vooruit te denken.

Hij stelt voor om de informatie over het kwijnende fiscale draagvlak in Brussel en het groeiende fiscale draagvlak in de rand te actualiseren. Hij denkt dat de tegenstellingen nog frappanter zullen zijn als rekening wordt gehouden met de sterke demografische evolutie van de periode 2005-2015.

Karl Vanlouwe heeft belangstelling voor de visie van de heer Kesteloot rond de overlegstad en de gedeelde metropolitane ruimte. Daarbij is het de bedoeling om de stadsgebruikers en de groep van armen en nieuwkomers meer te betrekken bij het beleid. Het verbaast hem echter dat de heer Kesteloot niet spreekt over een vereenvoudiging van het Brusselse institutionele kluwen.

Verder stelt hij vast dat Brussel niet alleen een zakenstad is, maar ook een diplomatenstad. Er zijn heel wat internationale instellingen in Brussel. Deze buitenlanders maken gebruik van de stad of wonen er zelfs. Hoe kan men hen beter betrekken bij de stad? Misschien kan men deze mensen onderverdelen bij de stadsgebruikers, maar hijzelf ziet dit als een afzonderlijke categorie.

Joris Poschet bedenkt dat men met cijfers en met kaarten veel kan bewijzen. Hij zou ook wel eens een kaart willen zien van het percentage sociale woningen in de negentien Brusselse gemeenten en in de brede Vlaamse rand. In zijn gemeente, Watermaal-Bosvoorde, bedraagt het aandeel van de sociale woningen bijna twintig percent. Misschien is er een relatie met de achteruitgang van het inkomen in vergelijking met het nationale gemiddelde.

Chris Kesteloot streeft naar een overlegstad. Daarvoor moet men een aantal stevige structuren ontwikkelen. Aan welke nieuwe politieke instellingen denkt hij dan? Hoe ziet hij de inspraak van de stadsgebruikers?

Hij stelt vast dat de socio-economische kenmerken van de Brusselse Kanaalzone blijven doorlopen buiten de gewestgrenzen. Ziet de heer Kesteloot mogelijkheden om te werken op basis van de Kanaalzone?

Katia Segers ziet iets in de idee van de overlegstad. Ze denkt dat men de rand en Brussel niet los van elkaar kan blijven bekijken. Hoe ziet Chris Kesteloot dat pact tussen rijk en arm en de directe inspraak van de stadsgebruiker? Impliceert dat ook dat de stadsgebruikers financieel bijdragen aan de stad, en zo ja, hoe?

Chris Kesteloot vindt het positief dat Jo De Ro de ruimte voor jongeren en kinderen niet bekijkt vanuit het suburbane model dat de open ruimte privatiseert in de tuin rond de villa. Dit model is in België voornamelijk ontwikkeld na de Tweede Wereldoorlog. Die ruimtelijke vormgeving van het wonen leidde tot een bepaald

consumptiemodel dat nieuwe afzetmarkten creëerde voor de economie. Dat was de basis van de sterke economische groei in de naoorlogse periode. Door de relatief goedkope gronden en de afwezigheid van een strakke planning, ontstond er een uitgedeelde stad waar men zich onmogelijk kan verplaatsen zonder auto. Om de eigendomsverwerving en de auto te financieren, waren er dan weer twee inkomens nodig. Dat betekent ook dat de huishoudelijke taken efficiënter uitgevoerd moeten worden, wat op zijn beurt een mechanisering van het huishouden vereist. Het sociaal overleg van die periode leidt ook tot een stijging van de inkomens. Op die manier wordt het ook mogelijk om al die dingen te kopen. Dat is het Fordistische model. Dat mechanisme is niet helemaal verdwenen. Bepaalde groepen reproduceren die processen en die consumptiewijzen nog altijd. Dat zit ook diep verweven in de mentaliteit. Zodra men kinderen heeft, vindt men het nodig om een huis met een tuin te kopen.

Er zijn echter andere mogelijkheden. In de Italiaanse en de Spaanse steden kende de industrialisering na de Tweede Wereldoorlog een andere ontwikkeling dan bij ons. Daar was het de gewoonte om in het midden van de dag terug naar huis te gaan om te eten en om een siësta te doen. Er waren dus vier verplaatsingen per dag. Daarom moest de afstand tussen de werkplaats en de woonplaats korter zijn. De mensen leven dus in de stad, over het algemeen zonder tuin en zonder auto. Ze gaan te voet naar het werk. Zo krijgt men compacte steden. In Nederland heeft men ook lang een beleid gevoerd van een compacte stad. Dat leidt tot een heel andere consumptiewijze en een andere houding ten opzichte van groen.

Soms moet men dus op zoek gaan naar nieuwe mogelijkheden. In de ruimtelijke ordening moet men tegelijkertijd streven naar verdichting en naar meer openbare groene ruimte en ontmoetingsruimte. De kwaliteit van die openbare ruimtes moet zo hoog mogelijk zijn zodat de mensen er effectief gebruik van maken.

Hij beaamt dat het belangrijk is om op zoek te gaan naar goede termen, zoals de term stadsgebruiker. Men moet woorden vinden die de mensen niet verdelen, maar samenbrengen. Misschien kunnen wetenschappers en politici samen naar dergelijke termen zoeken.

Hij erkent dat de veelheid van de Brusselse instellingen, die het resultaat is van compromissen, de onderhandelingen bemoeilijkt. Om een metropolitane ruimte uit te rusten voor het voeren van een politiek beleid kan men gebruikmaken van gecentraliseerde en gedecentraliseerde modellen. Beide hebben voor- en nadelen, maar als ze goed uitgevoerd worden, zijn ze evenwaardig. Het nadeel van een gedecentraliseerd systeem, zoals dat van de negentien Brusselse gemeenten, is dat er constant overleg nodig is tussen die instellingen. Het voordeel is echter dat de instellingen dicht bij de bevolking staan. Binnen een gecentraliseerd systeem moet men zorgen voor voldoende interne differentiatie in het beleid. De keuze voor een bepaald model is een politieke keuze.

Men zou de internationale gemeenschap kunnen bekijken als een vierde groep binnen het model, maar dat zou het model alleen maar ingewikkelder maken. Een probleem is dat die mensen tijdelijk in de stad wonen en opnieuw vertrekken als hun termijn of hun opdracht achter de rug is. Daarom zien ze de stad soms als een soort van wegwerpstad. Er worden inspanningen gedaan om minstens de administratie van de internationale instellingen meer bij de stad te betrekken. Europese ambtenaren krijgen ook de kans om vormingssessies te volgen over Brussel. In sommige Brusselse gemeenten zijn er zelfs gemeenteraadsleden die afkomstig zijn uit de groep van de expats.

Het is inderdaad problematisch dat sommige mensen de diensten en de infrastructuur van de stad wel gebruiken, maar er niet voor betalen. Hij denkt dat het erop aankomt een betrokkenheid bij de stad te creëren. Daarmee zouden ook

verantwoordelijkheden gemoeid moeten zijn, in de eerste plaats op het vlak van de financiering. Op dit ogenblik is er een negatieve herverdeling. De bewoners betalen mee voor de stadsgebruikers. Als de stadsgebruikers mee betalen, dan zou men hen als tegenprestatie extraterritoriale rechten kunnen toekennen om mee te praten over de toekomst van de stad. Misschien moet men dit echter zien als een bijkomende inspanning en niet als een tegenprestatie.

Hij beschikt over de nodige gegevens om een kaart te maken van de sociale woningen. Hij erkent dat de structuur van de huisvestingsmarkt in hoge mate de woondynamieken bepaalt. In de sociale woningen wonen nu, meer dan vroeger, mensen die de sociale huisvesting echt nodig hebben. De gemeenten met sociale woningen krijgen ook bewoners waarvoor er een sociaal beleid nodig is. Daarom is het belangrijk om de sociale huisvesting te spreiden. Over het algemeen zijn het de rijkste gemeenten die de meest weigerachtige houding aannemen tegenover sociale huisvesting.

In zijn pleidooi voor de overlegstad had hij misschien niet het woord instellingen moeten gebruiken. Het is niet zijn bedoeling om een bijkomend parlement in het leven te roepen. Hij gebruikt het woord instelling veeleer in zijn sociologische betekenis van relatief duurzame sociale relaties die het collectieve leven mee bepalen. Als men een overlegstad wil creëren, moet men vooral de netwerken koesteren. Het Intergewestelijk Informatieforum en de Brusselse Raad voor het Leefmilieu (BRAL) zijn goede voorbeelden. Het kunnen dus politieke netwerken zijn, netwerken tussen ambtenaren of netwerken tussen culturele of economische actoren. Als de netwerken voldoende sterk zijn, dan moet men de mensen ertoe brengen om samen na te denken over de toekomst van de overlegstad. Het belangrijkste is het creëren van een gemeenschappelijk bewustzijn en een gemeenschappelijke identiteit. Dat zou betekenen dat er een democratische basis is. Naar buiten toe heeft de overlegstad gemeenschappelijke belangen die ze op de hogere niveaus ter sprake kan brengen.

Het betrekken van de stadsgebruikers zou ook moeten impliceren dat ze mee betalen. Men zou de toeslag op de personenbelasting kunnen verdelen tussen de woongemeente en de werkgemeente, zoals in sommige landen nu al het geval is. Een vorm van participatieve democratie is het participatief budget. Binnen een participatieve democratie worden de stadsgebruikers mee uitgenodigd om na te denken over problemen in het ruimtelijk gebied waarbij zij betrokken zijn. Als er budgetten uitgetrokken worden voor de inrichting van de stad, dan zouden de stadsgebruikers uitgenodigd worden om daarover mee te beslissen.

7. Uiteenzetting door Eva Fonteyn, projectcoördinator Reconversie Vilvoorde-Machelen

Eva Fonteyn is projectcoördinator Reconversie Vilvoorde-Machelen, in het kader van de erkenning als strategisch project door het departement Ruimte Vlaanderen. Daarnaast is ze ook projectleider voor verschillende stadsvernieuwingsprojecten in de Vilvoordse Kanaalzone.

Ze zal het vooral hebben over de enorme demografische groei in Vilvoorde, en meer algemeen in de Noordrand van Brussel. Spreekster zal ook een aantal geplande ruimtelijke ontwikkelingen in dat gebied toelichten. Ze gaat in op de knelpunten en op de eventuele conclusies.

Eva Fonteyn stelt vast dat Vilvoorde vandaag de snelst groeiende stad van Vlaanderen is. Tussen 2004 en 2014 is de totale bevolking van Vilvoorde met ongeveer 14 percent gestegen is. Dat is meer dan het dubbele van de groei in de andere Vlaamse regionale steden en in het Vlaamse Gewest.

Vilvoorde is ook de jongste stad in Vlaanderen. In de leeftijdscategorie tussen 0 en 19 jaar bedraagt de groei voor die periode namelijk 26 percent, terwijl de bevolking van boven de 65 jaar lichtjes afgenomen is. In de andere Vlaamse regionale steden is er voor de leeftijdscategorie tussen 0 en 19 jaar een toename met 7 percent en is er voor de leeftijdscategorie van boven de 65 jaar eveneens een stijging. Op Vlaams niveau is er voor de leeftijdscategorie van 0 tot 19 jaar een stijging met 3 percent, en voor de leeftijdscategorie van boven de 65 jaar een stijging met 15 percent. In de categorie tussen 0 en 17 jaar worden de cijfers nog frappanter. Het aantal kinderen tussen 0 en 2,5 jaar is bijvoorbeeld met bijna 400 eenheden gestegen. Dat is een toename met 34 percent. De bekommernis van de stad over de voorzieningen voor de allerjongste groep is dus terecht. De Vlaamse cijfers waarop ze zich hier baseert, zijn echter onvoldoende gedetailleerd. Dat leidt tot een onderschatting van de problematiek. De Vlaamse Regering ging ervan uit dat de stad Vilvoorde in 2015 de kaap van de 42.000 zou overschrijden, maar in werkelijkheid is dat in april 2014 al gebeurd.

Vilvoorde is een stad van historische migratie, net zoals de Kanaalzone in Brussel. Op dit ogenblik gaat de internationalisering echter nog sneller. Op dit ogenblik telt Vilvoorde 13 percent vreemdelingen. Dat is dubbel zoveel als in de structuurondersteunende steden in Vlaanderen of in het Vlaamse Gewest. Als men daar de personen bij telt met een Belgische nationaliteit, maar van buitenlandse herkomst, dan gaat het bijna over de helft van de bevolking, terwijl dit voor het Vlaamse Gewest op ongeveer 18 percent zit. In de leeftijdsgroep tussen 0 en 2,5 jaar is 71,5 percent van de bevolking van Vilvoorde van buitenlandse herkomst.

De stad zit in een superdynamiek. Het is de snelst groeiende stad en de jongste stad. De dynamiek van de Brusselse Kanaalzone zet zich dus door naar Vilvoorde. Ook Machelen, Zaventem, Neder-Over-Heembeek en Strombeek-Bever maken deel uit van de Noordrand waar de verstedelijking veel sterker is dan in de rest van de Brusselse rand. De Noordrand vormt momenteel de eerste linie van de migratie uit Brussel. In de Noordrand is de stijging zelfs nog groter dan het gemiddelde van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Die sterke groei heeft te maken met een hoge nataliteit en met buitenlandse migratie. Eigenlijk heeft Vilvoorde een typisch Brusselse bevolkingsmix. Er is ook de sociale mobiliteit van de lagere middenklasse met een migratieachtergrond.

Gezien de toenemende verstedelijking moet men op een heel andere manier omgaan met de ruimtelijke ontwikkelingen in de Noordrand. In dit gebied is er eigenlijk behoorlijk wat ruimte ten gevolge van de desindustrialisatie. Er is een reconversiegebied van ongeveer 250 hectare. Deze verlaten terreinen vergen echter afbraak- en saneringswerken.

Het komt er dus op aan om de stedelijke functies en diensten in de Noordrand te versterken, om woningen en voorzieningen te bouwen. Het plan-MER van 2009 voor het RUP VSGB ging ervan uit dat er in de ruime omgeving van Zaventem ongeveer 2000 nieuwe woningen nodig waren. Die schatting is echter al volledig achterhaald. Het onderwijs kent eveneens grote capaciteitsproblemen. Ook de zorgfunctie vergt bijzondere aandacht. De mobiliteit is een specifiek probleem. Momenteel is de Noordrand nog voornamelijk op de auto gericht. Er zijn een aantal sterke infrastructuren, vooral in de noord-zuidrichting. De ring die dwars door de rand heen gaat, biedt geen antwoord op de stedelijke verplaatsingen in de rand zelf. Eigenlijk vergt dit een aanpak die de gemeente- en de gewestgrenzen overschrijdt. De toename van de bevolking impliceert ook een grote economische herontwikkelingsopgave in de Noordrand.

Eva Fonteyn illustreert aan de hand van een plan hoeveel infrastructuur er vandaag aanwezig zijn. De meeste infrastructuur functioneren zoals gezegd in de noord-zuidrichting, met uitzondering van de ring. Het gebied is gekenmerkt door het feit

dat Brussel zijn industrie in het verleden gedeeltelijk naar de rand heeft geduwd. Tot de jaren 1970 was Vilvoorde en omgeving een belangrijk industrieel bekken. Ondertussen zijn bijna alle grote fabrieken gesloten. Het is een gigantische opgave om aan dat gebied, op het frictieveld tussen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het Vlaamse Gewest, een nieuwe identiteit te geven.

Het overzicht van de ruimtelijke plannen die vandaag ter tafel liggen toont aan dat de gebieden met elkaar verweven zijn, maar dat de beslissingen worden genomen op verschillende beleidsniveaus. Bovendien is er heel weinig afstemming. Xaveer De Geyter heeft in 2006 al een groot masterplan gemaakt om een nieuwe dynamiek te brengen in de Kanaalzone tussen Vilvoorde en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Dit plan legde de nadruk op het realiseren van nieuwe woningen, aansluitend op de kern van Vilvoorde. De economische herontwikkeling zag men vooral ten zuiden van het viaduct.

Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest wil het gebied Schaarbeek Vorming een aantal logistieke functies geven. Achter het station van Vilvoorde en op de terreinen van Renault, dat nu al meer dan vijftien jaar gesloten is, wil men ook een aantal projecten opstarten. Spreekster denkt dat men de logistiek van een groot metropolitaan gebied op een gezamenlijke manier moet bedenken.

Eva Fonteyn geeft een overzicht van de ruimtelijke ontwikkelingen tussen 2015 en 2025. Voor Vilvoorde zitten er momenteel meer dan 3000 nieuwe woningen in de pipeline, waarvan ongeveer 2000 in het reconversiegebied. Ook in Neder-Over-Heembeek zijn er bijna 1000 nieuwe woningen gepland. Ondertussen zijn er bijna 200 gerealiseerd in Neder-Over-Heembeek, net op de grens met Vilvoorde. Die woningen zijn nagenoeg niet ontsloten door het openbaar vervoer. Ook in Machelen zijn er heel wat projecten gepland om de bevolkingstoename op te vangen.

In de Kanaalzone nabij het centrum van Vilvoorde zouden er de komende vijftien jaar dus bijna 2000 nieuwe woningen worden gebouwd. Daar komen nog de projecten bij langs de Kerklaan, een belangrijke structurerende as die men zou leggen tussen de waterfrontontwikkeling van Vilvoorde en de nieuwe fiets- en voetgangersbrug naar het recreatiedomein Drie Fontein en verder naar de groenassen in Grimbergen. Deze sterke as kan de bijkomende bevolking deels opvangen in de komende jaren als ze voldoende kwalitatief is.

In het reconversiegebied is er, sinds het GRUP VSGB, dat van kracht is sinds 2011, een gigantische dynamiek ontstaan, voornamelijk op de projecten die voldoende rendement opleveren, namelijk wonen en retail. Men zou echter ook voldoende instrumenten moeten hebben voor het realiseren van minder rendabele programma's zoals publieke voorzieningen, groene structuren of bedrijventerreinen. De groene structuren passen binnen een integrale visie. Die functies kunnen niet voor elk project afzonderlijk worden gerealiseerd.

De Vlaamse overheid kan in dit gebied gebruikmaken van de brownfieldconvenanten. Dat impliceert dat ze fiscale voordelen toekent aan ontwikkelaars die het risico nemen om aan de slag te gaan op dergelijke vervuilde sites. Binnen die convenanten zou er voldoende aandacht moeten zijn om ook de maatschappelijke belangen in de geplande ontwikkelingen te laten doorwegen.

Ze vraagt zich af of het GRUP VSGB het gepaste instrument is om een globale aanpak te sturen die ook oog heeft voor minder rendabele voorzieningen zoals scholen, crèches, groen en openbaar vervoer.

De stad Vilvoorde is momenteel meer dan vijftien jaar bezig met het project Vilvoorde Watersite. Men wil de globale ontwikkeling kamer per kamer realiseren, telkens op basis van een pps-overeenkomst. Momenteel staat men het verst met

het Kanaalpark, de ontwikkeling die het dichtst bij het centrum ligt. Daar worden, behalve 500 nieuwe woningen, ook kantoren, diensten, publieke voorzieningen en een parkstructuur gerealiseerd.

Het volgende grote stadsvernieuwingsproject is Vier Fontein. Daar worden er ongeveer 1000 nieuwe woningen gerealiseerd, opnieuw binnen een pps-concept. Er is veel aandacht voor het publieke domein. Er wordt ook voorzien in een basisschool. Het gaat echt om een erg denses project. Dat kan ook niet anders als er zoveel saneringswerk nodig is vooraleer men een eerste steen kan leggen. Het vergt veel overleg om de kwaliteit van de globale ontwikkeling te bewaken.

Het Broek is een gebied tussen het Kanaalpark en de Vier Fontein. Daar worden er vooral ingrepen gedaan in het bestaande woonweefsel. Het OCMW bouwt hier een nieuw rusthuis en een crèche. Het is ook de bedoeling om een andere plaats te zoeken voor bepaalde bedrijven, die voor weinig tewerkstelling zorgen en vooral actief zijn in de logistiek. Deze bedrijven zijn minder complementair met het wonen en moeten elders in de stad een plek krijgen.

Ze besluit dat er in Brussel en in de Noordrand zeer gelijklopende ruimtelijke uitdagingen zijn. Een globale aanpak wordt echter bemoeilijkt door tegenstrijdige beslissingen. Er is concurrentie tussen de investeringen. Er zijn weinig mechanismen om te zorgen voor een gelijke verdeling van de lasten en de lusten. Er is dus een totale aanpak nodig.

8. Vragenronde

Joris Poschet beaamt dat er nood is aan meer overleg. Hij kan zich niet herinneren dat er, in de tijd dat hij in de raad van bestuur van de Brusselse Zeehaven zat, ooit overleg gepleegd is met de stad Vilvoorde. Hij heeft ook niet de indruk dat de verantwoordelijken voor het reconversiegebied Machelen-Vilvoorde contact opgenomen hebben met Alexandre Chemetoff, die in opdracht van de Brusselse Regering werkt aan de ontwikkeling van de Kanaalzone. Hij vindt weliswaar dat de heer Chemetoff meer aandacht zou moeten hebben voor de economische ontwikkeling van de Kanaalzone en dat hij zich niet zou mogen beperken tot het bouwen van architectonische pareltjes. Ook de inplanting van bpost op de Carcoke-site is niet bij iedereen in goede aarde gevallen.

Michel Doomst wil weten of het mogelijk is om de extra bevolking in te passen op de plaatsen waar zich nu verlaten bedrijventerreinen bevinden, en dat zonder te grote verstedelijking te creëren. Heeft de privésector belangstelling om daarop in te spelen?

Lieve Maes vraagt in hoeverre men de bestaande bedrijven, bijvoorbeeld Cargill, bij de planning betrokken heeft.

Jo De Ro had voorgesteld om Eva Fonteyn uit te nodigen omdat er op het terrein slechts weinig mensen zijn die functioneren tussen het provinciale en het gemeentelijke niveau. Eva Fonteyn was actief in twee gemeenten en daardoor had ze ook contacten met de provincie en met het gewest. Hij wil weten of er nog andere mensen op die schaal werken, en zo ja, of ze contact hebben met elkaar.

Het principe werd aanvaard dat men binnen grote projecten ook aandacht moet hebben voor nevenfuncties zoals zorg en mobiliteit. Zijn er op het lokale niveau voldoende hefboomen aanwezig om dat te realiseren? Zijn er ook wettelijke hefboomen nodig? Voor een grotere ontwikkelaar kan het interessant zijn om zelf zorgfuncties te ontwikkelen. Anders krijgt hij zijn woningen misschien niet verkocht. Jo De Ro kent ook voorbeelden waar niet-private ontwikkelaars niet zorgen voor voorzieningen. Dat was bijvoorbeeld het geval in Neder-Over-Heembeek, in een project

van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de stad Brussel. Dat heeft gevolgen voor Vilvoorde en voor Laken.

Katia Segers weet dat de deadline voor het indienen van bezwaren voor het GRUP VSGB afloopt op 18 mei. Wat bedoelt Eva Fonteyn met haar vraag of het VSGB wel het gepaste instrumentarium is? De talrijke bezwaren zullen wellicht opnieuw tot vertraging leiden. Welke impact zal dat hebben op de projecten die ze daarnet heeft opgesomd? Welke impact zal het Uplace-project hebben op de ontwikkeling van Vilvoorde en Machelen?

Eva Fonteyn antwoordt dat Chemetoff in zijn analyse rekening gehouden heeft met de ontwikkelingen in de Vilvoordse Kanaalzone. Ondertussen zijn er wel contacten geweest tussen ambtenaren op lokaal en gewestelijk niveau. Het is wel al anderhalf jaar geleden dat ze nog iets gehoord heeft over de verdere stappen in de plannen van Chemetoff voor de ontwikkelingen in de Brusselse Kanaalzone. Ze denkt dat dit zal opgevangen worden in het kader van T.OP Noordrand.

De communicatie tussen de lokale besturen en tussen de mensen die actief zijn op het terrein is inderdaad heel belangrijk. Ze betreurt dat er geen voorafgaandelijk overleg is geweest over de inplanting van de gevangenis of van bpost, op Brussels grondgebied. Men zou niet mogen wachten tot er openbare onderzoeken lopen om elkaar daarover aan te spreken.

Op de vraag of de Noordrand in staat is om de toevloed aan nieuwe mensen op te vangen antwoordt ze dat er in de Noordrand, en meer specifiek in Vilvoorde en Machelen, heel wat terreinen beschikbaar zijn, zij het dat er eerst afbraak en sanering nodig is. Er is zeker interesse vanuit de privémarkt. Het is echter de vraag of het gecreëerde aanbod zal overeenstemmen met de marktvraag, dus of de bevolkingsgroep die naar Vilvoorde komt, zijn weg zal vinden binnen de nieuwbouwprojecten. Men zal dus zeker ook voldoende oog moeten hebben voor betaalbaar wonen.

Een belangrijke doelstelling van het beleid is dat eengezinswoningen in de stadskern van Vilvoorde niet langer zouden worden onderverdeeld in verschillende kleine entiteiten. Het is de bedoeling dat er een goede mix gerealiseerd wordt, zodat niet alleen de Kanaalzone aantrekkelijk wordt, maar ook de kern van de stad aantrekkelijk is voor gezinnen.

Dat is niet mogelijk zonder een grote inzet van mankracht. Het ontwikkelen van een ruimtelijke visie en de implementatie ervan is een intensief werk. De stad kan zelf geen gronden kopen. Daarom komt het erop aan om de grondeigenaars te overtuigen om mee te stappen in een bepaalde visie.

De stad Vilvoorde is blij met de aanwezigheid van Cargill op haar grondgebied, een bedrijf dat een grote tewerkstelling realiseert. De stad wil dat verder faciliteren. Binnen de ontwikkeling van de Kanaalzone is er immers ook ruimte voor economische activiteiten. Welke economische activiteiten kan men best zo dicht mogelijk bij het station lokaliseren, zodat mensen niet de auto hoeven te nemen om zich naar het werk te verplaatsen? Waar wil men de meer logistieke bedrijven inplanten? De opmaak van masterplannen zet blijkbaar de verbeelding aan het werk in een aantal bedrijven. Ontwerpend onderzoek is een belangrijk instrument om mensen ervan te overtuigen om mee te gaan in een bepaalde ruimtelijke ontwikkeling.

Op Vlaams niveau zijn er verschillende strategische projecten erkend, waarvan sommige gemeentegrensoverschrijdend zijn. In de Zuidrand van Brussel is er nog een ander strategisch project, in de Zennevallei. Het gaat over vergroening en over de waterkwaliteit van de Zenne. Er zijn niet zo veel mensen bezig met het soort werk dat spreekster doet, waarbij er een vertaalslag gebeurt tussen lokale

besturen, provincies en gewesten. Ze is ervan overtuigd dat er mensen met terreinkennis nodig zijn om een input te geven in de grotere beleidsvisies.

In antwoord op de vraag naar mogelijke hefboomen om uitdagingen zoals zorg en mobiliteit aan te pakken, verwijst ze naar de brownfieldconvenanten. Daarin zou men sterker moeten sturen op meerwaardecreatie voor de hele bevolking. Men zou bijvoorbeeld minimumnormen kunnen opleggen voor het ontwikkelen van scholen, in functie van de concrete behoeften. In een GRUP VSGB zou men ook grote groene structuren kunnen vastleggen. Dat zou beter zijn dan het vastleggen van een percentage groen voor elke vergunningsaanvraag. Dat leidt tot een versnippering van groen dat voor niemand toegankelijk is, bijvoorbeeld in bedrijventerreinen.

Op de vraag of het GRUP VSGB cluster C3 een goed instrument is antwoordt ze met een verwijzing naar de beleidsmemo aan de Vlaamse Regering, in het Masterplan Vilvoorde-Machelen van enkele jaren geleden. Daarin werd een instrumentarium voorgesteld voor het realiseren van een dergelijke globale visie. Vooreerst is er een grondbeleid nodig. Dat betekent dat men moet beschikken over middelen om grondposities in te nemen, bijvoorbeeld om een nieuwe locatie te vinden voor een bedrijf. Er is ook behoefte aan hefboomfinanciering, want behalve wonen en retail zijn er niet veel rendabele programma's. Minder rendabele programma's worden dus op de lange baan geschoven. Men kan ook een vereffeningssysteem invoeren om de lusten en de lasten in een dergelijk gebied gelijk te verdelen. Het kan ook interessant zijn om ruimtelijke uitvoeringsplannen op maat te maken, na het afsluiten van de pps-overeenkomsten tussen de ontwikkelaars. Het ruimtelijk uitvoeringsplan is dan de sleutel die de overheid in handen houdt vooraleer ze beslist om al dan niet mee te gaan in het project.

De vertraging van het GRUP VSGB zal een belangrijke impact hebben. Het is jammer dat het instrumentarium uit de beleidsmemo niet voorhanden is. De lokale besturen zullen op zoek moeten gaan naar middelen om te voorkomen dat het tot een stilstand komt.

Over de impact van Uplace op de globale ontwikkeling is er volgens haar al voldoende gezegd in de media. Een dergelijke grote ontwikkeling heeft uiteraard een enorme impact. Men kan zich afvragen of men dat soort ontwikkeling nodig heeft op die plaats. Men zou dat programma kunnen uitvoeren op een aantal andere locaties die beter ontsloten zijn door het openbaar vervoer en die ook sanering behoeven. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen wil dat er op A-lokaties, zoals aan het station van Vilvoorde, functies worden ingeplant die veel verkeer genereren.

Katia SEGERS,
voorzitter

Karl VANLOUWE
Yamila IDRISI
Joris POSCHET,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

aso	algemeen secundair onderwijs
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
BRIO	Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum
BRV	Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
bso	beroepssecundair onderwijs
EU	Europese Unie
EVA	extern verzelfstandigd agentschap (van de Vlaamse overheid)
GEN	Gewestelijk Expresnet
GRUP	gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan
IWEPS	Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LOP	lokaal overlegplatform
MER	milieueffectrapport
nimby	not in my backyard
NT2	Nederlands als tweede taal
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PIN	Partners en Integratie
pps	publiek-private samenwerking
PRIC	provinciaal integratiecentrum
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
RUP	ruimtelijk uitvoeringsplan
START	Strategisch Actieplan voor de Reconversie en Tewerkstelling in de Luchthavenregio
SVR	Studiedienst van de Vlaamse Regering
T.OP	territoriaal ontwikkelingsprogramma
tso	technisch secundair onderwijs
UGent	Universiteit Gent
ULB	Université Libre de Bruxelles
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	United Nations Children's Fund
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie (van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)
VIP	Vlaams integratieplatform
VSGB	Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel
VUB	Vrije Universiteit Brussel
vzw	vereniging zonder winstoogmerk